

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

1193

present exemplaar

HANDLEIDING

bij het Onderwijs in de

MOEDERTAAL

OP DE

LAGERE SCHOLEN IN NEDERLAND,

(Vereeniging van het onderwijs in lezen, schrijven en de spraakkunst)

DOOR

P. MOLENBROEK,

Directeur der Vormschool van Onderwijzers.

ROTTERDAM,

D. J. P. STORM LOTZ.

1875.

F 4

1193
F. 4.

Universiteit Leiden

1 710 270 3

HANDLEIDING

bij het Onderwijs in de

MOEDERTAAL

OP DE

LAGERE SCHOLEN IN NEDERLAND,

(Vereeniging van het onderwijs in lezen, schrijven en de spraakkunst)

DOOR

P. MOLENBROEK,

Directeur der Vormschool van Onderwijzers.

~~~~~  
**1<sup>e</sup> Stukje.**  
~~~~~

ROTTERDAM.

D. J. P. STORM LOTZ.

1873.

NED.
LETTER K.

VOORBERICHT.

Tot nog toe werden het lezen, het schrijven en de spraakkunst bij het lager onderwijs meestal als afzonderlijke vakken onderwezen. Bij deze scheiding ging bij de onbevooroordeelde onderwijzers en bij vele anderen de klacht op, dat noch het onderwijs in lezen, noch dat in schrijven, noch dat in de spraakkunst die vruchten op de lagere school droeg, die men billijk eischen mocht. Vergeleek men die vruchten met die van het onderwijs in het rekenen en cijferen, dan waren ze van deze laatsten heel wat meer zeker en wat meer bevreemdend. Lezen, werktuigelijk lezen, dat ging wel; maar het verstaan van het gelezene liet veel te wenschen over. Schrijven, werktuigelijk schrijven, ging vrij goed; maar gedachten schriftelijk uitdrukken was meestal heel min.

Van het onderwijs in de spraakkunst zag men heel weinig resultaten. De proeven, om het onderwijs in lezen en schrijven te vereenigen, getuigen, hoe men in den laatsten tijd het werktuigelijke en geestdoodende van de afzonderlijke behandeling van die leervakken heeft willen wegnemen.

Naar onze meening evenwel moeten lezen, schrijven en spraakkunst vereenigd onderwezen worden, wil de leerling bewustzijn en dus ontwikkeling verkrijgen van het onderwijs in die vakken. Lezen en schrijven toch staan tot taalonderwijs in geen andere verhouding dan cijferen tot rekenen. Het bloot werktuigelijke zal uit het onderwijs in de beide eerste vakken verdwijnen; het onderwijs in de taal of spraakkunst zal een plaats beslaan geëvenredigd aan zijne waarde voor de lagere school. Iedere lees- en schrijfoefening wordt taal oefening.

Onze handleiding is een proeve van methode voor de vereeniging van die drie leervakken. De tekst dient voornamelijk om kweekelingen en hulponderwijzers den weg te wijzen. De lees oefeningen, die er bij behooren, zijn voor de leerlingen tot herhaling en oefening in vlugheid, van wat op het bord, op papier of op de lei is geleerd.

Om de vlugheid ook zal men een paar malen 's weeks door de geheele school heen afzonderlijk oefening moeten geven

in het werktuigelijk lezen, vlug, in goeden toon en met den vereischten nadruk; en zoo ook in zoogenoemd schoonschrijven.

Wij stellen ons voor deze methode in de geheele lagere school door te voeren en hopen dus de handleiding, zoowel als de leesboeken, die daarbij behooren, voort te zetten tot zoover wij achten, dat het lager onderwijs moet gaan.

De verdeeling van de handleiding in oefeningen en van de leesoefeningen in lessen heeft niet ten doel daarmede te bepalen, hoeveel in iedere werkzaamheid achter elkander moet afgehandeld worden; men doe van iedere oefening zooveel af, als de tijd volgens den rooster van werkzaamheden toelaat. De lessen der leesoefeningen zijn steeds herhaling van een afgehandelde oefening; iedere les kan dus ineens uitgelezen worden.

De eerste stukjes zullen het leeren lezen, verstaan en schrijven der afzonderlijke woorden bevatten: daarbij is hiervan uitgegaan, dat het lager onderwijs na het geven van elke enkele voorstelling of begrip onmiddellijk die moet laten weergeven en verwerken: dus hooren of zien, daarna zeggen, daarna doen.

Wij hebben getracht de methode zoo natuurlijk mogelijk in te richten. Daarom worden de medeklinkers niet benoemd met een toonlooze e er achter, maar alleen aangeduid, zooals zij in het woord gehoord worden: daarom houden wij ons strikt aan de volgorde, die de medeklinkers leert beschouwen. als beginletters, sluitletters, tusschenletters; daarom nemen wij zoo spoedig mogelijk geen verbindingen op, die naderhand voor niet juist moeten verklaard worden.

De volgende stukjes zullen het leeren lezen, verstaan en schrijven van de begripsuitdrukkingen bevatten; en de laatste reeks het leeren lezen, verstaan en schrijven van zinnen behandelen.

Het doel van het geheel is, dat de leerling niets zal lezen, of hij moet het verstaan en kunnen schrijven; dat de leerling de gedachten van anderen in schrift uitgedrukt zal leeren begrijpen en zijne eigene gedachten in schrift zal leeren uitdrukken.

ROTTERDAM.

P. MOLENBROEK.

1e OEFENING.

Het hanteeren van pen of griffel.

Plaatst de voeten met de holte op de lat van de tafel.

(1) Zegt, wat gij doen moet. (Eerst enkelen, dan allen.)

(2) Doet het nu. (Zoolang herhalen, tot het met zekerheid gezegd en gedaan wordt.)

Zet ze een voet van elkander. (1) (2) (Een voet beteekent, zoo lang als één van hunne eigen voeten.)

Legt de armen schuin op de tafel. (1) (2)

Leunt een beetje met uw lijf op uw armen, (1) (2)

Houdt uw schouders (schoeren) even hoog. (1) (2)

Legt uw schrift of lei onder uw rechter voorarm. (1) (2)

Legt het midden van uw schrift in de richting van dien voorarm. (1) (2)

Neemt uw pen of griffel in uw rechterhand. (1) (2)

Plaatst uw pen of griffel tusschen den linkerhoek van uw middelvinger en het midden van den top van uw duim. (1) (2)

Houdt den middelvinger recht. (1) (2)

Houdt den top der duim tegenover het midden van het eerste lid van den middelvinger. (1) (2)

Steekt de pen of het griffel zoover vooruit, als het eerste lid van uw middelvinger lang is. (1) (2)

Legt den wijsvinger naast den middelvinger op de pen. (1) (2)

Plaatst het bovineind van de pen even boven den knokkel van uw wijsvinger. (1) (2)

Laat die eerste knokkel zooveel mogelijk naar boven wijzen. (1) (2)

Houdt met de toppen van de vingers van uw linkerhand uw blad vast. (1) (2)

Houdt uw linkerhand even beneden den regel, dien gij schrijft. (1) (2)

Houdt den ringvinger van de rechterhand gesloten tegen den middelvinger. (1) (2)

Houdt den linkerhoek van den nagel van den ringvinger onder het voorste lid van den middelvinger. (1) (2)

Houdt den pink evenzoo tegen den ringvinger. (1) (2)

Leunt zacht op den nagel van den pink (1) (2)

Beweegt de rechterhand op en neer, schuins recht naar boven en schuins links naar beneden. (1) (2)

Verlegt bij die beweging de rechterhand en linkerhand van de linker- naar de rechterzijde, zoodat de eerste knokkel altijd recht naar boven blijft wijzen. (1) (2)

2e OEFENING.

Het schrijven van een neerhaal.

Laat de pen een duim ver vóór den middelvinger uitsteken. (1) (2) (Een duim beteekent hun eigen duim).

Doopt den bek van de pen in de inkt. (1) (2)

Neemt de pen weêr goed in de hand. (1) (2)

Zet op de onderste lijn aan het begin een stip. (1) (2) (De onderste lijn is de onderste van de twee lijnen, waar zij tusschen schrijven moeten). (*Figuur 1*)

Zet recht boven die stip op de bovenste lijn een stip. (1) (2) (*Fig. 2*)

Zet rechts van die stip zoover van de eerste als de bovenste van de onderste nog een stip. (1) (2) (*Fig. 3*)

Zet de punt van uw pen op de laatste stip neer. (1) (2)

Drukt zoo, dat de spleet zoover opengaat, als de neerhaal van boven dik is. (1) (2)

Kijkt nu naar de onderste stip, en blijft zoo drukken. (1) (2)

Blijft er naar kijken, en schrijft naar die onderste stip toe. (1) (2)

Vermindert de drukking, tot de neerhaal in de onderste stip een dun haaltje wordt. (1) (2) (*Fig. 4*)

Doet zoo den geheelen regel af. (1) (2)

Doet zoo de halve bladzijde af. (1) (2)

Doet zoo, maar zonder stippen te zetten, de andere halve bladzijde af. (1) (2)

3e OEFENING.

Het schrijven van een ophaal.

Zet uw pen een heel klein eindje van het onder-einde van den eersten neerhaal af. (1) (2)

Kijkt naar het boveneinde van den volgende neerhaal. (1) (2)

Schrijft een ophaal, die in dat boveneinde van den neerhaal eindigt. (1) (2) (*Fig. 5*)

Doet zoo den geheelen regel af. (1) (2)

Doet zoo de geheele bladzijde af. (1) (2)

4e OEFENING.

Het leeren lezen en schrijven van i, u, wi, n, enz..

(Zie de 1e les van de oefeningen.)

Zegt allen: **ieder** = (ie.....der.)

Wat hoort gij het eerst? (ie.)

Zegt na: **iep** = ie.....p.

Wat hoort gij het eerst? (ie.)

Zegt na: **knie** = (knie.....)

Wat hoort gij het laatst? (ie.)

Zegt na: **bier** = (bie.....r.)

Wat hoort gij middenin? (ie.)

Noemt zelf woorden, waar een **ie** in komt.

Komt **ie** het eerst, het laatst of middenin?

Die **ie** noemen wij een *letter*.

Hoe noemen wij die **ie**?

Welke letter hooren wij nu in **knie**? waarzoo?

Welke in **iep**? waarzoo?

Welke in **bier**? waarzoo?

Ziet eens goed, wat ik nu schrijf. (i.)

Dat is de afbeelding van **ie**.

Die afbeelding noemen wij ook **ie**.

Hoe heet nu **i**?

Die afbeelding noemen wij ook een *letter*.

Hoe heet nu deze letter? (i.)

Zoo'n **i** schrijven wij niet: die drukt de boekdrukker in de boeken: dat is een druk-**i**.

Ziet en hoort, hoe wij een **i** schrijven. (*Fig 6*)

Eerst schrijf ik een neerhaal. (1) (2)

Dan haal ik van onderen dun en smal om. (1) (2)

Dan schrijf ik een ophaal. (1) (2)

Dan zet ik een stip in het midden tusschen de lijnen. (1) (2)

Schrijft een **i** na. (1) (2)

Schrijft een geheelen regel met **i** na. (1) (2)

Schrijft een halve bladzijde met **i** na. (1) (2)

Schrijft een geheelen regel met neerhalen. (1) (2)

Schrijft een geheelen regel met ophalen. (1) (2)

Schrijft een geheelen regel met **i** uit het hoofd. (1) (2)

Schrijft een halve bladzijde met **i** uit het hoofd. (1) (2)

Hoe heet nu deze letter? (**i**)

Op dezelfde wijze wordt de **u** geleerd.

Als voorbeelden voor den letterklank dienen: **uren, uur, nu, zuur.**

Een **u** wordt geschreven: (*Fig. 7*)

ik schrijf zonder op te houden, twee **i**'s, zonder stippen, aan elkaar. (1) (2)

Schrijft **u** na. (1) (2)

Schrijft een regel **u**'s na. (1) (2)

" " halve bladzijde **u**'s na. (1) (2)

" " regel neerhalen uit het hoofd. (1) (2)

" " " ophalen " " " (1) (2)

" " " **i**'s " " " (1) (2)

" " " **u**'s " " " (1) (2)

Hoe heet nu deze letter? ($\begin{matrix} \text{i—u} \\ \text{i—u} \end{matrix}$)

Op dezelfde wijze wordt **ui** geleerd.

Als voorbeelden voor den letterklank dienen: **uien, uil, lui, ruit.**

Hoe heeten deze letters? (**ui**)

Goed: u—i; maar de menschen hebben afgesproken om u en i samen ui te noemen.

Hoe heeten deze letters samen? (ui)

Ui wordt geschreven:

ik schrijf zonder op te houden een u en i aan elkander vast. (1) (2)

Schrijft ui na. (1) (2)

" een regel met ui na. (1) (2)

" " halve bladzijde met ui na. (1) (2)

" " regel neerhalen uit het hoofd. (1) (2)

" " " ophalen " " " (1) (2)

" " " i's " " " (1) (2)

" " " u's " " " (1) (2)

" " " ui " " " (1) (2)

Hoe heeten nu deze letters? $\begin{pmatrix} i-u-ui \\ i-u-ui \end{pmatrix}$

Schrijft op één regel: eerst een i, dan u, dan ui, dan weer i, dan u, dan ui, enz.

Welk ding noemen de menschen een ui?

Zegt, hoe wij een omgekeerde i schrijven. (Fig. 8)

Schrijft een omgekeerde i na. (1) (2)

Zoo'n omgekeerde i is geen letter; wij noemen haar een ennepoot.

Schrijft een regel ennepooten na. (1) (2)

" " " " uit het hoofd. (1) (2)

Zegt, hoe wij een i, die van boven en van onderen omgehaald is, schrijven. (Fig. 9)

Schrijft dat na. (1) (2)

Zoo'n teeken is geen letter: wij noemen het een vleeschhaak.

Schrijft een regel vleeschhaken na. (1) (2)

" " " " uit het hoofd. (1) (2)

Schrijft een regel, eerst een ennepoot, dan een vleeschhaak, dan weer een ennepoot enz. uit het hoofd. (1) (2)

Zegt allen: na = (n.....a.)

Wat hoort gij het eerst? (Gij hoort een gebrom, waarbij de punt van de tong tegen het gehemelte

komt, de lippen en tanden een beetje van elkander zijn, en de onderlip en ondertanden een weinig terug getrokken worden.)

Zegt na: **aan** = (aan.....)

Wat hoort gij het laatst?

Zegt na: **neen** = (n.....een)

Wat hoort gij het eerst en het laatst?

Noemt zelf woorden, waar een **n** in komt,

Komt **n** het eerst of het laatst?

Zoo'n letter als **n**, die alleen een gebrom is, die niet middenin kan komen, en die men moeilijk op zich zelf kan laten hooren, heet een *medeklinker*.

Zulke letters als **i** en **u**, die klanken zijn, die wel middenin kunnen komen, en die men gemakkelijk op zich zelf kan laten hooren, heeten *klinkers*.

Zoo'n klank als **ui**, die uit twee klinkers bestaat, en waarvoor wij dus onzen mond op twee manieren moeten zetten, eer hij uitgesproken is, heet een *tweeklank*.

Deze letter heet: **n**. (Alleen een gebrom, zoo als hierboven is aangewezen.)

Hoe heet deze letter? (**n**)

Ziet en hoort, hoe wij een **n** schrijven: (*Fig. 10*) eerst een ennepoot en dan zonder op te houden een vleeschhaak aan elkander vast. (1) (2)

Schrijft een **n** na. (1) (2)

Schrijft een regel **n's** na. (1) (2)

" " halve bladzijde **n's** na. (1) (2)

" " regel neerhalen uit het hoofd. (1) (2)

" " " ophalen " " " (1) (2)

" " " **i's** " " " (1) (2)

" " " **u's** " " " (1) (2)

" " " met **ui** " " " (1) (2)

Schrijft een regel **n's** uit het hoofd.

" " " eerst **i**, dan **u**, dan **ui**, dan **n**, enz. (1) (2)

Hoe heeten nu deze *letters*? ($\begin{matrix} \mathbf{i-u-ui-n} \\ \mathbf{i-u-ui-n} \end{matrix}$) (1) (2)

Hoe heeten deze *klinkers*? ($\begin{matrix} \text{i} - \text{u} \\ \text{i} - \text{u} \end{matrix}$) (1) (2)

Hoe heet deze *tweeklank*? ($\begin{matrix} \text{ui} \\ \text{ui} \end{matrix}$) (1) (2)

Hoe heet deze *medeklinker*? ($\begin{matrix} \text{n} \\ \text{n} \end{matrix}$)

Zegt deze twee letters zonder ophouden achter elkander: **(ni)** (Eerst brommen zoo als boven en dan **i**: dat is **ni**). (1) (2)

Zegt deze twee letters zonder ophouden achter elkander: **nu**. (1) (2)

Zegt deze twee letters zonder ophouden achter elkander: **nui**. (1) (2)

Schrijft **ni** na. (1) (2)

" een regel met **ni** na. (1) (2)

" **nu** na. (1) (2)

" een regel met **nu** na. (1) (2)

" **nui** na. (1) (2)

" een regel met **nui** na. (1) (2)

Schrijft uit het hoofd **ni**. (1) (2) (Hoe moet gij dat schrijven? Eerst **n** en dan **i**. Waarom? Omdat ik eerst **n** hoor en dan **i** hoor.)

Schrijft uit het hoofd **nu**. (1) (2) (Hoe moet gij dat schrijven? Eerst **n** en dan **u**. Waarom? Omdat ik eerst **n** hoor en dan **u** hoor.)

Schrijft uit het hoofd **nui**. (1) (2) (Hoe moet gij dat schrijven? Eerst **n** en dan **ui**. Waarom? Omdat ik eerst **n** hoor en dan **ui** hoor. Hoe moet gij **ui** schrijven? Eerst **u** en dan **i**. Waarom? Omdat de menschen afgesproken hebben, dat **u—i** samen **ui** heeten.)

Schrijft nu een regel eerst **i**, dan **u**, dan **ui**, dan **n**, dan **ui**, dan **nu**, dan **nui**.

Leest nu: **i — u — ui — n — ni — nu — nui**.

Welke daarvan zijn woorden? (**ui**, **nu**).

Wat beteekent **ui**?

Wat beteekent **nu**?

Op dezelfde wijze wordt geleerd: **m**, **mi**, **mu**, **mui**.

Als voorbeelden voor den letterklank dienen: **moe, oom, mom.**

M is een gebrom, waarbij de lippen gesloten en een weinig vooruitgestoken zijn en de tanden van elkander gehouden worden. (*Fig. 11*)

Woorden zijn: **ui, nu.**

Op dezelfde wijze wordt geleerd: **p, pi, pu, pui.**

Als voorbeelden voor den letterklank dienen: **pa, aap, pap.**

P is een al heel flauw gebrom, waarbij de lippen tot een puntje samengetrokken, stijf gesloten en vooruitgestoken worden, en de adem tusschen de lippen uitploft.

Een **p** wordt geschreven: eerst een neerhaal, die zoover onder de lijn uitkomt, als anderhalve **i** groot is, die van boven en van onderen dik en in het midden dun is; hiervan een geheelen regel naschrijven: (*Fig. 12*) dan terughalen in dien neerhaal tot op de hoogte van de halve **i**, dan daaraan vastschrijven een vleeschhaak. (*Fig. 13*)

Op dezelfde wijze wordt geleerd: **v, vi, vu, vui.**

Als voorbeelden voor den letterklank dienen: **va, vee.**

V is een gebrom, waarbij de twee voorste snijtanden op het midden der onderlip geplaatst worden, de bovenlip wordt een weinig opgetrokken, en de adem tusschen de tanden doorgeblazen.

V kan niet aan het einde komen.

Een **v** wordt geschreven: eerst een vleeschhaak; zoodra die is omgehaald van onderen, dan even schuin ophalen als de neerhaal der vleeschhaak; even beneden de bovenlijn moet die ophaal een weinig naar de linkerzijde gebogen worden, en dan een klein oogje maken met een dun boogje, dat tot het midden der vleeschhaak neerdaalt. (*Fig. 14*)

Op dezelfde wijze wordt geleerd: **w, wi, wu, wui.**

Als voorbeelden voor den letterklank dienen: **wij, eeuw, weeuw.**

W is een gebrom gelijk aan v, alleen blaast de adem er niet bij.

Een w wordt geschreven: eerst als bij een v; maar in plaats van een oogje tot boven recht ophalen, dan dun terug neerhalen, dan omhalen, en dan als bij de v ophalen, en eindigen met een oogje en boogje als bij de v. (*Fig. 15*)

Woorden zijn: **ui, nu, pui.**

De eerste les uit het boek lezen en naschrijven.

De letters en verbindingen, die woorden zijn, opgeven en uit het hoofd schrijven.

5e OEFENING.

Het leeren lezen en schrijven van o, oo, enz..

(Zie de 2e les van de oefeningen.)

Deze oefening gaat op dezelfde wijze als de 4e oefening.

Als voorbeelden voor den letterklank o en oo dienen:

ooren, zoo, oog, poot.

Een o wordt geschreven: op de bovenlijn de pen zacht neerzetten, dan een weinig gebogen maar schuin naar beneden neerhalen; even voor dat men omhaalt, moet de neerhaal zoo dik zijn, als de i van boven; verder smal omhalen; hiervan een geheelen regel naschrijven: (*Fig. 16*) dan zien naar het punt, waar men begonnen is; dan daar dun en een weinig gebogen naar toe ophalen; dan even drukken en een oogje en boogje maken als bij de v. (*Fig. 17*)

Als voorbeelden voor den letterklank ooi dienen:

ooievaar, ooit, kooi, tooit.

(3) De menschen hebben afgesproken, dat twee o's, één klank oo uitmaken.

Waarom moet gij ooi met twee o's en een i schrijven?

Omdat de menschen afgesproken hebben dat twee o's en i samen ooi heeten.

Als voorbeelden voor den letterklank ou dienen:

oude, kou, oud, bout.

Vooroefening vóór het leeren van de d.

Schrijft na: (*Fig. 18*): eerst even beneden de bovenlijn aan de rechterhand de pen neerzetten; dan een weinig ophalen; dan omhalen; dan een o zetten, waarvan de ophaal schuin opgaat tot ééne lijn hooger. (1) (2)

Schrijft een geheelen regel na. (1) (2)

Als voorbeelden voor den letterklank **d** dienen:
die, doe, dee.

D is een gebrom, waarbij gij de punt van de tong tegen den achterkant van uw boventanden drukt, en de lippen en de tanden van elkander houdt.

D kan alleen aan het begin van woorden, die men ineens uitspreekt, gehoord worden.

Welke medeklinder wordt nog meer niet aan het einde gehoord? (v)

Een d wordt geschreven als hiervoor, dan in dien ophaal terughalen en een lange i zetten. (*Fig. 19*)

Woorden zijn: **ui, o, nu, mooi.** enz. (Zie de 2e les van de lees oefeningen).

De tweede les uit het boek lezen en naschrijven.

De letters en verbindingen, die woorden zijn, opgeven en uit het hoofd schrijven.

Op het einde van een woord schrijft men altijd ééne u, twee o's; nooit ééne i, ééne o.

De tweede les uit het boek lezen en naschrijven.

De woorden van die les uit het hoofd schrijven.

6e OEFENING.

Het leeren lezen en schrijven van e, ee, enz.

(Zie de 3e les van de oefeningen).

Deze oefening gaat op dezelfde wijze als de 4e oefening.

Als voorbeelden voor den letterklank **e** en **ee** dienen:
ezel, zee, een, geel.

Een e wordt geschreven: eerst een schuine ophaal van de benedenlijn tot even beneden de bovenlijn, dan die ophaal in het midden verdeelen (*Fig 20*); dan die

ophaal van boven tegen de bovenlijn smal omhalen naar den linkerkant; dan recht, schuin, hoe langer hoe dikker naar beneden een neerhaal zetten als bij de *o* tot op het midden van den ophaal (*Fig. 21*); hiervan een geheelen regel naschrijven; dan datzelfde doen zonder den ophaal vooraf te verdeelen (*Fig. 22*); hiervan een geheelen regel naschrijven; dan den neerhaal even als bij de *o* neerhalen tot de benedenlijn, dan omhalen, dan schuin ophalen tot de bovenlijn (*Fig. 23*).

Als voorbeelden voor den letterklank *ieu* dienen:

nieuw, kieuw, hieuw;

voor *ei*: eikel, lei, eik, meid;

voor *eeu*: eeuwen, eeuw, meeuw, weeuw;

voor *eu*: euvel, meu, peul;

voor *oe*: oester, koe, boer;

voor *oei*: móei, roei, loeit;

voor *a*: apen, pa, aal, raaf;

voor *aai*: aaien, aait, fraai, zaait;

voor *au*: au, gauw, saus.

Twee e's, *ie, ieu, ei, eeu, eu, oe, ooi, aai, au;*

zie (3)

Vooroefening voor het leeren van *a*.

Schrijft eerst een *e*, waarbij gij van onderen heel smal ophaalt, laat die ophaal tegen den kop der *e* komen en tegen den bovenlijn aan (*Fig. 24*); hiervan een geheelen regel naschrijven; dan in den ophaal terughalen en er zoo een *i* aan vastzetten (*Fig. 25*).

Woorden zijn: *ui, o, ei, aai, au, enz.* (Zie de 3e les van de leesoefeningen.)

De derde les uit het boek lezen en naschrijven.

De letters en verbindingen, die woorden zijn, opgegeven en uit het hoofd schrijven.

Op het einde van een woord schrijft men altijd ééne u, ééne a, twee o's, twee e's; nooit ééne i, ééne o, ééne e.

Als men ei hoort, schrijft men altijd ie.

De derde les uit het boek lezen en naschrijven.

De woorden van die les uit het hoofd schrijven.

7e OEFENING.

Het leeren lezen en schrijven van s, enz.

(Zie de 4e les van de lees oefeningen.)

Deze oefening gaat op dezelfde wijze als de 4e oefening.

Als voorbeelden voor den letterklank dienen **saai, ijs, saus.**

S is een gebrom, waarbij de punt van de tong tegen het gehemelte even boven den achterkant der boventanden komt, de lippen van elkander, de tanden gesloten op elkander gehouden worden, en de adem tusschen de tanden sissend heenblaast.

Een s wordt geschreven: eerst ophalen tot even boven de bovenlijn, dan zeer smal omhalen en schuin naar beneden halen tot in de ophaal in de bovenlijn; (*Fig* 26) hiervan een geheelen regel naschrijven; dan neerhalen, zoo gebogen en al dikker en dikker even als een omgekeerde o, dan omhalen tegen de benedenlijn en met een stip eindigen in den ophaal, dan uit die stip schuin ophalen tot tegen de bovenlijn. (*Fig* 27.)

Woorden zijn: **ui, o,** enz. (Zie de 4e les van de lees oefeningen)

De vierde les uit het boek lezen en naschrijven.

De woorden van die les uit het hoofd schrijven.

8e OEFENING.

Het leeren lezen en schrijven van r, enz.

(Zie de 5e les van de lees oefeningen.)

Deze oefening gaat op dezelfde wijze als de 4e oefening.

Als voorbeelden voor den letterklank r dienen: **rij, oor, roer;** voor den letterklank z: **zee, zwijn.**

R is een gebrom, waarbij de lippen en tanden niet gesloten zijn, en de punt van de tong tegen het midden van het gehemelte ratelt.

Een r wordt geschreven: eerst schuin ophalen tot tegen de bovenlijn, dan een klein vleeschhaakje zetten, (*Fig. 28*); hiervan een geheelen regel naschrijven; dan daaraan vast een neerhaal, die als de neerhaal van een o gezet wordt, dan smal omhalen en schuin ophalen tot tegen de bovenlijn. (*Fig. 29*.)

Z is een gebrom even als s, maar eer de adem tusschen de tanden doorblaast, blaast hij tegen de punt van de tong.

Z kan alleen aan het begin van een woord gehoord worden.

Een z wordt geschreven: eerst een ophaal met een klein vleeschhaakje, dan neerhalen tot tegen de benedenlijn zoo dun als een ophaal en zoo schuin, dat het onderste van den neerhaal in de schuimte gelijk komt met het begin van het bovenste vleeschhaakje (*Fig. 30*); hiervan een geheelen regel schrijven; dan er van onderen een klein vleeschhaakje aanmaken even als van boven. (*Fig. 31*)

De 5e les uit het boek lezen en naschrijven.

De woorden van die les uit het hoofd schrijven.

9e OEFENING.

Het leeren lezen en schrijven van j, enz.

(Zie de 6e les van de lees oefeningen.)

Deze oefening gaat op dezelfde wijze als de 4e oefening.

Als voorbeelden voor den letterklank j dienen:

ja, jū, jan; voor ij: ijzer, bij, ijs, sijs; voor g: gij, gauw, goed.

J is een gebrom, waarbij gij uw mond zoo houdt, als of gij i wilt zeggen.

J kan alleen aan het begin van een woord gehoord worden.

De j wordt geschreven: eerst een neerhaal als bij een p, dan dun uitloopen tot op het midden onder de lijn, die volgt op de lijn, waarop gij schrijft (*Fig. 32*); hiervan een geheelen regel schrijven; dan dien neerhaal in het midden verdeelen, dan van onderen smal naar den lin-

kerkant omhalen en schrijven nu een ophaal, die door het midden van den neerhaal gaat tot aan de bovenlijn toe (*Fig. 33*)

Ziet en zegt, hoe wij een **ij** schrijven. (*Fig. 34*)

" " " " " " " **g** " (*Fig. 35 en 36*)

G is een gebrom, waarbij gij het achterste van den mond dicht bijeen brengt, en door de keel den adem zacht schurend heenblaast.

G kan alleen aan het begin gehoord worden.

De 6e les uit het boek lezen en naschrijven.

De woorden van die les uit het hoofd schrijven.

10e OEFENING.

Het leeren lezen en schrijven van h, enz.

(Zie de 7e les van de lees oefeningen.)

Deze oefening gaat op dezelfde wijze als de 4e oefening.

Ziet en hoort, hoe wij schrijven: eerst ophalen tot in het midden boven de eerste lijn, die volgt op de bovenlijn, waar wij tusschen schrijven, die ophaal even boven de bovenlijn verdeelen (*Fig. 37*); hiervan een geheelen regel naschrijven; dan smal omhalen, schuin en dun neerhalen recht door het deelpunt van den ophaal en al dikker en dikker tot onderen neerhalen (*Fig. 38*); (niet zoo dik als een anderen neerhaal). Hiervan een geheelen regel naschrijven.

Als voorbeelden voor den letterklank **h** dienen: **hij**, **huis**, **haas**; voor **ch**: **schaal**, **school**, **ach**, **och**, **lach**; voor **k**: **ka**, **eik**, **kok**; voor **l**: **lei**, **aal**, **lil**; voor **b**: **bij**, **baas**.

H is een gebrom, waarbij gij met den geopenden mond den adem uitblaast.

H komt alleen aan het begin van een woord voor.

Ziet en zegt, hoe wij een **h** schrijven. (*Fig. 39*)

Ch is een gebrom even als de g, maar de keel dichter gesloten en sterker schurend den adem er uit blazen.

Ch kan aan het einde van een woord gehoord worden, en aan het begin van een woord alleen na een s.

Een **ch** wordt geschreven: eerst een halve **o**, die met een stip begint, en waarvan de ophaal schuin tot de bovenlijn gaat; (*Fig. 40*) hiervan een geheelen regel naschrijven; dan een **h** er aan verbinden. (*Fig. 41*)

K is een gebrom, waarbij gij den mond goed openzet de tong van achteren oplicht en de keel zoo dicht knijpt, dat de adem er uit gestooten wordt.

Een **k** wordt geschreven: eerst het begin van een **h**, zonder vleeschhaak; nu alleen de ophaal van een vleeschhaak; dan in plaats van een vleeschhaak een lus, die in het midden van de twee lijnen de halve **h** met een oogje aanraakt, en dan een kleine vleeschhaak tot de benedenlijn, en dan ophalen tot de bovenlijn. (*Fig. 42.*)

L is een gebrom. waarbij gij de punt van de tong naar binnen tegen het gehemelte buigt en sterk daarmee tegen het gehemelte drukt.

Ziet en zegt, hoe wij een **l** schrijven. (Van onderen omhalen, als bij een **i**.) (*Fig. 43.*)

B is een gebrom even als **p**, maar minder sterk met de lippen drukken, en de lippen niet tot een puntje samentrekken.

B kan alleen aan het begin van een woord gehoord worden.

De 7e les uit het boek lezen en naschrijven.

De woorden van die les uit het hoofd schrijven.

Ziet en zegt, hoe wij een **b** schrijven. (Omhalen en ophalen en een oogje en boogje zetten als bij de **v**.) (*Fig. 44.*)

11e OEFENING.

Het leeren lezen en schrijven van t, enz.

(Zie de 8e les van de lees oefeningen),

Deze oefening gaat op dezelfde wijze als de 4e oefening.

Als voorbeelden voor den letterklank **t** dienen: **toe, eet, tot;** voor **f**: **foei, af, laf.**

T is een gebrom even als bij de **d**, maar sterker met de punt van de tong tegen de onderkaak van de bovenste tanden drukken.

T wordt geschreven: eerst schuin ophalen even als bij de h, dan dun terug naar beneden halen, zoo schuin als een neerhaal, hoe langer hoe dikker tot de benedenlijn (*Fig. 45*); hiervan een geheelen regel naschrijven; dan in dien neerhaal terug weer ophalen tot aan de bovenlijn, en dan een boogje als bij de v door den neerhaal heen (*Fig. 46*).

F is een gebrom even als v, maar sterker met de tanden drukken en de bovenlip meer samentrekken.

F wordt geschreven: eerst een halve h, maar van onderen niet dik, dan die naar beneden doorhalen, al dikker en dikker tot in het midden onder de lijn, die onder de benedenlijn is (*Fig. 47*); hiervan een geheelen regel naschrijven; dan omhale naar de rechterhand, dan hoe langer hoe dichter bij den neerhaal ophalen tot even onder de bovenlijn, dan een oogje en boogje als bij t. (*Fig. 48*).

De 8e les uit het boek lezen en naschrijven.

De woorden van die les uit het hoofd schrijven.

i, ie, u, o, oo, e, ee, eu, oe, a, zijn klinkers. **ui, ooi, ou, ieu, ei, een, oei, aai, au, ij** zijn tweeklanken.

n, m, p, v, w, d, s, r, z, j, g, h, ch, k, l, b, t, f, zijn medeklinkers.

Op het einde van een woord schrijft men altijd ééne u, ééne a, twee o's, twee e's; nooit ééne i, ééne o, ééne e.

Als men ie, eu, oei, ui, ooi, eu, eeu, oei, aai hoort, schrijft men altijd die letters, die de menschen daarvoor afgesproken hebben.

Men schrijft in een woord ij, als dat woord geruild kan worden met een woord, waarin men één klinker hoort; b. v.: snij (sne), bij (bi).

Men schrijft ei in een woord, als dat woord geruild kan worden met een woord, waarin men twee klinkers hoort; b. v.: lei (laag), zei (zeg).

Men schrijft aan het begin van een woord dien medeklinker, dien men in de uitspraak hoort.

V, w, d, z, j, g, h, b worden nooit op het einde van een woord gehoord.

1 2 3 4 5 6 7 8 9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

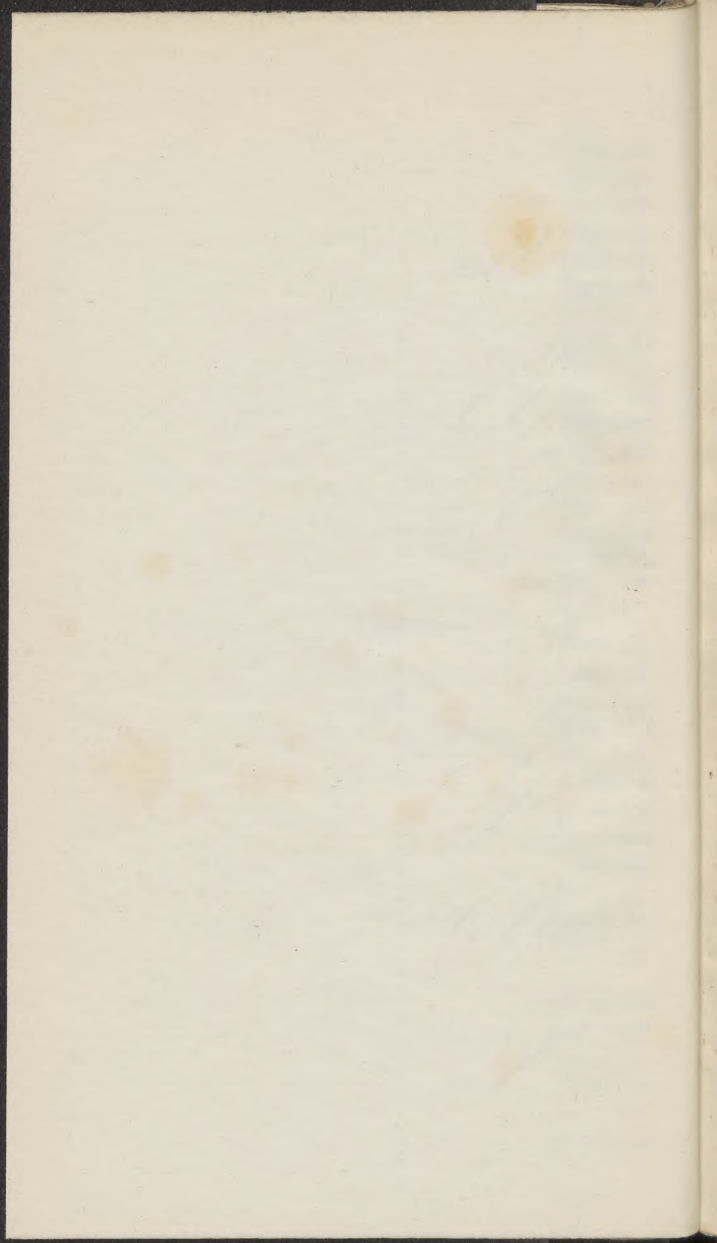
47

48

49

50

HANDLEIDING

bij het **Onderwijs in de**

MOEDERTAAL

OP DE

LAGERE SCHOLEN IN NEDERLAND,

(Vereeniging van het onderwijs in lezen, schrijven en de spraakkunst)

DOOR

P. MOLENBROEK,

Directeur der Vormschool van Onderwijzers.

~~~~~  
**2e Stukje.**  
~~~~~

ROTTERDAM.

D. J. P. STORM LOTZ.

1873.

Iedere week wordt bij deze methode tweemaal herhalingsoefening in het zoogenoemd werktuigelijk lezen en tweemaal herhalingsoefening in het zoogenaamd schoonschrijven gehouden. Tot de 8e les van de lees oefeningen worden de vorige lessen als herhalingsoefeningen voor het lezen gebezigd, tot de 16e les de vorige lessen van de 6e les af, tot de 20e les de vorige lessen van de 8e les af, tot de 26e les de vorige lessen van de 15e les af.

De herhalingsoefeningen voor het schoonschrijven zijn:

- 1e herh. oef.: *Fig.* 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7; (vóór de 2e les.)
 2e " " " 8, 9, 10, 11; (vóór de 2e les.)
 3e " " " 12, 13, 14, 15; (vóór de 2e les.)
 4e " " " 16, 17, 18, 19; (vóór de 2e les.)
 5e " " " 20, 21, 22, 23, 24, 25; (vóór de 3e, 4e en 5e les.)
 6e " " " 26, 27, 28, 29, 30, 31; (vóór de 6e les.)
 7e " " " 32, 33, 34, 35, 36; (vóór de 7e les.)
 8e " " " 37, 38, 39, 40, 41, 42; (vóór de 8e les.)
 9e " " " 43, 44, 45, 46, 47, 48; (vóór de 9e tot 19e les.)
 10e " " " 49, 50, 51, 52, 53; (vóór de 20e tot 26e les.) (*)
 11e " " " al de vorige in het groot en klein (bij de 26e les.)

Vóór iedere herhalingsoefening van het schrijven, moet de vorm van de letters, die geschreven worden, verklaard en besproken worden.

VERBETERINGEN.

In het eerste stukje van de handleiding

blz. 1, op den 16en regel van onderen af, staat: „den top der *duim*,” moet zijn *den top van den duim*;

blz. 15, op den derden regel van onderen af, staat: „Als men *ei* hoort,” moet zijn *als men ie hoort*;

blz. 15, op den dertienden regel van onderen af, staat: „tegen den *bovenlijn*,” moet zijn *tegen de bovenlijn*.

(*) Figuur 51, 52, 53 zijn te vinden op de plaat, die bij het 3e stukje van de Handleiding behoort.

12e OEFENING.

Het leeren lezen en schrijven van de heldere a,
de doffe a, enz.

(Zie de 9e, 10e, 11e, 12e, 13e, 14e en
15e les van de lees oefeningen)

Zegt na: aas, as, baas, bas, enz.; noemt welke
klanken gij hoort.

Leest dit: sa.

" nu ook aa.

" " " aas.

" " " as.

" " " ba.

" " " baas.

" " " bas.

" " " ja.

" " " jas.

" " " ga.

" " " gaas.

" " " gas.

" " " ka.

" " " kaas.

" " " kas.

" " " ra.

" " " raas.

" " " ras.

" " " wa.

" " " waas.

" " " was.

Ziet en zegt, wat ik hier schrijf: (*Fig. 49* van het
1e stukje.)

Schrijft het een geheelen regel na.

Ziet en zegt, wat ik nu schrijf: (*Fig. 50*.)

Schrijft een geheelen regel na.

Zoo schrijft men een a, als zij aan het begin van een
woord komt.

Schrijft na: aas, as, baas, bas, ja, jas, ga, gaas,
gas, ka, kaas, kas, ra, raas, ras, waas, was.

Leest die woorden.

Wat beteekenen zij?

Als a klinkt, zooals in aas, baas, ja, ga, gaas, ka,
kaas, ra, raas, waas, dan heet zij heldere a.

Als zij klinkt, zooals in **as, bas, jas, gas, kas, ras, was**, dan heet zij *doffe a*.

Als een a helder klinkt, en er komt een medeklinker achter, dan schrijven wij altijd twee a's.

Als een a helder klinkt, en er komt geen medeklinker achter, dan schrijven wij altijd ééne a.

Als een a dof klinkt, dan schrijven wij altijd ééne a.
Schrijft uit het hoofd: **aas**.

Hoe moet gij dat schrijven? (Eerst twee a's en dan s.)

Waarom? (Eerst twee a's, omdat men eerst een heldere a hoort, die men met twee a's schrijft, omdat er een medeklinker s achter komt; en dan een s, omdat men die hoort.)

Zoo ook **as, baas, bas, ja, jas**, enz.

Noemt nu zelf woorden op, waar een heldere a in komt, en die op het einde een s hebben.

Schrijft die op.

Nu woorden, die op het einde een heldere a hebben.

Nu woorden, waar een doffe a in komt, en die op het einde een s hebben.

Op dezelfde wijze worden de 9e tot 15e lessen van de lees-oefeningen verder behandeld.

Als een e helder klinkt, en er komt een medeklinker achter, dan schrijven wij altijd twee e's.

Als een e helder klinkt, en zij komt op het einde van een woord, dan schrijft men altijd twee e's.

Als een e dof klinkt, dan schrijft men altijd ééne e.

Als een ie helder klinkt, dan schrijft men altijd ie.

Als een i dof klinkt, dan schrijft men altijd ééne i.

Als een o helder klinkt, en er komt een medeklinker achter, dan schrijven wij altijd twee o's.

Als een o helder klinkt, en zij komt op het einde van een woord, dan schrijft men altijd twee o's.

Als een o dof klinkt, dan schrijft men altijd ééne o.

Als een u helder klinkt, en zij komt op het einde van een woord, dan schrijft men altijd ééne u.

Als een u dof klinkt, dan schrijft men altijd ééne u.

Als een u helder klinkt, en er komt een medeklinker achter, dan schrijven wij twee u's.

Ieder van de lessen uit het boek lezen, naschrijven en uit het hoofd schrijven.

13e OEFENING.

Het leeren scheiden van lettergrepen.

(Zie de 16e les van de lees oefeningen.)

Leest: **hoe.**

" **ver.**

" **hoe ver.**

Let nu eens goed op, hoe sterk ik op ieder woord druk, als ik lees: **hoe ver** en **hoe ver**.

Wanneer druk ik op ieder woord even sterk? (Goed; den eersten keer.)

Op welk woord druk ik het meest den tweeden keer? (Goed; op **hoe**.)

Van dat woord, waarop meer gedrukt wordt, zeggen wij, dat er nadruk op valt.

Waarop valt nu de nadruk, als ik zeg: **hoe ver**?

Waarop als ik zeg: **hoe ver**?

Wanneer ik op ieder woord even sterk druk, hebben zij ook een andere beteekenis, dan wanneer ik op het eene meer druk dan op het andere; hoort maar:

Jan weet **hoe ver** Piet van hem af is.

Jan weet in **hoe ver** Piet gelijk heeft.

Zoo twee woorden, die op elkander volgen, waarvan het eene meer nadruk heeft dan het andere, en die te zamen, wat anders beteekenen, dan die twee afzonderlijk zouden beteekenen, heeten samengestelde woorden.

Zij worden aan elkander vastgeschreven.

Leest nu: **hoe ver, zoo als, al om, hoe veel, lams oor, huis deur, twee span, wolfs oor, kerk raam, braak drank.**

Leest nu: **hoe ver, zoo als, al om, hoe veel, lams oor, huis deur, tweespan, wolfsoor, kerkraam, braakdrank.**

Hoe heeten nu deze laatste woorden? (Samengestelde woorden.)

Waarom?

Geeft de twee woorden op, waaruit die samengestelde woorden bestaan.

Om ieder van die woorden uit te spreken, moeten wij ééns den adem uitstooten, om twee van die woorden uit te spreken, moeten wij tweemaal den adem uitstooten.

Hoeveelmaal moeten wij bij de vorige samengestelde woorden nu den adem uitstooten?

De twee woorden, waaruit die samengestelde woorden bestaan, zijn de twee deelen van zoo'n samengesteld woord.

Ieder deel van een woord of ieder heel woord, dat wij in ééne uitstooting van den adem uitspreken, heet een lettergreep.

Uit hoeveel lettergrepen bestaan nu de vorige samengestelde woorden?

Noemt iedere lettergreep op.

Waarom zijn dat de lettergrepen? Van zulke samengestelde woorden zijn dus de lettergrepen gemakkelijk te vinden; ieder woord, waaruit het bestaat, is een lettergreep.

Al de woorden van de 16e les lezen en daarna evenzoo behandelen.

Als wij een samengesteld woord schrijven, moeten wij eerst de eerste lettergreep met dezelfde letters schrijven, alsof het een afzonderlijk woord was; dan daaraan vast de tweede lettergreep met dezelfde letters schrijven, alsof het een afzonderlijk woord was, en daaraan vast de derde lettergreep evenzoo.

Schrijft nu de woorden van de 16e les uit het hoofd.

Hoe moet gij die schrijven? (Eerst opgeven, uit hoeveel en welke lettergrepen het woord bestaat; dan hoe iedere lettergreep geschreven wordt. Bij alles de reden opgeven.)

14e OEFENING.

Het leeren van zelfstandige naamwoorden, bijvoegelijke woorden, werkwoorden en bijwoorden.

(Zie de 17e les van de lees oefeningen.)

Leest deze woorden: **man, zus, enz. tot hooi.**

Wat beteekent het woord **man**? (Goed; een mensch, een persoon).

Wat beteekent het woord **zus**? (Goed; ook een mensch, ook een persoon.)

Wat **koe**? (Goed; een dier.)

" **haan**? (Goed; een dier.)

" **boom**? (Goed; iets dat groeit; een plant.)

" **struik**? (" ; " " " " " " ")

" **huis**? (" ; een ding, " waar de menschen in wonen.)

" **bank**? (Goed; een ding, waar de menschen op zitten.)

" **plein**? (Goed; een groote open plaats, die door huizen ingesloten is.)

" **sluis**? (Goed; twee deuren, een ding om het water tegen te houden.)

" **volk**? (Goed; heel veel menschen bij elkaâr.)

" **hooi**? (Goed; heel veel gedroogde grasjes bij elkaâr.)

Dit zijn dus woorden, die personen, dieren, planten, dingen beteekenen. Menschen, dieren, planten kunnen wij ook dingen noemen. Die woorden zijn dus namen van dingen.

Wat beteekenen nu al die woorden? (Dingen.)

Zijn die woorden de dingen zelf? (Neen.)

Wat zijn dan die woorden? (*Namen van dingen.*)

Schrijft ze na.

Schrijft ze uit het hoofd.

Zegt, waarom gij ze zoo schrijft.

Welke woorden hebt gij nu geschreven? (Namen van dingen.)

Leest deze woorden: **geel hooi**, **ferm volk**, enz. tot **veel vuur**.

Welke van die twee woorden zijn namen van dingen? (Goed; **hooi**, **volk**, enz.)

Welk woord staat bij **hooi**, welk bij **volk**, enz.?

Wat beteekent het woord **geel** bij **hooi**, **ferm** bij **volk**, enz.?

Die *woorden* zijn dus *bij* die namen van dingen *gevoegd* om te beteekenen, hoe die dingen zijn, welke dingen het zijn, hoeveel dingen het zijn.

Zulke woorden noemen wij bijvoegelijke woorden.

Wat is nu het woord **geel**? (Een bijvoegelijk woord).

Waarom? (Omdat het *gevoegd* is *bij* den naam van het ding **hooi** en beteekent, hoe het hooi of welk hooi het is).

Wat is nu **ferm**? enz.

Schrijft nu na **geel hooi**, enz.

Schrijft het nu uit het hoofd.

Zegt, waarom gij die woorden zoo schrijft.

Welke woorden zijn nu **hooi**, **volk**, enz.?

Waarom?

Welke woorden zijn nu **geel**, **ferm**, enz.?

Waarom?

Zijn dat samengestelde woorden?

Waarom niet?

Leest deze woorden: **slaan**, **gaan**, enz. tot **zien**?

Wat beteekent het woord **slaan**? (Dat er menschen of dingen zijn, die iets doen of werken, die slaan).

Wat beteekent het woord **slaan**? enz.

Die woorden beteekenen dus alle, dat er menschen of dingen zijn, die dat doen of *werken*.

Zulke woorden noemen wij werkwoorden.

Wat is nu het woord **slaan**? enz.

Waarom? enz.

Schrijft nu na **slaan**, **gaan**, enz.

Schrijft ze nu uit het hoofd.

Zegt, waarom gij die woorden zoo schrijft.

Welke woorden zijn nu **slaan**, enz.?

Waarom?

Welke woorden zijn **geel**, **ferm**, enz.?

Waarom?

Welke woorden zijn **hooi**, **volk**, enz., **man**, **zus**, enz.?

Waarom?

Leest deze woorden: **zoo doen**, enz. tot **ver zien**.

Welke van die twee woorden zijn werkwoorden?

Welk woord staat bij **doen**, welk bij **slaan**, enz.?

Wat beteekent het woord **zoo bij doen**, nu bij **slaan**, enz.?

Die woorden komen dus *bij die werkwoorden* om te beteekenen, hoe het doen of werken, wanneer het doen of werken, waar het doen of werken plaats heeft, zij beteekenen dus niet iets van een ding.

Zulke woorden noemen wij bijwoorden.

Wat is nu het woord **zoo**? (Een bijwoord.)

Waarom? (Omdat het iets beteekent van iets, dat geen ding is.)

Wat is het woord **nu**? enz.

Schrijft nu na **zoo doen**, enz.

Schrijft het uit het hoofd.

Zegt, waarom gij die woorden **zoo** schrijft.

Welke woorden zijn nu **zoo**, enz?

Waarom?

Welke woorden zijn nu **doen**, enz?

Waarom?

Welke woorden zijn **geel**, enz.?

Waarom?

Welke woorden zijn **hooi**, **volk**, enz., **man**, **zus**, enz.?

Waarom?

Eenzoo wordt behandeld **heel bruin vlas**, enz.

De 17e les uit het boek lezen, naschrijven en uit het hoofd schrijven.

15e OEFENING.

Het leeren van de toonlooze e in open lettergrepen, scheiding van lettergrepen, verdubbeling van tusschenletters, de toonlooze e voor een r.

(Zie de 18e les van de lees oefeningen.)

Leest: **mooi gras**. Goed.

Welk woord is **gras**? Waarom?

Welk woord is **mooi**? Waarom?

Leest: **mooie wol**.

Hoe kan men het eerste woord lezen?

Goed: **moo—ie**; **mooi—ee**;

mooi—ee is beter dan **moo—ie**; want als **o o i** op

elkander volgen, dan is het altijd de tweeklank **ooi**. **Mooi** is dus goed; nu schiet er **e** over; als wij die **ee** noemen, dan is het geen woord: **mooi—ee**.

Die **e** is de letter, om den klank af te beelden, dien wij hooren in **mooie**.

Die **e** noemen wij **ë**.

Zoo'n **ë** noemt men een *toonlooze e*.

Op hoeveel manieren kunnen wij nu een **e** noemen? Goed; op drie manieren: een *heldere e*, een *doffe e*, een *toonlooze e*.

Dienzelfden klank **ë** hoorden wij ook in **zus**, **dun**, en daarvoor schreven wij een **u**.

Dat komt, dat wij op **zus** en **dun** bij het uitspreken drukken en op de **ë** van **mooië** niet.

Leest nu: **mooie = mooi—ë**.

Leest dat gauw achter elkander.

Hoeveelmaal stoot ik nu den adem uit?

Zijn het twee woorden? Waarom niet?

Uit hoeveel lettergrepen bestaat dat woord?

Wat is de eerste lettergreep?

Wat de tweede?

Gij ziet, dat een lettergreep niet altijd een woord is.

Wat hooren wij in de tweede lettergreep, dat wij niet schrijven? (Goed: een **j**.) (1)

Schrijft nu na: **mooi gras**, **mooie wol**. (2)

Schrijft het nu uit het hoofd. (3)

Waarom schrijft gij dat zoo? (4)

Leest nu: **fijn doek**.

Welk woord is **doek**? Waarom?

" " " **fijn**?

Leest: **fijne saai**.

Uit hoeveel lettergrepen bestaat **fijne**?

Wat is de eerste lettergreep?

Wat is de tweede lettergreep?

Gij ziet, als er een **ë** achter een woord komt, dat op één medeklinker eindigt, dat dan die ééne medeklinker bij de tweede lettergreep behoort.

Geen van deze twee lettergrepen zijn woorden.

Schrijft na: **fijn doek, fijne saai.**

Schrijft het uit het hoofd. (Eerst de lettergrepen van elkander gescheiden, dan verbonden).

Waarom schrijft gij het zoo.

Op dezelfde wijze wordt de 18e les verder behandeld.

*Als een woord op twee medeklinkers eindigt (arm), en er komt een **ë** achter dat woord, dan gaat de laatste medeklinker bij die **ë** en maakt daarmee de tweede lettergreep (ar—me).*

*Als men op het einde van een lettergreep een heldere **a** of **u** hoort, schrijft men altijd ééne **a** of ééne **u**.*

*Als men op het einde van een lettergreep een heldere **e** of **o** hoort, schrijft men altijd ééne **e** of **o**, als men dat woord kan ruilen met een ander woord, waarin men één klinker hoort.*

*Als men op het einde van een lettergreep een heldere **e** of **o** hoort, schrijft men altijd twee **e**'s of twee **o**'s, als men dat woord kan ruilen met een ander woord, waarin men twee klinkers hoort.*

Als een woord op een **f** of **s** eindigt, en er komt een **ë** achter, dan kan men hooren, dat die **f** in **v**, die **s** in **z** verandert, als er geen doffe klinker voor die **f** en **s** komt en blijft.

Als men **laffe, gekke, kille, kromme, dunne** zegt, hoort men maar ééne **f, k, l, m, n**; de menschen hebben afgesproken, om een medeklinker te verdubbelen, als die gevolgd wordt van een toonlooze **ë** en voorafgegaan van een doffen klinker.

Waarom schrijft men den doffen klinker van **dunne** met een **u** en den toonloozen klinker met een **e**?

*Als men op het einde van een lettergreep **ë** hoort, schrijft men altijd ééne **e**.*

*Als men voor een **r** een **ë** hoort, schrijft men altijd ééne **e**.*

Leest nu: **vrij volk?**

Welk woord is **volk?**   Waarom?

      "   "   " **vrij?**   "

Leest **vrijer volk?**

Welk woord is **volk?**   Waarom?

      "   "   " **vrijer?**   "

Uit hoeveel lettergrepen bestaat **vrijer**?

Wat is de eerste lettergreep?

" " " tweede

De eerste lettergreep is een woord, de tweede niet.

(1) (2) (3) (4)

De 18e les uit het boek lezen, naschrijven en uit het hoofd schrijven. (Eerst de lettergrepen gescheiden, dan verbonden.)

16e OEFENING.

Het leeren van de toonlooze e voor een n.

(Zie de 19e les van de lees oefeningen.)

Leest: **een kleine lei.**

Het woord **een** kan op twee wijzen gelezen worden: met een heldere **e** en met een toonlooze **e**.

Een toonlooze klinker wordt in het woord een alleen met twee e's geschreven.

Leest: **twee kleine leien.**

De menschen zeggen altijd **leie**; maar als het een naam is, die meer dan één ding beteekent, schrijven we achter die **ë** altijd een **n**.

Zoo schrijven wij ook bij de werkwoorden na een **ë** meestal een **n**.

*Als men een **ë** hoort, waar een n achter moet komen, schrijft men altijd ééne e.*

Woorden, die zoo **ë**, of **ër**, of **ën** achter zich kunnen krijgen, zonder dat de beteekenis verandert, noemen wij woorden, die verbogen kunnen worden, of buigbare woorden.

Woorden, dat oorspronkelijk namen van dingen, of bijvoegelijke woorden of werkwoorden zijn, noemen wij buigbare woorden. Bijwoorden zijn geen buigbare woorden.

De 19e les wordt verder behandeld als de 17e en 18e les.

17e OEFENING.

Het leeren van de w, de t, de d, de p, de b, de g en de ch als switletters, enz.

(Zie de 20e en 21e les van de lees oefeningen.)

De 20e en 21e les worden evenzoo behandeld als de vorige.

Een **d** en **g**, die niet aan het begin van een woord gehoord worden, schrijft men zoo: (*) (Fig 51, 52, 53.) men moet van de **e** een **d** en een **g** maken, zooals de **a** van de **e** gemaakt is.

Zegt, hoe men zoo'n **d** schrijft.

Schrijft die na; een geheelen regel na; een geheelen regel uit het hoofd.

Zegt, hoe men zoo'n **g** schrijft.

Schrijft die na; een geheelen regel na; een geheelen regel uit het hoofd.

Op het einde van een buigbaar woord schrijft men altijd een w, een p of een b, een t of een d, een ch of een g, als er een w, een p of een b, een t of een d, een ch of een g in de buiging gehoord wordt.

Dat gebeurt dus bij namen van dingen, bij bijvoegelijke woorden en bij werkwoorden, niet bij bijwoorden, behalve bij *reeds, steeds, sinds, ginds*.

Op het einde van een woord hoort men nooit een **w**; nooit een **b**, wel een **p**; nooit een **d**, wel een **t**; nooit een **g**, wel een **ch**.

Soms komt op het einde van een werkwoord een **t**, al hoort men in de buiging een **d**.

Als de **g** op het einde van een woord na een **n** komt, of na een **n** en vóór een **ë** komt, dan klinkt zoo'n **g** geheel anders; hoort: **lang, langer, bang, bange, springen**.

Een ch wordt niet verdubbeld, al wordt die voorafgegaan door een doffen klinker en gevolgd door een e.

Vóór een **t**, die op het einde van een woord gehoord wordt, hoort men altijd **ch**; men schrijft dan ook altijd **ch** vóór een **t**, behalve soms bij werkwoorden en bij sommige namen van dingen.

Hoort, wat ik zeg: **het brave kind**.

Als wij het woord et hooren, schrijven wij den toonloozen klinker weer met een e, en dan schrijven wij aan het begin van dat woord een h, die wij niet moeten uitspreken.

Leest nu: **de goede man, de milde vrouw, het brave kind**.

(*) Zie de plaat bij het 3e stukje van de Handleiding.

In plaats van **de goede man** kan men soms wel eens zeggen **hij**; in plaats van **de milde vrouw, zij**; in plaats van **het brave kind, het**.

Een ding, dat men moet aanwijzen met **hij**, is een man of mannetje; dat men met **zij** moet aanwijzen is een vrouw of wijfje; dat men met **het** moet aanwijzen, is geen man en ook geen vrouw.

*De namen van dingen, waarvoor men **hij** in plaats moet zeggen, noemt men **mannelijk**; waarvoor men **zij** in plaats moet zeggen **vrouwelijk**; waarvoor men **het** in plaats moet zeggen **onzijdig**.*

*Vóór de mannelijke en vóór de vrouwelijke woorden kan het bijvoegelijk woord **de** komen, vóór de onzijdige **het**.*

Uit de 21e les kan men zien, dat dus mannelijk genoemd worden de namen van *mannen, mannetjes, boomen, bergen, dagen, jaargetijden, steenen, munten*; dat vrouwelijk genoemd worden alle namen van *vrouwen, wijfjes, schepen, muziekinstrumenten, letters* en de namen, waar men een *ë* achter kan zetten; en dat onzijdig genoemd worden de namen, waar men *het* vóór kan lezen.

Welke namen uit de 21e les zijn nu *mannelijk*?
Waarom?

Welke *vrouwelijk*? Waarom?

Welke *onzijdig*? Waarom?

18e OEFENING.

Het leeren van de achtervoegsels, die met een klinker beginnen, enz.

(Zie de 22e les van de lees oefeningen.)

De 22e les wordt behandeld als de vorige.

Luistert; ik zal lezen: een spot—ach—ti—ge grijs—
aard.

Van het laatste woord is de eerste lettergreep **grijs**; dat is op zich zelf een woord. Wat beteekent dat woord? De tweede lettergreep is **aard**; dat heeft op zich zelf een heel andere beteekenis, dan in dit woord. *Het is een oud*

woord, dat in die beteekenis niet meer op zich zelf gebruikt wordt, en dat dient om achter een woord gevoegd te worden, om zóó een nieuw woord te maken; het heet een **achtervoegsel**.

Bij het woord **spotachtige** vinden we ook zoo'n achtervoegsel: **achtig**, dat zelf weer bestaat uit twee deelen **acht** en **ig**, waar achter dan nog een **ë** komt.

De toonlooze klinker wordt voor een **g**, **ng**, **k** en **nk** door **i** voorgesteld: voor **l**, **m**, **n**, **r** en op het einde van een lettergreep door **e**; in het achtervoegsel **lijk** en in bijzonder en **dikwijls** door een **ij**; in een door twee **e's**; in avond door een **o**.

Bekijkt al de volgende woorden eens goed, ik zal ze alle eens lezen, bij alle vindt gij een achtervoegsel;

hier zijn ze: **achtig**, **aard**, **ig**, **egge**, **aad**, **isch**, **erig**, **el**, **er**, **e**, **en**, **aar**, **oede**, **elijk**, **eke**, **eloos**, **enaar**, **age**, **elijn**, **and**, **etje**, **iek**, **eel**, **erd**, **es**, **em**, **ing**, **is**, **ik**, **in**, **ier**, **erij**, **ond**, **end**, **uw**, **elen**, **eren**, **eeren**.

In het achtervoegsel **age** wordt de **g** heel vreemd uitgesproken.

Die achtervoegsels beginnen even als de uitgangen bij de buiging **e**, **er**, **en**, met een klinker.

Als een heldere **u** voor een **w** komt, schrijft men altijd maar *ééne u*.

Bij het woord **wereld** en **kleinood** zijn **eld** en **ood** oude woorden, die op zich zelf geen beteekenis meer hebben; daarmee kan men geen nieuwe woorden maken; zij beginnen ook met een klinker.

Bij alle woorden, waar een uitgang of een achtervoegsel of een verouderd woord achter komt, die met een klinker beginnen, gaat, bij het verdeelen in lettergrepen, als zij op één medeklinker eindigen, die ééne medeklinker (*); — als zij op twee medeklinkers eindigen, de laatste medeklinker (*); — als zij op meer dan twee medeklinkers eindigen, zooveel medeklinkers (*) bij den uitgang, bij het achtervoegsel of bij het verouderde woord, als er vóór een klinker uitgesproken kunnen worden; behalve bij de achtervoegsels **achtig** en **aard**,

(*) Deze medeklinker of deze medeklinkers heeten tussenletters.

die even als woorden op zich zelf blijven; doch weer niet in **grijnzaard, veinzaard.**

Vóór die uitgangen, achtervoegsels en verouderde woorden, die met een klinker beginnen, wordt de eene medeklinker, die er bijkomt om er een lettergreep van te maken, verdubbeld, als die ééne medeklinker voorafgegaan wordt door een doffen klinker; behalve de **ch**, die nooit verdubbeld wordt.

In de woorden **wereld, kerel, merel, perel** is de eerste **e** een doffe klinker; toch wordt daarin de **r** niet verdubbeld.

De namen van dingen met het achtervoegsel **aard, aar, enaar, and, er, erd, el, em, ik, ier**, zijn in het algemeen mannelijk; met het achtervoegsel **egge, e, age, iek, es, el, ing, in, ij**, zijn in het algemeen vrouwelijk.

19e OEFENING.

Het leeren van de achtervoegsels en uitgangen, die met een medeklinker beginnen, enz.

(Zie de 23e les van de leesoefeningen.)

Deze les wordt geleerd als de vorige.

De achtervoegsels en uitgangen, die met een medeklinker beginnen, zijn: **zaam, dom, baar, de, lijk, sel, loos, ling, schap, haftig, ske, sem, lei, heid, je, st, pje, hande, tje, sch, jes.**

De namen van dingen met de achtervoegsels: **dom, ling, sem**, zijn in het algemeen mannelijk; met het achtervoegsel **de, schap, heid, st**, zijn in het algemeen vrouwelijk.

Be, aarts, on, ant, ge, wan, ber, er, ver, ont zijn verouderde woorden, die op zich zelf hunne beteekenis verloren hebben, en die vóór woorden gevoegd worden, om er nieuwe woorden mee te maken; men noemt ze **voorvoegsels.**

*Als men een woord heeft, met de achtervoegsels **aard** of **achtig** of met een achtervoegsel of uitgang, die met een medeklinker beginnen of met een voorvoegsel, dan blijven bij de scheiding in lettergrepen die letters bijeen, die bij*

dat achtervoegsel, dien uitgang of dat voorvoegsel behooren, even als bij samengestelde woorden.

Als een bijvoegelijk woord op een s eindigt, die niet in z kan veranderen, dan komt er altijd een ch achter, die men niet uitspreekt, behalve bij:

bits, spits, bluts, dras,
dwars, wars, paars, kras,
los, ros, flets, wis,
gewis.

Van sch wordt alleen de s verdubbeld.

20e OEFENING.

Bijzonderheden.

(Zie de 24e en 25e les van de lees oefeningen.)

Amechtige = onmachtige

echo = echcho

mamaatje = mamaat-je

almanak = alm^ënak.

tabak = t^ëbak (bijna)

papaatje = papaat-je

fabrikant = fabr^ëkant (bijna)

muzikant = muz^ëkant (bijna)

ledikant = led^ëkant (bijna)

alikruik = al^ëkruik (bijna)

Wat beteekent zindelijke, wat zinnelijke?

diemit = diem^ët

Wat beteekent zinneloze, wat zinloze?

lemmet = lemm^ët

avond = av^ënd (bijna)

kievit = kieviet

molenaar = l, m, n, r: vloeiende letters.

zebadgave = b, d, g, v, z: zachte letters.

het kofschip = f, ch, h, k, p, s, t: scherpe letters.

bijzondere = b^ëzondere (bijna)

th = t.

dikwijls = dikw^ëls

Waarom krab met een b, en krap met een p? enz.

21e OEFENING.

Herhaling.

(Zie de 26e les van de lees oefeningen.)

Deze les wordt behandeld als de vorige.

Men schrijft ééne a, ééne e, ééne i, ééne o of ééne u, als men een doffen klinker hoort; b. v.: val, vel, enz. (*)

Men schrijft ééne a of ééne u, als men de heldere a of u hoort, die op het einde van een lettergreep komt; b. v.: la, water, enz., u, nu, enz.

Men schrijft ééne a, als men een toonloozen klinker hoort, in oorspronkelijk vreemde of oude woorden, op het einde van een lettergreep; b. v.: tabak, enz.

Men schrijft ééne u, als men een heldere u hoort vóór een w; b. v.: uw, ruw, enz.

Men schrijft ééne e, ééne o, als men een heldere e of o hoort op het einde van een lettergreep, die met één klinker geruild kan worden; b. v.: stelen, stal, enz.

Men schrijft ééne e, als men een toonloozen klinker hoort, die op het einde van een lettergreep komt of vóór l, m, n, r, of t; b. v.: de, geloof, enz.

Men schrijft ééne i in het achtervoegsel heden, dat van heid gemaakt is; b. v.: waarheden, enz.

Men schrijft ééne i, als men een toonloozen klinker vóór g, ng, k, nk of s hoort en in de eerste lettergreep van rivier; b. v.: nuttig, enz.

Men schrijft één i, als men een heldere i in het

(*) Dit enz. wijst naar de 26e les van de lees oefeningen heen.

achtervoegsel *isch* of in de tweede lettergreep van het woord *kievit* hoort; b. v.: *wettisch*, enz.

Men schrijft *éne o*, als men een toonloozen klinker in het woord *avond* hoort.

Men schrijft twee *a's*, twee *e's*, twee *o's* of twee *u's*, als men ze helder hoort in een lettergreep, die op één of meer medeklinkers eindigt; b. v. *aar*, enz.

Men schrijft twee *a's* voor den toonloozen klinker in het woord *haar*; dan is het geen naam van een ding.

Men schrijft twee *e's* of twee *o's* op het einde van een lettergreep, als men een heldere *e* of *o* hoort, die met twee klinkers of een tweeklank kan geruild worden, b. v.: *bleeke*, *blijken*, enz.

Men schrijft twee *e's* of twee *o's* als men eene heldere *e* of *o* hoort op het einde van een woord; b. v.: *zee*, enz.

Men schrijft twee *e's* in de achtervoegsels *eeren*, *eelen*, *eezen*, b. v.: *regeeren*, enz.

Men schrijft twee *e's* voor den toonloozen klinker in het woord *een*.

Men schrijft twee *o's* in de achtervoegsels *looze*, *ge-nooten*; b. v.: *goddelooze*, enz.

Men schrijft *ie*, als men een heldere *i* hoort; b. v.: *olie*, enz.

Men schrijft de klinkers *oe* en *eu* altijd met die letters, b. v.: *moet*, enz.

Men schrijft *ij*, als die tweeklank geruild kan worden met één klinker, b. v.: *hij*, enz.

Men schrijft *ij*, voor den toonloozen klinker in het achtervoegsel *lijk* of *lijks*, in de woorden *mij*, *wij*, *jij*, *gij*, *hij*, *zij*, *mijn*, *zijn*, *dikwijls*, *bijzonder*.

Men schrijft **ei**, als die tweeklank geruild kan worden met twee klinkers; b. v.: lei, enz.

Men schrijft den tweeklank **au** in de volgende woorden: augurk, enz.

Men schrijft den tweeklank **ou** in alle andere woorden, waarin die tweeklank gehoord wordt; b. v.: bouwen, enz.

Men schrijft de tweeklanken **aai**, **eeu**, **ieu**, **ooi**, **oei**, **ui**, altijd met die letters; b. v.: kraai, enz.

Men schrijft vóór een klinker of tweeklank die medeklinkers (*), die er vóór gehoord worden; b. v.: baas, enz.

Men schrijft veertig en vijftig met een **v**; zestig, zeventig, en te zamen met een **z**; het, hem, haar, hij, thans, althans, thuis en thee met een **h**.

Men schrijft achter een klinker of tweeklank die medeklinkers (**), die er achter gehoord worden; b. v. schaaf, enz.

Men schrijft achter een klinker of tweeklank een **b** of **p**, **d** of **t**, **g** of **ch**, of **w**, als men in de buiging een **b** of **p**, **d** of **t**, **g** of **ch**, of **w** hoort; b. v.: krab, enz.

Men schrijft de woorden: reeds, steeds, sinds, ginds, gids, loods, fonds met een **d**.

Men schrijft op het einde van een werkwoord soms **t**, ook wel **dt**, al hoort men in de buiging een **d**; b. v.: maait, enz.

Men schrijft vóór een blijvende **t** altijd **ch**; b. v.: licht, enz.

Men schrijft op het einde van een bijvoegelijk woord, dat op een **s** eindigt, die geen **z** kan worden, altijd **ch**; b. v.: heusch, enz.

(*) Beginletter of beginletters.

(**) Sluitletter of sluitletters.

Men schrijft alleen een s in de bijvoegelijke woorden:
 bits, spits, bluts, dras,
 dwars. wars, paars, kras,
 los, ros, flets, wis,
 gewis.

Men schrijft na de s een ch in de woorden: asch, enz.

Men schrijft nog met een g, als het daarenboven beteekent; noch met ch als het ook niet beteekent.

Men schrijft een dubbelen medeklinker, als hij onmiddellijk voorafgegaan wordt door een doffen klinker en gevolgd wordt door een uitgang, achtervoegsel of verouderd woord, die met een klinker beginnen; b, v.: hebben, enz.

Sch wordt verdubbeld door ssch; b. v. rassche, enz.

Ch wordt nooit verdubbeld; b. v.: lachen, enz.

De r in de woorden wereld, merel, kerel, perel wordt niet verdubbeld.

Vóór de achtervoegsels aard en achtig wordt een medeklinker niet verdubbeld; b. v.: lafaard, enz.

Als men vóór een uitgang, achtervoegsel of verouderd woord, die met een klinker beginnen, een j hoort, die voorafgegaan wordt door een i, e of ij, schrijft men die j niet; b. v.: maaien, enz.

Als men de n op het einde van den uitgang of het achtervoegsel en niet hoort, moet men die n toch schrijven: b. v.: banken, enz.

Van woorden, die uit twee woorden of uit een woord met een voorvoegsel bestaan, maakt ieder woord en ieder voorvoegsel een lettergreep uit, en iedere lettergreep wordt geschreven met die letters, waarmee het woord op zich zelf zou geschreven worden: b, v.; steeap = stee—aap, enz.

Van woorden, die op een uitgang of een achtervoegsel of een verouderd woord, die met een medeklinker beginnen, eindigen, maken die uitgangen, achtervoegsels of verouderde woorden een lettergreep uit en worden met die letters geschreven, waarmee zij op zich zelf zouden geschreven worden; b. v.: maaide = maai—de, enz.

Het achtervoegsel aard, maakt een afzonderlijke lettergreep uit.

Het achtervoegsel achtig, maakt de afzonderlijke lettergrepen ach en tig uit.

De woorden papaatje, paatje, mamaatje, maatje, grijnzaard en veinzaard worden zóó in lettergrepen verdeeld: pa-paat-je, paat-je, ma-maat-je, maat-je, grijnzaard, vein-zaard,

Als een woord eindigt op een uitgang, achtervoegsel of verouderd woord, die met een klinker beginnen, dan maakt, als er één medeklinker vóór dien uitgang, dat achtervoegsel of dat verouderd woord staat, die ééne medeklinker (*) daarmee één lettergreep uit; b. v. vrije = vrij—e, enz. goede = goe—de, enz.;

als er twee medeklinkers vóór staan, dan maakt de laatste medeklinker (*) één lettergreep daarmee uit; b. v.: zachte = zach—te, enz.;

als er meer dan twee medeklinkers vóór staan, dan maken zooveel medeklinkers (*), als er vóór een klank uitgesproken kunnen worden, daarmee één lettergreep uit; b. v.: slaafsche, enz.

(*) Tusschenletter of tusschenletters.

THE HISTORY OF THE

REIGN OF KING CHARLES THE FIRST

BY JOHN BURNET

IN TWO VOLUMES

THE SECOND VOLUME

IN TWO VOLUMES

THE SECOND VOLUME

BY JOHN BURNET

IN TWO VOLUMES

THE SECOND VOLUME

HANDLEIDING

bij het Onderwijs in de

MOEDERTAAL

OP DE

LAGERE SCHOLEN IN NEDERLAND,

(Vereeniging van het onderwijs in lezen, schrijven en de spraakkunst)

DOOR

P. MOLENBROEK,

Directeur der Vormschool van Onderwijzers.

~~~~~  
**3<sup>e</sup> Stukje.**  
~~~~~

ROTTERDAM,

D. J. P. STORM LOTZ.

1875.

HANDLEIDING

tot het Onderwijs in de

HOOFDSTUK

DE

JAARBE SCHIJVEN IN NEDERLAND

van de

DE

E. MOLLERHOFF

Directeur der Vermechthel van Onderwijs

3e Stukje

ROTTERDAM

D. J. P. STORM FOUZ

1875

Iedere week wordt tweemaal herhalingsoefening in het zoogenoemd werktuigelijk lezen gehouden; en wel:
één keer 's weeks vóór de 27e tot vóór de 52e les:
herhaling van de 1e tot de 26e les;
één keer 's weeks vóór de 28e tot vóór de 52e les:
herhaling van de 27e tot de 52e les.

Tweemaal 's weeks wordt er oefening in het zoogenoemd schoonschrijven gehouden; en wel:
vóór de 28e les de volgende oefeningen: (1)

1e oefening: *i, u, ui, uu, n, nn, mm, p, pp, v, vv;*

2e oefening: *c, o, oo, e, ee, a, aa, d, dd, g;*

3e oefening: *x, s, ss, r, rr, z, t, tt;*

4e oefening: *j, ij, q, qq;*

5e oefening: *h, k, kk, l, ll, b, bb, f, ff;*

6e oefening: *u, in, ip, ic, io, ie, iq, ix, is, ir, it, ih;*

7e oefening: *eu, em, ec, eo, ex, es, ex, et, ej, ek;*

8e oefening: *sij, sv, sp, sc, so, sa, sx, sr, st, sl;*

9e oefening: *xi, xv, xo, xe, qu;*

10e oefening: *ku, kn, kc, ko, kd, ka, ks, kv, kt, kj, kb;*

11e oefening: *ji, jv, gj, jo, jd, gs, jr, gt, ijf;*

12e oefening: *vij, wm, op, tc, bo, fg, wa, os, vr, hf;*

(1) Zie voor deze en de schrijfoefeningen op de volgende bladzijde den vorm en de verbindingen van de schrijffletters op de plaat, die bij het 1e en bij dit 3e stukje gevoegd zijn.

deze oefeningen worden zoo gemaakt: eerst één regel groot (middelsoort), dan één regel klein van hetzelfde;

na de 28e les de vorige 12 oefeningen en bij iedere oefening één regel hooflletters verbonden met klein; en wel:

bij de	1e	oefening:	<i>Ji, Uu, Nn, Mm, Pp,</i> <i>Vv, Ww;</i>
" "	2e	"	<i>Cc, Oo, Ee, Aa, Dd, Zz;</i>
" "	3e	"	<i>Rr, Ss, Rr, Lx, Tt;</i>
" "	4e	"	<i>Jj, Yij, Gg;</i>
" "	5e	"	<i>Hh, Hh, Ll, Bb, Ff;</i>
" "	6e	"	<i>Uu, Nn;</i>
" "	7e	"	<i>Mm, Cc, Ee, Rr, Hh;</i>
" "	8e	"	<i>Ss, Bb, Jj;</i>
" "	9e	"	<i>Pp, Lx, Ll;</i>
" "	10e	"	<i>Zz, Rr, Hh;</i>
" "	11e	"	<i>Jj, Yij, Gg;</i>
" "	12e	"	<i>Vv, Ww, Oo, Aa, Dd,</i> <i>Tt, Ff.</i>

Eenmaal 's weeks wordt er oefening gehouden in de kennis en toepassing der spelregels; en wel in de volgende orde:

1^e oefening: schrijft 2 samengestelde woorden:

die uit 2 lettergrepen bestaan, dat woorden zijn; en schrijft er de lettergrepen afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, waarvan de 1^e lettergreep het voorvoegsel **aarts** is, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het voorvoegsel **ant**, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

hetzelfde met de voorvoegsels **be**, **er**, **et**, **ge**, **her**, **ou**, **ont**, **ver**, **wan**, **a** en **ave**;

2^e oefening: schrijft 2 afgeleide woorden:

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **baar**, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

hetzelfde met de achtervoegsels **de**, **dom**, **haftig**, **heid**, **hande**, **je**, **ken**, **lijn**, **lijk**, **loos**, **ling**, **lei**, **nis**, **pje**, **sel**, **ske**, **schap**, **sem**, **tje**, **zaam**, **aard** en **achtig**;

3^e oefening: schrijft 2 samengestelde woorden:

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het 2^e lid **eld**, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

hetzelfde met het 2^e lid **ood**;

schrijft 2 afgeleide woorden:

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **aad**, en met geen tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **aad**, en met 1 tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **aad**, en met 2 tusschenletters er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

hetzelfde met de achtervoegsels **aar**, **arij**, **age**, **and** en **egge**;

4^e oefening: schrijft 2 afgeleide woorden:

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **erig**, en met geen tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **erig**, en met 1 tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel

erig, en met 2 tusschenletters er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

hetzelfde met het achtervoegsel **el**;

schrijft 2 afgeleide of verbogen woorden:

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **er**, en met geen tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **er**, en met 1 tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **er**, en met 2 tusschenletters er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

hetzelfde met de achtervoegsels **e** en **en**;

schrijft 2 afgeleide woorden:

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **elijk**, en met geen tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **elijk**, en met 1 tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **elijk**, en met 2 tusschenletters er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

hetzelfde met het achtervoegsel **eke**;

5e oefening: schrijft 2 afgeleide woorden;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **eloos**, en met geen tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **eloos**, en met 1 tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **eloos**, en met 2 tusschenletters er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

hetzelfde met de achtervoegsels **enier**, **enaar**, **enis**, **elijn**, **etje**, **eel** en **erd**;

6e oefening: schrijft 2 afgeleide of verbogen woorden:

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **es**, en met geen tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **es**, en met 1 tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **es**, en met 2 tusschenletters er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

schrijft 2 afgeleide woorden:

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **em**, en met geen tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **em**, en met 1 tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **em**, en met 2 tusschenletters er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

hetzelfde met de achtervoegsels **erij** en **ernij**:

schrijft 2 afgeleide of verbogen woorden:

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **end**, en met geen tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **end**, en met 1 tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **end**, en met 2 tusschenletters er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

hetzelfde met het achtervoegsel **ende**;

schrijft 2 afgeleide woorden:

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **elen**, en met geen tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **elen**, en met 1 tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **elen**, en met 2 tusschenletters er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter.

hetzelfde met het achtervoegsel **eren**;

7e oefening: schrijft 2 afgeleide woorden:

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel

eeren, en met geen tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **eeren**, en met 1 tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **eeren**, en met 2 tusschenletters er voor, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

hetzelfde met de achtervoegsels **eezen, ig, isch, iek, ing, is, ik** en **erik**;

8e oefening: schrijft 2 afgeleide woorden:

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **in**, en met geen tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **in**, en met 1 tusschenletter er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **in**, en met 2 tusschenletters er vóór, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

hetzelfde met de achtervoegsels **ier, oede, ond, uw, ij, ei**;

9 oefening: schrijft 2 afgeleide woorden:

die uit 2 lettergrepen bestaan, met het achtervoegsel **tje**, en waarvan het grondwoord eindigt op een **a**, en schrijft de lettergrepen er afzonderlijk achter;

hetzelfde met het achtervoegsel **tje**, en waarvan de grondwoorden eindigen op een **e, ie, o, ei, eu, ij, oe, ui**;

schrijft 2 woorden:

waarin één tusschenletter, die verdubbeld moet worden; waarin **ch** alleen de tusschenletter is, voorafgegaan door een doffen klinker;

waarin **sch** de tusschenletters zijn, voorafgegaan door een doffen klinker;

10 oefening: schrijft 2 woorden:

waarin de heldere **a** op het einde van een lettergreep staat; (naar de uitspraak.)

waarin de heldere **u** op het einde van een lettergreep staat; (naar de uitspraak.)

hetzelfde met de beginletters **b, bl, br, d, dr, dw, f, fl, fn, fr, g, gl, gr, h, j, k, kl, kn, kr, kw, l, m** en **n**; (naar de uitspraak.)

- 11 oefening: schrijft 2 woorden:
met de beginletter **p**; (naar de uitspraak.)
hetzelfde met de beginletters **pl, pr, r, s, sch, schr, sj, sl, sm, sn, sp, spl, spr, st, str, t, tr, tw, v, vl, vr, w, wr, z, zw**; (naar de uitspraak.)
- 12e oefening: schrijft 2 woorden:
met de sluitletter **f**; (naar de uitspraak.)
hetzelfde met de sluitletters **fs, k, ks, l, lf, lfs, lk, lks, lm, lms, ls, m, ms, n, nk, nks, ns, r, rf, rk, rks, rm, rms, rn, rs, s**; (naar de uitspraak.)
- 13e oefening: schrijft 2 woorden:
waarin de tusschenletter **d** gehoord wordt; (naar de uitspraak.)
hetzelfde waarin de tusschenletter **f, g, ch, k, l, m, n, p, r, s, st, t, v, w, z**, gehoord wordt (naar de uitspraak.)
hetzelfde waarin de doffe klinker **a, e, i, o, u**, gehoord wordt;
- 14e oefening: schrijft 2 woorden:
met de sluitletter **p** en die niet verbogen worden:
"	"	"	p	"	"	wel	"	"
"	"	"	b	"	"	"	"	"
"	"	"	t	"	"	niet	"	"
"	"	"	t	"	"	wel	"	"
"	"	"	d	"	"	"	"	"
"	"	"	ch	"	"	niet	"	"
"	"	"	ch	"	"	wel	"	"
"	"	sluitletters	cht	"	"	"	"	"
"	"	sluitletter	g	"	"	"	"	"
"	"	sluitletters	gt	"	"	"	"	"
"	"	"	ng	"	"	"	"	"
"	"	sluitletter	w	"	"	"	"	"
- van 2 lettergrepen, waarvan de 1e lettergreep op een **s** eindigt, en de 2e lettergreep met een **s** begint;
- 15e oefening: schrijft 2 woorden:
met de heldere **e** op het einde van een lettergreep, die met een **a** kan afwisselen, en schrijft die woorden met een **a** er naast;
hetzelfde, die met een doffe **e** met **i, o, eu, ij** afwisselen, enz.;

schrijft 2 woorden:

met de heldere **e** enz., in het achtervoegsel **heden**, enz.;

met de heldere **ee** op het einde van een lettergreep,
die met den tweeklank **ij** kan afwisselen en schrijft
die woorden met **ij** er naast;

met de heldere **ee** enz., die met **ei** afwisselen, enz.;

met de heldere **ee** enz., die met **ag**, **eg** afwisselen, enz.;

met de heldere **ee** enz., die door samentrekking van
2 lettergrepen is ontstaan. enz.;

met de heldere **ee**, in de achtervoegsels **eelen**, **eeren**,
eezen, enz.;

met de heldere **ee**, die op het einde van een éénletter-
grepig woord komt, enz.;

met de heldere **o**, op het einde van een lettergreep,
die met een **a** kan afwisselen, enz.;

hetzelfde, die met een doffe **o**, **u** afwisselen, enz.;

hetzelfde, die met een **oe**, **ie** afwisselen, enz.;

met de heldere **oo**, enz., die met **ou**, **ui** en **ij** afwis-
selen, enz.;

hetzelfde, die door samentrekking van 2 lettergrepen
is ontstaan, enz.;

hetzelfde in de achtervoegsels **looze** en **genooten**, enz.;

hetzelfde, die op het einde van een éénlettergrepig
woord komt, enz.;

met den tweeklank **ij**, die uit **i** en uit **e** is ontstaan, enz.;

met den tweeklank **ei**, die uit **ag** of **eg** is ontstaan, enz.;

16e oefening: schrijft 2 woorden:

met den helderen klinker **ie**;

u vóór een **w**:

" " " tweeklank **aai**, **eeu**, **ieu**, **ooi** en **ui**;

schrijft de woorden:

augurk, **bauwen**, **blauw**, **dauw**, **flauw**, **gauw**, **grauw**,
hauw, **kauwen**, **klauteren**, **klauw**, **knauwen**, **krauwen**,
kabeljauw, **laurier**, **lauw**, **lauweren**, **mauwen**, **nauw**,
paus, **pauw**, **rauw**, **saus**, **snauwen**, **wenkbrauw**;

schrijft 2 woorden:

met den tweeklank **ou**;

17e oefening: schrijft 2 woorden:

die men met een **e** schrijft, die klinkt als **s** en als **k**;

die tot sluitletters **dt** en tot beginletters **th** hebben;

schrijft de woorden:

het, haar (er), hem (em), hij (ie);
 amen, baken, bekken, binnen, boven, buiten, beneden,
 deken, dronken, effen, eigen, even, garen, gisteren,
 gulden, haven, heden, henen, jongen, koren, laken,
 linnen, midden, molen, morgen, negen, noorden,
 oosten, open, oven, reden, samen, tegen, tevreden,
 tusschen, varen, varken, vasten, voren, wagen,
 westen, te zamen, zelden, zeven, zuiden;

schrijft 2 woorden:

die tot sluitletters **sch** hebben, en bijvoegelijke woorden zijn;

schrijft de woorden:

bits, spits, bluts, dras, dwars, wars, paars, kras, los,
 ros, flets, wis, gewis;
 asch, bosch, blusch, briesch, disch, dorsch, eisch,
 esch, flesch, heersch, krijsch, tasch, lesch, mensch,
 mosch, musch, ruisch, tasch, visch, vleesch, wasch,
 wensch, stroowisch, kikvorsch, tusschen;

schrijft 2 woorden:

waarvan de laatste lettergreep het woord **zins** is;
 die met **qu** beginnen;

schrijft de woorden:

veertig, vijftig, zestig, zeventig en **te zamen**;

schrijft 2 woorden:

die met een **x** geschreven worden;

18e oefening: schrijft 2 woorden:

met een heldere **a, e, o, u**, in een gesloten lettergreep:

met den helderen klinker **eu, oe**;

met den tweeklank **oei**;

met een toonloozen klinker op het einde van een lettergreep;

met een toonloozen klinker vóór een **l, m, n, r, t, g, k, ng, nk, s**;

met een toonloozen klinker, die door **a, aa**, voorgesteld wordt;

schrijft 1 woord:

met een toonloozen klinker, die door **o, ee**, voorgesteld wordt;

schrijft 2 woorden:

met een toonloozen klinker, die door **ij** voorgesteld wordt;

19e oefening: Schrijft 2 woorden:

waarin de **b, d, f, g, k, l, m, n, p, r, s, t**, als tusschenletter verdubbeld moeten worden;

waarin van de **sch** de **s** verdubbeld moet worden;

waarin een **j** gehoord, en niet geschreven wordt.

Bij de eerste 9 dezer oefeningen moet de leerling de regels voor de scheiding in lettergrepen opgeven; bij de 10e, 11e, 12e en 13e oefening moet hij opmerken, dat deze letters allen naar de **beschaafde uitspraak**; bij de 14e oefening, dat deze letters naar den regel der **gelijkvormigheid**; bij de 15e, 16e en 17e oefening, dat deze letters naar den regel der **afleiding**; bij de 18e en 19e oefening, dat deze letters naar den regel van het **gebruik** zoo geschreven worden. (Zie de Handl. 2e st. blz. 18—22).

Na de 28e les volgt als vervolg op de oefening in de toepassing der spelregels:

20e oefening: schrijft drie woorden, die met een hoofdletter geschreven worden, omdat het eigennamen zijn:

na de 29e les: schrijft drie zelfstandige naamwoorden met den meervoudsuitgang **en**;

na de 32e les: schrijft drie uitdrukkingen, waarin een zelfstandig naamwoord met den 2en naamvalsuitgang **en** voorkomt;

schrijft drie uitdrukkingen, waarin het lidwoord **den** in den 4en naamval voorkomt;

na de 35e les: schrijft drie uitdrukkingen, waarin een bijvoegelijk naamwoord voorkomt in den vergrootenden trap met een **d** voor het achtervoegsel **er** van den vergrootenden trap;

na de 37e les: schrijft drie uitdrukkingen, waarin een bijvoegelijk naamwoord in den 2en naamval met den uitgang **en** voorkomt;

schrijft drie uitdrukkingen, waarin een bijvoegelijk naamwoord in den 4en naamval met den uitgang **en** voorkomt;

schrijft drie uitdrukkingen, waarin een stoffelijk bijvoegelijk naamwoord, dat het achtervoegsel **en** heeft in den 1en, 2en en 4en naamval voorkomt;

21e oefening: na de 40e les: schrijft drie uitdrukkingen, waarin het telwoord **één** bijvoegelijk voorkomt in den 4en naamval met den uitgang **en**;

- schrijft drie uitdrukkingen, waarin een telwoord bijvoegelijk voorkomt in den 4en naamval met den uitgang **en**;
 schrijft drie uitdrukkingen, waarin een telwoord zelfstandig voorkomt met den meervoudsuitgang **en**;
 schrijft drie uitdrukkingen, waarin een telwoord zelfstandig voorkomt, met den meervoudsuitgang **en**;
- na de 42e les: schrijft drie uitdrukkingen, waarin het voornaamwoord **deze** of **die** bijvoegelijk voorkomt in den 4en naamval met den uitgang **en**;
 schrijft drie uitdrukkingen, waarin het voornaamwoord **dezelfde** zelfstandig voorkomt met den meervoudsuitgang **en**;
- 22e oefening: na de 44e les: schrijft drie uitdrukkingen, waarin het voornaamwoord **onze** bijvoegelijk voorkomt in den 4en naamval met den uitgang **en**;
 schrijft drie uitdrukkingen, waarin het voornaamwoord **mijn, ons, uw, zijn, hun** of **haar** zelfstandig voorkomt in den 2en naamval met den uitgang **en**;
 schrijft drie uitdrukkingen, waarin het voornaamwoord **mijn, ons, uw, zijn, hun** of **haar** zelfstandig voorkomt met den meervoudsuitgang **en**;
- na de 46e les: schrijft drie uitdrukkingen, waarin het voornaamwoord **wie** of **welke** voorkomt in den 4en naamval met den uitgang **n** of **en**;
- na de 47e les: schrijft drie uitdrukkingen, waarin een werkwoord in de onbepaalde wijs voorkomt met den uitgang **en**;
- na de 51e les: schrijft drie uitdrukkingen, waarin een werkwoord als deelwoord voorkomt met den uitgang **en**.

Eenmaal 's weeks wordt er herhalingsoefening gehouden in het ontleden; en wel:

- vóór de 27e tot vóór de 33e les op te geven: de namen van dingen (de zelfstandige naamwoorden) met de lidwoorden, die er bij behooren; de woorden, die beteekenen welke of hoeveel dingen er zijn (de bijvoegelijke woorden); de namen, die beteekenen, wat de dingen doen of werken (de werkwoorden); de woorden, die bij werkwoorden of bijvoegelijke woorden behooren (de bijwoordelijke woorden) uit de 17e tot de 26e les;
- vóór de 34e tot vóór de 41e les te ontleden de 28e, 32e en

33e les en uitdrukkingen samen te stellen als die ont-
leed zijn;
vóór de 42e tot vóór de 46e les te ontleden de 34e tot
41e les, en zulke uitdrukkingen samen te stellen;
vóór de 47e tot vóór de 52e les te ontleden de 42e tot de 46e
en de 48e tot 51e les, en zulke uitdrukkingen samen
te stellen.

Bij dit ontleden is het beter één uitdrukking van de
les met reden te laten maken, dan werktuigelijk zonder
reden; des noods laat men er de reden bijschrijven.

Eenmaal 's weeks wordt na de 32e les der leesoeffe-
ningen oefening in het verbuigen gehouden, en wel:

1e oefening: verbuiging van een zelfstandig naamwoord
in den 1en, 2en en 4en naamval, zoowel sterk als zwak,
enkel- als meervoud, mannelijk zonder lidwoord;

2e oefening: hetzelfde vrouwelijk;

3e " " onzijdig;

4e " als de 1e oefening met het lidwoord;

5e " " " 2e " " " "

6e " " " 3e " " " "

7e " " " 4e " " een bijv.nw. er voor;

8e " " " 5e " " " " " "

9e " " " 6e " " " " " "

10e " verbuiging van een zelfstandig naamwoord
sterk en zwak, mannelijk, vrouwelijk en onzijdig, enkel-
en meervoud met een bijvoegelijk telwoord er voor;

11e oefening, verbuiging van een zelfstandig telwoord;

12e " " " " de bijvoegelijke voornaam-
woorden **deze, die, dit, dat, gene, dezelfde, zulke**;

13e oefening, verbuiging van de zelfstandige voornaam-
woorden **deze, die, dit, dat, gene, dezelfde, zulk**;

14e oefening, verbuiging van de bijvoegelijke voornaam-
woorden **mijn, ons, uw, zijn, hun, haar**;

15e oefening, verbuiging van een zelfstandig voornaam-
woord **de mijne, de onze** enz.;

16e oefening, verbuiging van de zelfstandige voornaam-
woorden **ik, wij, gij, hij, zij, het, zelf, elkander**;

17e oefening, verbuiging van de zelfstandige voornaam-
woorden **iemand, niemand**;

18e oefening, verbuiging van de voornaamwoorden **wie,
welke, wat**;

Voor de volgende oefeningen worden gerekend 9 malen 's weeks en wel:

3 maal ontwikkelend en verklarend lezen liefst op het zwarte bord;

3 maal naschrijven op en aflezen van de lei of het schrijfboek en het bord;

3 maal uit het hoofd schrijven op de lei of het schrijfboek, daarna vergelijken met het bord en oplezen.

Deze 9 malen 's weeks maken met de vorige 2 malen herhalingsoefening in het werktuigelijk lezen, met 2 malen oefening in het schoonschrijven, met 1 maal oefening in de spelling, met 1 maal oefening in het ontleden, met 1 maal oefening in het verbuigen na de 32e les der lees-oefeningen, 16 oefeningen 's weeks. Iedere les wordt gelezen, nageschreven, en opgegeven en uit het hoofd geschreven.

22e OEFENING.

Het begrip en de vorming van de zelfstandige naamwoorden.

(Zie de 27e les van de lees oefeningen).

Leest deze woorden: **man**, **vrouw**, **kind**, enz., tot **veldheer**.

(1) Wat beteekenen die woorden? (namen van menschen of personen.)

(2) Welke van deze woorden zijn van andere woorden gemaakt?

(2) Hoe zijn zij daarvan gemaakt?

Leest deze woorden: **stier**, **koe**, **kalf**, enz., tot **nachtgaal**, (1) [namen van dieren] (2)

Leest deze woorden: **boom**, **bloem**, **blad**, enz., tot **onkruid**, (1) [namen van planten.] (2)

Leest deze woorden: **stroom**, **plaats**, **beek**, enz., tot **wanorde**, (1) [namen van dingen, plaats en tijden, hoedanigheden, werkingen, verzamelingen, met één woord: namen van zaken.] (2)

Al deze woorden zijn dus namen van dingen; namen, die iets beteekenen, waarover men evenzoo spreekt, als of het dingen zijn, alsof het op zich zelf bestaat, alsof het zelfstandigheden zijn: daarom noemt men die namen van zelfstandigheden **zelfstandige naamwoorden**.

Zelfstandige naamwoorden zijn dus de namen van dingen, zelfstandigheden.

In het vervolg schrijven wij in plaats van zelfstandig naamwoord **znw.**; in plaats van mannelijk **mann.**; in plaats van vrouwelijk **vrouw.**; in plaats van onzijdig **onz.**

Schrijft uit deze les op al de znw., die namen van mannen zijn; en zet er achter **znw. mann.:**

Nu, die namen van **mannelijk** zijn:

"	"	"	"	boomen	"
"	"	"	"	bergen	"
"	"	"	"	dagen	"
"	"	"	"	maanden	"
"	"	"	"	jaargetijden	"
"	"	"	"	steenen	"
"	"	"	"	munten	"

Schrijft uit deze les al de znw. op, die van werkwoorden gemaakt zijn niet door middel van een achtervoegsel, en die mann. zijn; zet er achter znw. mann.:

nu, die gemaakt zijn met het achtervoegsel **dom** en die mann. zijn:

nu,	met	het	achtervoegsel	ling of eling ;
"	"	"	"	sem ;
"	"	"	"	aar of enaar ;
"	"	"	"	aard ;
"	"	"	"	and ;
"	"	"	"	ond ;
"	"	"	"	er ; (van ww. gemaakt.)
"	"	"	"	erd ;
"	"	"	"	ier ;
"	"	"	"	el ; (van ww. gemaakt.)
"	"	"	"	em ;
"	die	eindigen	op	lm ;
"	"	"	"	rm ;
"	met	het	achtervoegsel	ik of erik .

Schrijft uit deze les op al de znw., die namen van vrouwen zijn, en zet er achter znw. vrouw.:

nu,	die	namen	van	wijfjes	zijn;
"	"	"	"	schepen	"
"	"	"	"	muziekinstrumenten	"
"	"	"	"	letters	"

Schrijft nu de namen op, die van werkwoorden gemaakt zijn en die het achtervoegsel **e**, of **ing** of **st** hebben of waar men het achtervoegsel **e** achter zou kunnen plaatsen; en zet er achter znw. vrouw.:

nu,	met	het	achtervoegsel	de ;
"	"	"	"	heid ;
"	"	"	"	nis of enis ;
"	"	"	"	schap ;
"	"	"	"	ster ;
"	"	"	"	egge ;
"	"	"	"	age ;
"	"	"	"	es of esse ;
"	"	"	"	el ;
"	"	"	"	iek ;
"	"	"	"	in ;
"	"	"	"	uw ;
"	"	"	"	ij , arij , erij , ernij ;

Schrijft al de **znw.** op, waarvoor men welluidend **het** kan plaatsen; en zet er achter **znw. onz.**

Als voor een woord op zich zelf het bijvoegelijk woord **de** of **het** of **een** kan geplaatst worden, dan is het meestal een **znw.**

23e OEFENING.

*Het begrip van eigen en van gemeen znw., van lidwoord.
het leeren schrijven van hoofdletters.*

(Zie de 28e les van de lees oefeningen).

Schrijft dit na: (*Fig. 54*) (een liggende lankwerpige krul).

" daarvan een geheelen regel na.

" na: (*Fig. 55*) (uitleggen, hoe men dit schrijft) (3)

" een geheelen regel na.

" na: (*Fig. 56*) (3)

" een geheelen regel na.

" na: (*Fig. 57*) (3)

" een geheelen regel na.

" " halve bladzijde na met: (*Fig. 54, 55, 56, 57*)

Zoo een letter heet **a**: die schrijft men aan het begin van sommige woorden; als iemand of iets de eerste of het eerste is, noemt men zoo iemand of zoo iets ook het hoofd, omdat van boven af ons hoofd het eerste deel van ons lijf is: zoo een letter heet dan ook **hoofdletter**.

Hoe heet nu die hoofdletter?

Hoe schrijft men nu die hoofdletter?

Schrijft na: (*Fig. 58*) (3)

" een geheelen regel na.

" na: (*Fig. 59*) (3)

" een geheelen regel na.

" na: (*Fig. 60*) (3)

Deze hoofdletter heet **m**.

Hoe heet nu die hoofdletter?

Schrijft een geheelen regel na.

" " halve bladzijde met: (*Fig. 58, 59, 60.*)

" " geheelen regel met: (*Fig. 57, 60.*)

Hoe heeten die hoofdletters?

Schrijft na: (*Fig. 61*) (3)

Hoe heet die hoofdletter?

Schrijft een geheelen regel na.

" " halve bladzijde met: (*Fig. 57, 60, 61.*)

Hoe heeten die hoofdletters?

Schrijft na: (*Fig. 62*) (3)

" een geheelen regel na.

" na: (*Fig. 63*) (3)

Hoe heet die hoofdletter?

Schrijft een geheelen regel na.

" " halve bladzijde met: (*Fig. 57, 60, 61, 63.*)

Hoe heeten die hoofdletters?

Schrijft na: (*Fig. 64*) (3)

" een geheelen regel na:

" na: (*Fig. 65*) (3)

Hoe heet die hoofdletter?

Schrijft een geheelen regel na.

" " halve bladzijde met: (*Fig. 57, 60, 61,*

63, 65.)

Hoe heeten die hoofdletters?

Schrijft na: (*Fig. 66*) (3)

" een geheelen regel na.

" na: (*Fig. 67*) (3)

Hoe heet die hoofdletter?

Schrijft een geheelen regel na.

" " halve bladzijde met: (*Fig. 57, 60, 61,*

63, 65, 67.)

Hoe heeten die hoofdletters?

Schrijft na: (*Fig. 68*) (3)

Hoe heet die hoofdletter?

Schrijft een geheelen regel na.

" " halve bladzijde met: (*Fig. 57, 60, 61, 63,*

65, 67, 68.)

Hoe heeten die hoofdletters?

Schrijft na: (*Fig. 69*) (3)

" een geheelen regel na.

" na: (*Fig. 70*) (3)

Hoe heet die hoofdletter?

Schrijft een geheelen regel na.

" " halve bladzijde met: (*Fig. 57, 60, 61,*

63, 65, 67, 68, 70.)

Hoe heeten die hoofdletters?

Schrijft na: (*Fig. 71*) (3)

" een geheelen regel na.

" na: (*Fig. 72*) (3)

- Hoe heet die hoofdletter?
Schrijft een geheelen regel na.
" halve bladzijde met: (*Fig. 57, 60, 61,*
63, 65, 67, 68, 70, 72.)
- Hoe heeten die hoofdletters?
Schrijft na: (*Fig. 73*) (3)
- Hoe heet die hoofdletter?
Schrijft een geheelen regel na.
" halve bladzijde met: (*Fig. 57, 60, 61,*
63, 65, 67, 68, 70, 72, 73.)
- Hoe heeten die hoofdletters?
Schrijft na: (*Fig. 74*) (3)
- Hoe heet die hoofdletter?
Schrijft een geheelen regel na.
" halve bladzijde met: (*Fig. 57, 60, 61,*
63, 65, 67, 68, 70, 72, 73, 74.)
- Hoe heeten die hoofdletters?
Schrijft na: (*Fig. 75*) (3)
- " een geheelen regel na.
- " na: (*Fig. 76*) (3)
- Hoe heet die hoofdletter?
Schrijft een geheelen regel na.
" halve bladzijde met: (*Fig. 57, 60, 61, 63,*
65, 67, 68, 70, 72, 73, 74, 76.)
- Hoe heeten die hoofdletters?
Schrijft na: (*Fig. 77*) (3)
- " een geheelen regel na.
- " na: (*Fig. 78*) (3)
- Hoe heet die hoofdletter?
Schrijft een geheelen regel na.
" halve bladzijde met: (*Fig. 57, 60, 61, 63,*
65, 67, 68, 70, 72, 73, 74, 76, 78.)
- Hoe heeten die hoofdletters?
Schrijft na: (*Fig. 79*) (3)
- Hoe heet die hoofdletter?
Schrijft een geheelen regel na.
" halve bladzijde met: (*Fig. 57, 60, 61, 63,*
65, 67, 68, 70, 72, 73, 74, 76, 78, 79.)
- Hoe heeten die hoofdletters?
Schrijft na: (*Fig. 80*) (3)
- " een geheelen regel na.

Schrijft na: (*Fig. 81*) (3)

Hoe heet die hoofdletter?

Schrijft een geheelen regel na.

halve bladzijde met: (*Fig. 57, 60, 61, 63,*
65, 67, 68, 70, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 81.)

Hoe heeten die hoofdletters?

Schrijft na: (*Fig. 82*) (3)

" een geheelen regel na.

" na: (*Fig. 83*) (3)

Hoe heet die hoofdletter?

Schrijft een geheelen regel na.

halve bladzijde met: (*Fig. 57, 60, 61, 63,*
65, 67, 68, 70, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 81, 83.)

Hoe heeten die hoofdletters?

Schrijft na: (*Fig. 84*) (3)

Hoe heet die hoofdletter?

Schrijft een geheelen regel na.

halve bladzijde met: (*Fig. 57, 60, 61,*
63, 65, 67, 68, 70, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 81, 83, 84.)

Hoe heeten die hoofdletters?

De kleinletter, die evenzoo heet als deze laatste hoofd-
letter, schrijft men zoo: (*Fig. 85*) (3)

Schrijft daarvan een geheelen regel.

" na: (*Fig. 86*) (3)

Hoe heet die hoofdletter?

Schrijft een geheelen regel na.

halve bladzijde met: (*Fig. 57, 60, 61,*
63, 65, 67, 68, 70, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 81, 83, 84, 86.)

Hoe heeten die hoofdletters?

De kleinletter, die evenzoo heet als deze laatste
hoofdletter, schrijft men zoo: (*Fig. 87.*) (3)

Schrijft daarvan een geheelen regel na.

Schrijft na: (*Fig. 88*) (3)

Hoe heet die hoofdletter?

Schrijft een geheelen regel na.

halve bladzijde met: (*Fig. 57, 60, 61, 63,*
65, 67, 68, 70, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 81, 83, 84, 86, 88.)

Hoe heeten die hoofdletters?

Schrijft na: (*Fig. 89*) (3)

Hoe heet die hoofdletter?

Schrijft een geheelen regel na.

Schrijft een halve bladzijde met: (*Fig.* 57, 60, 61, 63, 65, 67, 68, 70, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 81, 83, 84, 86, 87, 89.)

Hoe heeten die hoofdletters?

Schrijft na: (*Fig.* 90) (3)

Hoe heet die hoofdletter?

Schrijft een geheelen regel na.

halve bladzijde met: (*Fig.* 57, 60, 61, 63, 65, "67, 68", 70, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 81, 83, 84, 86, 87, 89, 90.)

Hoe heeten die hoofdletters?

Schrijft na: (*Fig.* 91) (3)

Hoe heet die hoofdletter?

Schrijft een geheelen regel na.

halve bladzijde met: (*Fig.* 57, 60, 61, 63, 65, "67, 68", 70, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 81, 83, 84, 86, 87, 89, 90, 91).

Hoe heeten die hoofdletters?

Schrijft na: (*Fig.* 92) (3)

Hoe heet die hoofdletter?

Schrijft een geheelen regel na.

halve bladzijde met: (*Fig.* 57, 60, 61, 63, 65, "67, 68", 70, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 81, 83, 84, 86, 87, 89, 90, 91, 92).

Hoe heeten die hoofdletters?

De kleinletter, die evenzoo heet als deze laatste hoofdletter, schrijft men zoo: (*Fig.* 93) (3)

Schrijft daarvan een geheelen regel na.

Schrijft na: (*Fig.* 94) (3)

Hoe heet die hoofdletter?

Schrijft een geheelen regel na.

halve bladzijde met: (*Fig.* 57, 60, 61, 63, 65, "67, 68", 70, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 81, 83, 84, 86, 87, 89, 90, 91, 92, 94).

Hoe heeten die hoofdletters?

Schrijft na: (*Fig.* 95) (3)

Hoe heet die hoofdletter?

Schrijft een geheelen regel na.

halve bladzijde met: (*Fig.* 57, 60, 61, 63, 65, "67, 68", 70, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 81, 83, 84, 86, 87, 89, 90, 91, 92, 94, 95).

Hoe heeten die hoofdletters?

Schrijft na: (*Fig. 96*) (3)

" een geheelen regel na.

" na: (*Fig. 97*) (3)

" een geheelen regel na.

" na: (*Fig. 98*) (3)

Hoe heet die hoofdletter?

Schrijft een geheelen regel na.

halve bladzijde met (*Fig. 57, 60, 61, 63, 65, 67, 68, 70, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 81, 83, 84, 86, 87, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 98*).

Hoe heeten die hoofdletters?

Leest: **Abram** enz. tot **het groote Amsterdam**.

Wat beteekenen de woorden: **Abram**, **Anna**, **Amsterdam**, **Almachtige**, **aarde**, **Amsterdammer**, **arts**, **aapje**? Goed: **Abram** is de naam van een persoon, **Anna** ook, **Amsterdam** is de naam van een plaats dus van een zaak, **Almachtige** is de naam van een persoon, **aarde** is de naam van een stof, van de plaats, waar we op wonen, dus van een zaak; **Amsterdammer** is de naam van een persoon, **arts** ook, **aapje** is de naam van een dier. Het zijn dus alle namen van dingen of zelfstandigheden, het zijn dus **znw.**

De naam **Abram**, de naam **Anna**, de naam **Amsterdam** is aan het ding, aan de zelfstandigheid gegeven niet naar kenmerken: in of aan **Abram** is niet te bemerken waarom hij **Abram** heet; zulke namen noemt men eigennamen, of **eigen zelfstandige naamwoorden**; de naam **Almachtige**, de naam **aarde**, de naam **Amsterdammer**, de naam **arts**, de naam **aapje** is aan de zelfstandigheid gegeven wel naar kenmerken: aan den **arts** of **doctor** is wel te bemerken, waarom hij **arts** of **doctor** heet; zulke namen noemt men gemeene namen of **gemeene zelfstandige naamwoorden**. In plaats van **eigen** zullen wij in het vervolg **eig.**, en in plaats van **gemeen** zullen wij **gem.** schrijven.

Abram, **Anna**, **Amsterdam** zijn **eig. znw.**; zij hebben het bijvoegelijk woord **de**, of **het**, of **een** niet vóór zich; **Almachtige** is een **gem. znw.**, waarmede men iemand aanspreekt; het heeft het bijvoegelijk woord **de**, of **het**, of **een** niet vóór zich; **aarde** is een **gem. znw.**, dat een stof beteekent, dus een ding of zelfstandigheid zonder grenzen; het heeft het bijvoegelijk woord **de**, **het** of **een** niet vóór zich;

Amsterdammer is een **gem. znw.**, het bijvoegelijke woord **een** er vóór duidt aan, dat de zelfstandigheid grenzen heeft, een eenheid is, maar onbekend bij den spreker en den hoorder; **arts**, **aarde** en **aapje** zijn **gem. znw.**; het bijvoegelijke woord **de** of **het** duidt aan, dat de zelfstandigheid een begrensde eenheid is en bekend bij spreker en hoorder; of dat de zelfstandigheid wel onbegrensd is, maar gesteld wordt tegenover een andere zelfstandigheid en daardoor in zeker opzicht bekend is of wordt bij spreker en hoorder; **Abram**, **Anna** en **Amsterdam** zijn **eig. znw.**, de bijvoegelijke woorden **goede**, **zachte** en **grootte** noemen een kenmerk van die zelfstandigheden, het bijvoegelijke woord **de** of **het** duidt aan, dat die zelfstandigheid een begrensde eenheid is, of een onbegrensde eenheid maar tegenovergesteld aan een andere, dat de zelfstandigheid bij spreker en hoorder bekend is en kenmerken heeft.

De bijvoegelijke woorden **de**, **het**, **een** heeten **lidwoorden**; *zij staan altijd vóór andere woorden, van welke zij aanduiden, dat die woorden zelfstandigheden beteekenen, en dat die zelfstandigheden kenmerken hebben; zij kunnen niet op zich zelf gebruikt worden.* In plaats van lidwoorden zullen wij **lidw.** schrijven.

Een znw. noemt een zelfstandigheid.

Een lidw. duidt aan, dat het woord, waarbij het behoort een zelfstandigheid met kenmerken noemt of aanduidt.

Het lidw. een duidt aan, dat de zelfstandigheid begrensd en bij spreker en hoorder onbekend is. Het lidw. komt nooit vóór een **eig. znw.**, nooit vóór een titel, d. i., een woord, waarmee men iemand toespreekt; nooit vóór een stofnaam, d. i., de naam van een onbegrensde eenheid.

De lidw. de en het duiden aan, dat de zelfstandigheid begrensd en bij spreker en hoorder bekend is, of dat de zelfstandigheid onbegrensd maar tegenover een andere zelfstandigheid gesteld wordt.

Het lidw. **de** of **het** komt nooit vóór een **eig. znw.**, of er moet een woord bijstaan, dat een kenmerk van de zelfstandigheid noemt.

Het lidw. **de** wordt gebruikt voor mann. en vrouw. **znw.**, het lidw. **het** voor onz. **znw.**

De eerste letter van een eig. znw. moet altijd een hoofdletter zijn.

Als er achter een woord een punt (.) staat, moet de eerste letter van het eerste woord, dat op die punt volgt, een hoofdletter zijn.

De eerste letter van het eerste woord, waarmee men begint, moet een hoofdletter zijn.

De eerste letter van een woord, dat gemaakt is van een eig. znw., moet een hoofdletter zijn.

De eerste letter van een titel moet een hoofdletter zijn.

Schrijft de woorden uit deze les onder elkander, zet er achter als volgt, en geef de reden op, van wat gij er achter zet:

Abram,	znw.,	eig.,	mann.
Anna,	"	"	vrouw.
Amsterdam,	"	"	onz.
Almachtige,	"	gem.,	mann.
aarde,	"	"	vrouw.
een,	lidw.		
Amsterdammer,	znw.,	gem.,	mann.
de,	lidw.		
arts,	"	"	"
de,	lidw.		
aarde,	"	"	vrouw.
het,	lidw.		
aapje,	"	"	onz.
de,	lidw.		
goede,	bijvoegelijk	woord.	
Abram,	znw.,	eig.,	mann.
de,	lidw.		
zachte,	bijvoegelijk	woord.	
Anna,	znw.,	eig.,	vrouw.
het,	lidw.		
groote,	bijvoegelijk	woord.	
Amsterdam,	znw.,	eig.,	onz.

24e OEFENING.

De vorming van het meervoud der znw.

(Zie de 29e les van de lees oefeningen.)

Leest **zee**, **zeeën** enz. tot **menschen**.

Wat beteekenen die woorden?

Hoe noemt men die woorden? (znw.)

Wat beteekent **zee** tegenover **zeeën**, enz.?

Waarvan kan men dat hooren en zien?

Als een **znw.** maar één ding, maar één zelfstandigheid beteekent, noemt men dien vorm van het **znw. enkelvoud**.

Als een **znw.** meer dan één gelijknamig ding of zelfstandigheid beteekent, noemt men dien vorm van het **znw. meervoud**.

In plaats van enkelvoud zullen wij **enk.**, en in plaats van meervoud **meerv.** schrijven.

Welke van de gelezen woorden zijn nu **enk.**, welke **meerv.**?

Dat **en**, waarop het meervoud eindigt, heet de **meervoudsuitgang**.

Op welke letters eindigt het **enk.** van deze **znw.**, die tot meervoudsuitgang **en** hebben?

Als men den meervoudsuitgang van het meervoud afneemt, heet het overblijvende **de stam** van het meerv.

Schrijft het **meerv.** van de gelezen **znw.** op en zet achter ieder woord eerst **de lettergrepen** en dan **den stam** en **den uitgang**, waaruit het bestaat.

Leest **appel, appelen**, enz. tot **eega's**.

Wat is bij deze woorden de meervoudsuitgang?

Op welke achtervoegsels eindigen deze **znw.** van **appel** tot **boeksken**?

Welke beteekenis hebben **vaandrig** en **kapitein**?

Op welke letter eindigen **ra** en **eega**?

Schrijft van ieder **znw.** van **appels** tot **eega's** toe het **meerv.** op, en zet achter ieder woord eerst **de lettergrepen** en dan **den stam** en **den uitgang**, waaruit het bestaat.

Leest **ei, eieren**, enz. tot **volkeren**.

Wat is bij deze woorden de meervoudsuitgang?

Eren en **ers** zijn ieder twee meervoudsuitgangen: **er en, er s**.

Schrijft van ieder **znw.** van **eieren** tot **volkeren** toe het **meerv.** op, en zet achter ieder woord eerst **de lettergrepen** en dan **den stam** en **de meervoudsuitgangen**, waaruit het bestaat.

Leest **zwijn**, enz. tot **kindskind**.

Schrijft van ieder **meerv.**, dat in deze woorden voorkomt eerst **de lettergrepen** en dan **de stammen** en **meervoudsuitgangen** op.

Hoe komt het, dat het 1e lid van **zwijnenhok**, **heerenhuis**, **kreeftengang**, **eendenkroos**, **kanonnierskazerne**, **kindermeid**, **meerv.** is, en dat van **zwijnshoofd**, **heerepaard**, **kreeftsoog**, **eendebout**, **kindskind enk.** is?

Welke **meervoudsuitgangen** hebben wij nu?

Er wordt als **meervoudsuitgang** nooit op zich zelf gebruikt, dan in het 1e lid van samengestelde woorden.

Het **meerv.** van alle woorden, die op zich zelf voorkomen, eindigt altijd op een **n**, als het geen **s** is.

Leest **bode**, enz. tot **knieën**.

Schrijft van het **meerv.** van deze woorden **den stam** en den **meervoudsuitgang** op.

Wat is hier in het **meerv.** gebeurd? Goed: de uitgang **en** heeft de toonlooze **e** verloren, omdat er reeds een toonlooze **klinker** was; daarom ook **oliën** en daarentegen **knieën**.

Leest: **duif**, enz. tot **laarzen**.

Schrijft van het **meerv.** van deze woorden **den stam** en den **meervoudsuitgang** op.

Wat is met het **enk.** in het **meerv.** gebeurd?

Goed: de **f** of **s**, die op het eind van het **enk.** kwam en voorafgegaan werd door een helderen **klinker**, tweeklank of vloeiende letter is in het **meerv.** in **v** of **z** veranderd.

Leest: **heks**, enz. tot **spiesen**.

Hoe komt het, dat de **s** hier niet in **z** veranderd is?

Leest: **kraag**, enz. tot **vuren**.

Wat is hier in het **meerv.** gebeurd?

Leest **pad**, enz. tot **geboden**?

Wat is bij deze woorden in het **meerv.** gebeurd?

Datzelfde ook van **stad**, **steden**: van **lid**, enz. tot **smeden**: van **waarheid**, enz. tot **goedheden**: van **raaf**, enz. tot **rozen**: van **krab**, enz. tot **vonnissen**: van **hoen**, enz. tot **spaanders**: van **kleinood**, enz. tot **koeien**: van **rede**, enz. tot **lendenen**: van **vleesch**, **vleezen**: van **Oranjeman**, enz. tot **staatslieden**.

Leest: **been**, enz. tot **zittings**.

Welk verschil in beteekenis is er in de verschillende **meerv.** van deze woorden?

Goed: **beenen** = ledematen; **beenderen** of **beenders** = vaste lichaamsdeelen; **beginselen** = grondwaarheden; **beginsels** = aanvangspunten; **bladen** = platvlakkige lichamen; **bladeren** of **bladers** = deelen van planten; **deke-**

nen = kerkelijke hoofden; **dekens** = bedeksels; **heidenen** = afgodsdienaars; **heidens** = een volkssam; **hemelen** = natuurhemelen; **hemels** = deelen van ledikanten; **historiën** = geschiedenissen; **histories** = vertelsels; **kleeden** = vloer- of dekkleeden; **kleederen** of **kleeders** = kleedingstukken; **knechten** = slaven; **knechts** = gewone beteekenis; **letteren** = letterkunde; **letters** = deelen van een woord; **middelen** = ter bereiking van een doel; **middels** = middelijken; **redenen** = leerredenen = gronden; **redens** = verhoudingen in de rekenkunde; **reeden** = veilige ligplaatsen voor schepen; **regelen** = voorschriften; **regels** = lijnen of deelen van bladzijden; **schepselen** = deftige beteekenis; **schepsels** = gewone beteekenis; **studiën** = tijd of werkzaamheden van studie; **studies** = oefeningen voor muziek of teekenen; **stellingen** = waarheden om te bewijzen; **stellings** = houten getimmerten; **tafelen** = vlakken; **tafels** = huisraad; **vaderen** = voorvaderen; **vaders** = twee of meer vaders; **veeren** = vederen; **veren** = overzetveren; **wapenen** = verdedigingsmiddelen; **wapens** = schilden; **wortelen** = groenten; **wortels** = deelen van planten of getallen; **zittingen** = bijeenkomsten; **zittings** = deelen van stoelen en banken.

Leest: **de man**, enz. tot **de kinderen**.

Gij ziet, dat het lidw. **de** in het meerv. **de** blijft, en dat voor het meerv. van het lidw. **het** het lidw. **de** gebruikt wordt.

Leest: **een knecht**, enz. tot **paarden**.

Gij ziet, dat het lidw. **een** geen meerv. heeft; maar dat het meerv. van het znw. **zonder lidw.** geldt voor het meerv. van een znw. met het lidw. **een**.

Leest: **de wijn**, enz. tot **roodvonk**.

Deze en soortgelijke woorden hebben geen meerv.: het zijn stofnamen, verzamelnamen, onzijdige namen van werkingen of kenmerken, namen van deugden en ondeugden, namen van dingen, waarvan er maar één te denken is, namen van ziekten.

Leest **de ouders**, enz. tot **zedes**.

Deze woorden hebben geen enk.: het zijn namen van bloedverwanten, namen van ziekten, namen van lichaamsdeelen, namen van waarden, een naam van preeken, een naam van volksgebruiken of volksgewoonten.

Leest **DIRK**, enz. tot **MARIA'S**.

Hoe wordt het **meerv.** van deze **eig. znw.** gemaakt?

Schrijft de woorden uit deze les onder elkander, zet er achter als volgt, en geeft daarvan de reden op:

zee, znw., gem. vrouw., enk.

zeeën, " " " meerv.

25e OEFENING.

De vorming van verkleinwoorden.

(Zie de 30e les van de lees oefeningen).

Leest **hond**, **hondje**, enz. tot **zeetje**.

Wat beteekenen die woorden? (znw.)

Wat beteekent **hond** tegenover **hondje** enz.?

Waarom kan men dat hooren en zien?

Als een znw. een **klein** ding, een **kleine** zelfstandigheid beteekent, dan noemt men zoo een znw. een **verkleinwoord**.

Wat klein is vinden de menschen gewoonlijk ook lief, aanvallig, teer, mooi, of hatelijk, afstuitend, gering, leelijk, daarom beteekenen de verkleinwoorden ook wel dingen of zelfstandigheden, die lief, aanvallig, enz. zijn.

Dat **je**, waarop de verkleinwoorden eindigen, heet **verkleiningsachtervoegsel**.

Als men het achtervoegsel er afneemt, heet het overblijvende het **grondwoord**.

Op welke medeklinkers eindigen de grondwoorden van deze verkleinwoorden?

Door welke letters worden die medeklinkers voorafgegaan?

Leest **blad**, **blaadje**, enz. tot **paadje**.

Hoe zijn deze verkleinwoorden gevormd?

Leest **stoel**, **stoeltje**, enz. tot **zeetje**.

Op welke medeklinkers eindigen deze grondwoorden?

Door welke letters worden die medeklinkers voorafgegaan?

Wat komt er vóór het verkleiningsachtervoegsel?

Leest **la**, **laatje**, enz. tot **ruitje**.

Hoe zijn deze verkleinwoorden gevormd?

Leest **krab**, **krabbetje**, enz. tot **wangetje**.

Op welke medeklinkers eindigen deze grondwoorden?

Door welke letters worden die medeklinkers voorafgegaan?

Wat komt er voor het verkleiningsachtervoegsel?

Leest **koelte, koeltje**, enz. tot **woninkje**.

Hoe zijn deze verkleinwoorden gevormd?

Leest **boek, boekskén**, enz. tot **greppel**.

Hoe zijn deze verkleinwoorden gevormd?

Leest **jongen, jongetje**, enz. tot **eiertjes**.

Hoe zijn deze verkleinwoorden gevormd?

26e OEFENING.

Het begrip van voegwoord; nevengeschikte uitdrukkingen.

(Zie de 31e les van de leesoef.)

Leest **menschen en dieren**, enz. tot de 31e les uit.

Wat is **menschen** voor een woord?

Wat is **dieren** voor een woord?

Het woordje **en**, dat er tusschen staat, duidt aan, dat men menschen en dieren bij elkander **voegt**, om er op dezelfde wijze, in gelijke betrekking over te spreken, men noemt dat woordje **en** een **voegwoord**.

In plaats van voegwoord zullen wij in het vervolg **voegw.** schrijven.

Een voegwoord is een woord, dat aanduidt dat twee dingen (twee begrippen) in gelijke betrekking worden voorgesteld.

Het voegw. verbindt **nevengeschikte** uitdrukkingen.

In plaats van nevengeschikte zullen wij **nev.** schrijven.

Een znw. noemt een zelfstandigheid.

Een lidw. duidt aan, dat het woord, waarbij het behoort, een zelfstandigheid met kenmerken noemt of aanduidt.

Een voegw. duidt aan, dat twee begrippen in gelijke betrekking verbonden zijn.

Het woordje **of** is ook een voegw.: waarom?

Het woordje **en** beteekent, dat de twee dingen (twee begrippen) **samen gevoegd** worden; het woordje **of**, dat ze **gescheiden** of geruild worden.

Leest nu overal, waar **en** staat **of**, en omgekeerd; en zegt het verschil in beteekenis, dat daardoor ontstaat.

Menschen en dieren gebruikt men, als men over geen

bepaalde, bekende menschen en dieren spreekt, en ze ook niet tegenover andere dingen of tegenover elkander voorstelt: **de menschen en dieren**, als men over bepaalde, bekende menschen en dieren spreekt, of ze tegenover andere dingen voorstelt; **de menschen en de dieren**, als men de menschen en dieren tegenover elkander voorstelt; b. v.: ik spreek alleen over **menschen en dieren**; — ik zeg, dat **de menschen en dieren** zich bewegen kunnen, de planten en delfstoffen niet; — ik zeg, dat de menschen denken en de dieren niet denken; **de menschen en de dieren** verschillen dus.

Wat **het eerste** staat, wordt in de uitdrukking en dus ook in de gedachte voor **het voornaamste** gehouden; behalve wanneer het een woord is, dat geen nadruk kan krijgen.

Geeft nu zelf het verschil op tusschen de andere uitdrukkingen van deze les.

Schrijft nu achter ieder woord van deze les op, wat gij er van weet; en zegt waarom ze dat zijn; b. v.:

Menschen en dieren, nev. uitdrukkingen.

Menschen, znw. gem. mann. meerv.

en, voegw.

dieren, znw. gem. onz. meerv. enz. enz.

27e OEFENING.

Het begrip van bepaling, hoofdwoord, bijstelling, eerste naamval, sterke en zwakke tweede naamval, voorzetsels, vierde naamval.

(Zie de 32e les van de lees oefeningen.)

Leest de 32e les tot Adriaan, de opzichter of de huisheer.

Keizer Napoleon is een uitdrukking, waarbij wij denken aan een Napoleon, die keizer is; tegenover een Napoleon, die koning of generaal of iets anders is.

Het woord **Napoleon** alleen kan iederen Napoleon, alle Napoleons beteekenen; het woord **keizer** beperkt, bepaalt die beteekenis; het woord **keizer** komt bij **Napoleon** om aan te duiden, dat men bij **Napoleon** niet meer mag denken, wat men wil.

Een begrip, dat bij een ander begrip komt om te

maken, dat men er niet meer bij mag denken, wat men wil, heet een bepaling van dat andere begrip: keizer is dus een bepaling van Napoleon.

In plaats van bepaling zullen wij in het vervolg beschrijven.

Het woord Napoleon, dat een begrip beteekent, waar bij een ander begrip keizer als bep. komt, heet het hoofdwoord.

Wij zullen in plaats van hoofdwoord in het vervolg **hoofdw.** schrijven.

Van de uitdrukking **keizer Napoleon** is dus:

Napoleon, hoofdw. en

keizer, bep. van Napoleon

keizer, is een znw. gem. mann. enk.

Napoleon, " eig. " " ;

als men op deze wijze de deelen van een uitdrukking opgeeft en er bij aanwijst, wat die deelen of leden beteekenen, noemt men dat een uitdrukking ontleden.

Laten we nu de uitdrukking **De keizer Napoleon** ontleden: hierbij denken wij aan een **keizer**, die bij spreker en hoorder bekend is; het woord **Napoleon** komt bij **de keizer** en duidt aan, om welken keizer men moet denken: **Napoleon** is dus een bep. van **de keizer**.

De keizer is het hoofdw., omdat de keizer een begrip beteekent, waarbij een ander begrip Napoleon als bepaling komt: dus ontleden wij

de keizer, hoofdw.,

Napoleon, bep. van de keizer;

de, lidw.,

keizer, znw. gem. mann. enk.,

Napoleon, znw. eig. mann. enk.

*Wanneer een bep. hetzelfde begrip met een anderen naam noemt als het hoofdw. en, zooals hier, naast het hoofdw. staat, dan heet zulk een bep. **bijstelling**.*

In plaats van bijstelling zullen wij **bijst.** schrijven.

De uitdrukking **Napoleon de keizer** wordt dus ontleed:

Napoleon, hoofdw.,

de keizer, bep. van Napoleon, bijst.,

Napoleon, znw. eig. mann. enk.,

de, lidw.,

keizer, znw. gem. mann. enk.

Leest de 32e les verder, van **Pieters boek** af tot **Het geklop van het hart** toe.

Pieters boek is een uitdrukking, waarbij wij denken aan het boek, dat van Pieter is; het woord **Pieters** komt dus bij **boek** tot bep. om aan te duiden, **welk** boek het is.

Pieters is een bep., die niet dezelfde zelfstandigheid beteekent als het hoofdw. **boek**; het heet dan ook niet bijst.

In de uitdrukking **Het boek van Pieter** beteekent **van Pieter** hetzelfde als **Pieters** in de vorige uitdrukking: **van Pieter** is dus ook een bep. van **Het boek**: die bep. **van Pieter** duidt ook aan, **welk** boek het is.

Wat het woord **van** bij **Pieter** beteekent, dat beteekent ook de **s**, die op het eind van **Pieters** staat.

Als een znw. zoo op een s eindigt, die hetzelfde beteekent als het woord van, dan zeggen wij, dat zulk een znw. met zulk een s de tweede naamval van dat znw. is. Die **s** noemen wij **tweede-naamvalsuitgang**.

Een woord, dat denzelfden dienst doet als een naamvalsuitgang, heet een **voorzetsel**.

In plaats van voorzetsel schrijven wij **voorz.**

Als een voorz. vóór een. znw. staat, dan is dat znw. de vierde naamval.

De vierde naamval van een znw. heeft geen naamvalsuitgang.

In plaats van **vierde naamval** zullen wij **4 nv.** schrijven.

In plaats van **tweede naamval** zullen wij **2 nv.** schrijven.

Het hoofdw. van een uitdrukking, die op zich zelf staat, is de eerste naamval.

De eerste naamval van een znw. heeft geen naamvalsuitgang.

In plaats van **eerste naamval** schrijven wij **1 nv.**

Pieters boek ontleden wij zoo:

boek, hoofdw.

Pieters, bep. van boek; welk boek.

Pieters, znw. eig. mann. enk. 2 nv.

boek, znw. gem. onz. enk. 1 nv.

Het boek van Pieter ontleden wij zoo:

Het boek, hoofdw.

van Pieter, bep. van het boek; welk boek.

Het, lidw.

boek, znw. gem. onz. enk. 1 nv.

van, voorz.

Pieter, znw. eig. mann. enk. 4 nv.

Een bijst. van een 1, 2 of 4 nv. staut in den 1, 2 of 4 nv.

Een znw. kan in den 2 nv. zijn naamvalsuitgang s verliezen.

Wij ontlede de uitdrukking **Koning Willems bestuur** zoo:

bestuur, hoofdw.

Koning Willems, bep. van bestuur; welk bestuur.

Willems, hoofdw.

Koning, bep. van Willems; bijst.

Koning, znw. gem. mann. enk. 2 nv.

Willems, znw. eig. mann. enk. 2 nv.

bestuur, znw. gem. onz. enk. 1 nv.

De neus van Baas Jansen ontlede wij zoo:

De neus, hoofdw.

van Baas Jansen, bep. van de neus; welke neus.

Jansen, hoofdw.

Baas, bep. van Jansen; bijst.

De, lidw.

neus, znw. gem. mann. enk. 1 nv.

van, voorz.

Baas, znw. gem. mann. enk. 4 nv.

Jansen, znw. eig. mann. enk. 4 nv.

Het lidw. heeft geen eigen geslacht, getal en naamval maar krijgt hetzelfde geslacht, hetzelfde getal, denzelfden nv. als het znw., waarbij het behoort.

De 2 nv. van het lidw. **de** is **des**, als het znw. mann. enk. is.

De 2 nv. van het lidw. **de** is **der**, als het znw. vrouw. enk. is.

Als het lidw. **der** vóór een znw. staat, dan heeft het znw. geen naamvalsuitgang.

De 2 nv. van het lidw. **het** is er eigenlijk niet: als het znw. onz. enk. 2 nv. is, gebruikt men voor dien 2 nv. **des**.

De 4 nv. van het lidw. **de** is **den**, als het znw. mann. enk. is.

De 4 nv. van het lidw. **de** is **de**, als het znw. vrouw. enk. is.

De 4 nv. van het lidw. **het** is **het**, als het znw. onz. enk. is.

Als wij Nederlandsch spreken gebruiken wij nooit **des** of **der**; maar in plaats daarvan **van den**, **van de** of **van het**, dat moesten wij dus bij het schrijven ook liever doen.

Er zijn ook znw., die in den 2 nv. den naamvalsuitgang **en** krijgen; dat zijn de mann. znw.: **mensch**, **knaap**, **heer**, **vorst**, **prins**, **graaf**, **hertog**, **profeet**, **paus**; de mann. znw., die op een e eindigen, behalve **vrede**; en het onz. znw. **hart**.

Als de 2 nv. gevormd wordt met **s** of **er** of zonder naamvalsuitgang is, dan heet hij **sterk**; als de 2 nv. gevormd wordt met **en** of **e**, dan heet hij **zwak**.

In plaats van sterk schrijven wij **st.**; in plaats van zwak schrijven wij **zw.**

Een znw. in den 2 nv., zonder lidw. of ander bijvoegelijk woord er vóór, wordt nooit achter een ander znw. als bep. gebruikt; vóór een ander znw., waarvan de 2 nv. een bep. is, kan die 2 nv. alleen gebruikt worden van een eigen znw. of van een gem. znw., dat een titel is.

Leest nu van de **stam des booms** tot de **stallen der paarden**.

Hoe is het znw., als het mann. meerv. 1 nv. is?

"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	4	"	"
"	"	"	"	"	"	vrouw.	meerv.	1	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	4	"	"
"	"	"	"	"	"	onz.	meerv.	1	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	4	"	"

Hoe is het lidw. **een** als het mann. enk. 1 nv. is?

"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	4	"	"
"	"	"	"	"	"	vrouw.	"	1	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	4	"	"
"	"	"	"	"	"	onz.	"	1	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	4	"	"

Hoe is het znw., als het zonder lidw. voorkomt en meerv. is?

In het schrijven gebruikt men ook:

mann. enk. 4 nv. **eenen**,

vrouw. " 1 " **eene**,

" " 4 " **eene**,

" " 2 " **eener**;

dat is alles goed, maar onnatuurlijk en leelijk.

Leest nu van **het manskewaad** tot een maker van **kleederen**.

Hoe komt de s in **mansgewaad**, de en in **vrouwenkleed**, de en in **hoedenmaker**, de er in **kleedermaker**?

Leest de 32e les uit.

Wat bijzonders is er in de drie laatste uitdrukkingen van den 2 nv. op te merken?

De uitdrukking **het haar van het oog des paards** ontleden wij zoo:

het haar, hoofdw.

van het oog des paards, bep. van het haar; welk haar.

het oog, hoofdw.

des paards, bep. van het oog; welk oog.

het, lidw.

haar, znw. gem. sterk } onz. enk. 1 nv.

van, voorz.

het, lidw.

oog, znw. gem. sterk } onz. enk. 4 nv.

des, lidw. sterk

paards, znw. gem. sterk } onz. enk. 2 nv.

Wat is het verschil tusschen **Keizer Napoleon**, **De keizer Napoleon**, **Napoleon de keizer**, enz.

Voorbeelden van verbuiging van een znw.

Enk.

Mann.

Vrouw.

Onz.

1 nv. *Vader!*

Moeder!

Zusje!

2 " *vaders hamer*

moeders kamer

zusjes jurkje.

3 " *die weten wij nog niet.*

4 " *de hamer van vader.*

de kamer van moeder.

het jurkje van zusje.

Meerv.

Mann.

Vrouw.

Onz.

1 nv.	<i>Vaders!</i>	<i>Moeders!</i>	<i>Zusjes!</i>
2 "	de arbeid der <i>Vaders.</i>	de zorg der <i>Moeders.</i>	de poppen der <i>Zusjes.</i>
3 "	die weten wij nog niet.		
4 "	de arbeid van <i>Vaders.</i>	de zorg van <i>Moeders.</i>	de poppen van <i>Zusjes.</i>
- Voorbeelden van verbuiging van een znw. en een lidw.

Enk.

Mann.

Vrouw.

Onz.

1 nv.	<i>de man,</i>	<i>de vrouw.</i>	<i>het paard.</i>
2 "	de hoed <i>desmans.</i>	de jurk <i>der vrouw.</i>	het tuig <i>des paards.</i>
3 "	die weten wij nog niet.		
4 "	de hoed van <i>den man.</i>	de jurk van <i>de vrouw.</i>	het tuig van <i>het paard.</i>

Meerv.

1 nv.	<i>de mannen.</i>	<i>de vrouwen.</i>	<i>de paarden.</i>
2 "	de hoeden <i>der mannen.</i>	de jurken <i>der vrouwen.</i>	de tuigen <i>der paarden.</i>
3 "	die weten wij nog niet.		
4 "	de hoeden van <i>de mannen.</i>	de jurken van <i>de vrouwen.</i>	de tuigen van <i>de paarden.</i>

Enk.

1 nv.	<i>een heer.</i>	<i>een dochter.</i>	<i>een hart.</i>
2 "	een stok <i>eens heeren.</i>	een muts <i>eener dochter.</i>	een ziekte <i>eens harten.</i>
3 "	die weten wij nog niet.		
4 "	een stok van <i>een heer.</i>	een muts van <i>een dochter.</i>	een ziekte van <i>een hart.</i>

Meerv.

1 nv.	<i>Heeren!</i>	<i>Dochters!</i>	<i>Harten!</i>
2 "	een menigte <i>heeren.</i>	een menigte <i>dochters.</i>	een menigte <i>harten.</i>
3 "	die weten wij nog niet.		
4 "	stokken van <i>heeren.</i>	mutsen van <i>dochters.</i>	ziekten van <i>harten.</i>

28e OEFENING.

Het begrip van voorzetsel.

(Zie de 33e les van de lees oefeningen).

Leest de 33e les.

Voor **van Nederland** zou men kunnen lezen: **Nederlands.**Voor **van den overkant** zou men kunnen lezen **des overkants.**Het woord **van** is een voorz., omdat het denzelfden dienst doet, als een naamvalsuitgang.De woorden **aan, achter, beneden, boven, binnen, buiten, bij, door, in, jegens, langs, met, na, naar, om, onder, op, over, te, tegen, tot, tusschen, uit, voor,** die in deze les voorkomen, zijn ook voorz. en toch kan men ze met geen naamvalsuitgangen ruilen: dat komt, omdat men voor die voorz. in het Nederlandsch geen naamvalsuitgangen heeft.*Alle voorz. duiden aan, dat het znw. of het woord, waarbij zij behooren, een zelfstandigheid beteekent, die voorgesteld wordt als een plaats, en zij duiden tevens aan, hoe een andere zelfstandigheid ten opzichte van die plaats is: zoo duidt in de uitdrukking **De boom achter de heining** het voorz. **achter** aan, dat de heining, waarbij het voorz. **achter** behoort, een plaats is, en tevens, hoe de boom ten opzichte van die plaats, de heining is.**Een znw. noemt een zelfstandigheid.**Een lidw. duidt aan, dat het woord, waarbij het behoort, een zelfstandigheid met kenmerken noemt of aanduidt.**Een voegw. duidt aan, dat twee begrippen in gelijke betrekking verbonden zijn.**Een voorz. duidt aan, dat door het woord, waarbij het behoort, een zelfstandigheid als een plaats wordt voorgesteld, en hoe een andere zelfstandigheid ten opzichte van die plaats is.*

Het voorz., het voegw. en het lidw. blijven bij de woorden, waarbij zij behooren; zij zijn geen bep. of hoofdw.

De voorz. en de voegw. kunnen geen uitgangen krijgen: zij zijn niet buigbaar.

De uitdrukking **Een weg door het land** ontleden wij zoo:

Een weg, hoofdw.

door het land, bep. van een weg; welke weg.

Een, lidw. sterk }
 weg, znw. gem. sterk } mann. enk. 1 nv.

door, voorz.

het, lidw. }
 land, znw. gem. sterk } onz. enk. 4 nv.

29e OEFENING.

Het begrip en de vorming van de bijvoegelijke naamwoorden.

(Zie de 34e les van de lees oefeningen.)

Leest deze uitdrukkingen: van **geel goud** tot **een goed schaaap**.

Het woord **geel** komt bij **goud** als bep. om te noemen, hoe het goud is, welke kleur het goud heeft, **welk** goud het is; het woord **round** komt bij **brood** als bep. om te noemen, hoe het brood is, welchen vorm het brood heeft, **welk** brood het is; het woord **lang** komt bij **gras** als bep. om te noemen, hoe het gras is, welke grootte het gras heeft, **welk** gras het is; het woord **goed** komt bij **volk** als bep. om te noemen, hoe het volk is, **welk** volk het is.

Leest nu van **gele boeken** tot **het eerste woord**.

Het woord **Leidsche** komt bij **hoogeschool** als bep. niet om te noemen, hoe de hoogeschool is, maar **welke** hoogeschool het is door de plaats te noemen, waar de hoogeschool is; het woord **vroegere** komt bij **knecht** als bep. niet om te noemen, hoe de knecht is; maar welke knecht het is door den tijd te noemen, wanneer hij de knecht was; het woord **eerste** komt bij **woord** als bep. niet om te noemen, hoe het woord is, maar welk woord het is door te noemen het hoeveelste woord het is, enz.

Al deze woorden zijn bijvoegelijke woorden: waarom?

Alle bijvoegelijke woorden, die noemen welke zelfstandigheden het zijn of hoe de zelfstandigheden zijn, heeten bijvoegelijke naamwoorden.

In het vervolg schrijven wij **bijvuw.** in plaats van bijvoegelijke naamwoorden.

Een znw. noemt een zelfstandigheid.

Een lidw. duidt aan, dat het woord, waarbij het behoort, een zelfstandigheid met kenmerken aanduidt.

Een voegw. duidt aan, dat twee begrippen in gelijke betrekking verbonden zijn.

Een voorz. duidt aan, dat door het woord, waarbij het behoort een zelfstandigheid als een plaats wordt voorgesteld, en hoe een andere zelfstandigheid ten opzichte van die plaats is.

Een bijvnw. noemt een kenmerk van een zelfstandigheid.

Als een bijvnw. bij een enk. onz. znw. komt zonder lidw. of met het lidw. **een** er vóór, dan heeft het bijvnw. geen uitgang: zie de uitdrukkingen van **geel goud** tot **een goed schaap**;

als een bijvnw. bij een enk. mann. znw. komt en noemt, hoe de zelfstandigheid, een persoon, in zijn betrekking of stand is, met het lidw. **een** er vóór, dan heeft het bijvnw. geen uitgang: zie de uitdrukking **een goed onderwijzer**;

in alle andere gevallen hebben de bijvnw. een uitgang: in de uitdrukkingen in deze les hebben zij den uitgang **e**, die soms wordt weggelaten: zie de overige uitdrukkingen in deze les.

Geeft van **gele boeken** tot **een gouden slot** op, hoe die bijvnw. zijn zonder uitgang: schrijft ze op.

Geeft van **de bekwame meester** tot **een gouden horloge** op, welke bijvnw. zonder de uitgangen van andere woorden zijn gemaakt, en hoe zij daarvan zijn gemaakt: schrijft de ww., waarvan bijvnw. zonder achtervoegsels gemaakt zijn, en van de bijvnw. met een achtervoegsel de grondwoorden en de achtervoegsels er naast op.

In de uitdrukking **het eerste woord** is eerste een **rangschikkend bijvnw.**: noemt zelf nog meer uitdrukkingen met rangsch. bijvnw.: schrijft ze op.

In de uitdrukkingen **een lakensche jas**, **een gouden horloge** zijn **lakensch** en **gouden stoffelijke bijvnw.**: noemt zelf nog meer uitdrukkingen met stoff. bijvdw.: schrijft ze op.

Het bijvnw. heeft geen eigen geslacht, getal en naamval; maar krijgt hetzelfde geslacht, hetzelfde getal en denzelfden naamval, als het znw. waarbij het behoort.

De uitdrukking **geel goud** ontleedt men zoo:
goud, hoofdw. (waarom?)

geel, bep. van goud; welk goud, (waarom?)

geel, bijvzw.

goud, zvw. gem. sterk.

} onz. enk. 1 nv.

De uitdrukkingen **een gouden horloge** en **een horloge**

van **goud** ontleedt men zoo:

een horloge, hoofdw.

gouden, bep. van een horloge; welk horloge.

een, lidw. sterk

gouden, bijvzw.

} onz. enk. 1 nv.

horloge, zvw. gem. sterk

een horloge, hoofdw.

van goud, bep. van een horloge; welk horloge.

een, lidw. sterk

horloge, zvw. gem. sterk

} onz. enk. 1 nv.

van voorz.

goud, zvw. gem. sterk onz. enk. 4 nv.

Wat is het verschil in beteekenis tusschen **een laken-**
sche jas en **een jas van laken** en tusschen **een gouden hor-**
loge en **een horloge van goud**?

30e OEFENING.

Het begrip en de vorming van de trappen van vergelij-
king, en van de bijwoorden van hoeveelheid.

(Zie de 35e les van de lees oefeningen.)

Leest: **een breed gezicht, breeder gezichten, het breedste gezicht.**

Een **breed gezicht** is een gezicht, dat **breed** is; **breeder gezichten** zijn gezichten, die ook **breed** zijn, maar waarvan de **breedte** grooter is dan de **breedte** van andere gezichten: men gebruikt dus het woord **breeder** bij gezichten, *als men twee of meer gezichten met elkander vergelijken heeft en bij die vergelijking de hoeveelheid of hoegrootheid van de breedte van die eerste gezichten grooter is, dan de hoeveelheid of hoegrootheid van die tweede gezichten*: om dit verschil aan te duiden verandert men het woord **breed** in **breeder**, die verandering of die vorm **breeder** van het woord **breed** heet **een trap**; omdat die door **vergelijking** verkregen wordt, **trap van vergelijking**; en omdat de hoeveelheid of hoegrootheid van het kenmerk grooter is **vergrootende trap van vergelijking**.

In plaats van **vergrootende trap van vergelijking** schrijven wij **vergr. trap**.

De vergr. trap wordt dus gemaakt door den trapsuitgang **er** achter het bijvbw. te zetten; b. v. **breed, breeder**.

Het breedste gezicht is een gezicht, dat ook breed is, maar *waarvan de breedte de grootste is van de twee of meer gezichten, die men met elkander ten opzichte van de hoeveelheid of hoegrootheid van hunne breedte vergeleken heeft*; van het woord breedste is de **e** een naamvalsuitgang, de verandering of vorm **breedst** van het woord **breed**, heet ook een **trap van vergelijking** en wel de **overtreffende trap van vergelijking**, beter de **vergrootende overtreffende trap van vergelijking**.

In plaats van vergrootende overtreffende trap van vergelijking schrijven wij **vergr. overtr. trap**.

De vergr. overtr. trap wordt dus gemaakt door den trapsuitgang **st** achter het bijvbw. te zetten; b. v.: **breed, breedst**.

Leest nu van een **breed gezicht tot het malschte vleesch**.

Gij ziet uit de uitdrukking **zwaarder gewichten**, dat er vóór den trapsuitgang **er** een **d** gevoegd wordt, als het bijvbw. op een **r** eindigt; verder uit **de wijste man en het malschte vleesch**, dat de trapsuitgang **st** de **s** verliest, als het bijvbw. op **s** of **sch** eindigt.

Leest nu van **goed brood tot het het ergste geval**.

Gij ziet, dat van **goed** de vergr. trap **beter** en de vergr. overtr. trap **best** is; **beter** en **best** zijn gemaakt van een oud bijvbw. **bet**, dat **goed** beteekent; in **best** is de **t** uitgevallen, anders zou het **betst** moeten zijn; verder, dat van **kwaad** de vergr. trap en de vergr. overtr. trap **erger** en **ergst** zijn; die zijn gemaakt van het woord **erg**, dat **kwaad** beteekent.

Leest nu van een **brave jongen tot een buitengewoon brave jongen**.

In de uitdrukking **een zoo brave jongen** komt **zoo brave bij jongen**, om aan te duiden, *dat de hoeveelheid of hoegrootheid van het braaf zijn van den jongen vergeleken is met de hoeveelheid of hoegrootheid van het braaf zijn van een anderen jongen en dat die hoegrootheid van het braaf zijn van den eersten gelijk is met de hoegrootheid van het braaf zijn van den tweeden*; **zoo braaf** is dus te zamen een vorm, een **samengestelde vorm**, voor een trap

van vergelijking, hij heet de **stellende trap**; zoo is het ook bij **even braaf**.

In plaats van stellende trap schrijven wij **stell. trap**.

Meer braaf is een samengestelde vorm voor den vergr. trap van **braaf**.

Meest braaf is een samengestelde vorm voor den vergr. overtr. trap van **braaf**; zoo is het ook met **allerbraafste**, dat de braafste van allen, die men vergeleken heeft, beteekent.

Er zijn bijv. w., waarvan men den vergr. en den vergr. overtr. trap niet anders dan door een samengestelden vorm met **meer** of **meest** kan maken. Als men den vergr. en den vergr. overtr. trap door trapsuitgangen kan maken, mag men dien met **meer** en **meest** niet anders gebruiken dan om de vergelijking van twee verschillende kenmerken uit te drukken; v. b.: **het zijn meer brave jongens dan zindelijke jongens**.

Evenals men een vergr. en een vergr. overtr. trap heeft, heeft men ook een **verkleinenden** en een **verkleinenden overtr. trap**; die kan men niet door uitgangen maken, maar alleen door een samengestelden vorm met **minder** en **minst** uitdrukken; b. v.: **minder brave jongens, de minst brave jongens**.

In plaats van verkleinende en verkleinende overtr. trap schrijven wij **verkl. en verkl. overtr. trap**.

Als men een kenmerk van een zelfstandigheid ten opzichte van of in betrekking tot hetzelfde kenmerk van een andere bepaalde zelfstandigheid, of ten opzichte van of in betrekking tot een ander kenmerk van dezelfde bepaalde zelfstandigheid vergeleken heeft, gebruikt men de vorige trappen van vergelijking.

*Men kan een kenmerk van een zelfstandigheid ook vergeleken hebben met de algemeene maat voor dat kenmerk, zoo als de menschen die in het algemeen denken, dus niet in betrekking tot een bepaalde zelfstandigheid; dan gebruikt men de samengestelde vormen met **zeer, heel, buitengewoon**, enz.*

De woorden **zoo, even, meer, minder, meest, minst, zeer, heel, buitengewoon**, beteekenen geen zelfstandigheden, zij komen ook niet bij woorden, die zelfstandigheden beteekenen; zij dienen hier tot bep. van de beteekenis van bijv. w.; zij beteekenen de hoeveelheid of hoegrootheid van **braaf zijn**.

Woorden, die geen zelfstandigheid noemen of aanduiden, en die op zich zelf dienen tot bepaling van de beteekenis van woorden, die geen zelfstandigheid noemen of aanduiden, heeten **bijwoorden**.

In plaats van bijwoorden schrijven wij **bijw.**

Een *znw.* noemt een zelfstandigheid.

Een *lidw.* duidt aan, dat het woord, waarbij het behoort, een zelfstandigheid met kenmerken aanduidt.

Een *voegw.* duidt aan, dat twee begrippen in gelijke betrekking verbonden zijn.

Een *voorz.* duidt aan, dat door het woord, waarbij het behoort, een zelfstandigheid als plaats wordt voorgesteld, en hoe een andere zelfstandigheid ten opzichte van die plaats is.

Een *bijvnw.* noemt een kenmerk van een zelfstandigheid.

Een *bijw.* duidt aan of noemt op zich zelf een bepaling van iets, dat geen zelfstandigheid is.

Meer wordt gebruikt voor den vergr. trap van **veel**, **meest** voor den vergr. overtr. trap van **veel**; **minder** voor den vergr. trap van **min** of **weinig**, **minst** voor den vergr. overtr. trap van **min** of **weinig**.

De ontleding van **een even brave jongen** is zoo:
een jongen, hoofdw.

even brave, bep. van een jongen; welke jongen.

brave, hoofdw.

even, bep. van brave; hoeveel braaf.

een, lidw. sterk

even, bijw.

brave, bijvnw.

jongen, znw. gem. sterk

De ontleding van **meer brave jongens** is zoo:

jongens, hoofdw.

meer brave, bep. van jongens; welke jongens.

brave, hoofdw.

meer, bep. van brave; hoeveel braaf.

meer, bijw. van hoef. vergr. trap van veel

brave, bijvnw.

jongens, znw. gem. sterk

De ontleding van **de minst brave jongen** is zoo:

de jongen, hoofdw.

<table> <tr> <td>stell. trap</td> <td rowspan="2">} mann. enk. 1 nv.</td> </tr> <tr> <td>van braaf</td> </tr> </table>	stell. trap	} mann. enk. 1 nv.	van braaf
stell. trap	} mann. enk. 1 nv.		
van braaf			

minst brave, bep. van de jongen; welke jongen.

brave, hoofdw.

minst, bep. van brave; hoeveel braaf.

de, lidw. sterk

minst. bijw. vergr. overtr. trap van	} verkl. {	mann.
weinig		
brave, bijv. w.	} overtr. trap {	enk.

jongen, znw. gem. sterk

De ontleding van **een zeer brave jongen** is zoo:

een jongen, hoofdw.

zeer brave, bep. van een jongen; welke jongen.

brave, hoofdw.

zeer, bep. van brave; hoeveel braaf.

een, lidw. sterk

zeer, bijw.	} overtr. trap van {	mann. enk. 1 nv.
brave, bijv. w.		
jongen, znw. gem. sterk		

31e OEFENING.

Nevengeschikte bepalingen, die een kenmerk beteekenen.

(Zie de 36e les van de lees oefeningen).

Leest deze les.

Geef van de uitdrukkingen in deze les het verschil in beteekenis op.

De weglating van het lidw. geeft gelijkstelling; de weglating van het voegw. opeenstapeling, oneindigheid te kennen.

De herhaling van het lidw. geeft tegenstelling te kennen; de herhaling van het voegw. verrast, treft, geeft nadruk te kennen.

Wat voorop staat, wordt als het voornaamste, uitkomende voorgesteld.

Kan men ook zeggen: **een vroolijke of een blijde jeugd, een goedhartige of nijdige kennis?**

De ontleding van **een leelijk maar sterk paard** is zoo: een paard, hoofdw.

leelijk maar sterk, nevgesch. bep. van een paard; welk paard.

een, lidw. sterk	}	onz. enk. 1 nv.
leelijk, bijvnw.		
maar, voegw.		
sterk, bijvnw.		
paard, znw. gem. sterk		

De ontleding van **een leelijk maar een sterk paard**
is zoo:

een leelijk maar een sterk paard, nevgesch. uitdrukkingen.

een (paard), hoofdw. (het hoofdw. **paard** is uitgelaten, men spreekt van twee paarden)

leelijk, bep. van een paard; welk paard.

een paard, hoofdw.

sterk, bep. van een paard; welk paard.

een, lidw. sterk	}	onz. enk. 1 nv.
leelijk, bijvnw.		

maar, voegw.

een, lidw. sterk

sterk, bijvnw.	}	onz. enk. 1 nv.
paard, znw. gem. sterk		

paard, znw. gem. sterk

32e OEFENING.

De verbuiging van de bijvnw.

(Zie de 37e les van de lees oefeningen.)

Leest deze les van het begin tot **beroemde schilders van mooie schilderijen**.

Als gij de uitdrukkingen van deze les goed beziet, dan bemerkt gij, dat het bijvnw. den naamvalsuitgang **en** krijgt, als het lidw. den naamvalsuitgang **s** of **n** of **en** heeft; dat het bijvnw. in alle andere gevallen den naamvalsuitgang **e** krijgt, behalve in de gevallen, dat het voorkomt, zooals in de 29e oef. is aangewezen, wanneer het bijvnw. geen naamvalsuitgang krijgt: geeft deze laatste gevallen nog eens op.

Leest nu van de **schoone geldstukken tot velerlei koopwaren**.

Vergelijkt **schoone met zilveren, milde en reine met rechter en linker, nieuwe met Rotterdammer, beste met allerhande, fraaie met velerlei**;

gij ziet, dat **zilveren, rechter, linker, Rotterdammer,**

allerhande, **velerlei** geen naamvalsuitgang hebben; de **e** van **allerhande** is hier geen naamvalsuitgang van het **bijvzw.** **allerhande**, anders zou **allerhand** het onverbogen **bijvzw.** moeten zijn, en **allerhand** is geen woord.

Zilveren is een stoffelijk **bijvzw.**, dat het achtervoegsel **en** heeft; **Rotterdammer** is een **bijvzw.** van een plaatsnaam, met het achtervoegsel **er** gemaakt; **allerhande** is een **bijvzw.** met het achtervoegsel **hande**; **velerlei** is een **bijvzw.** met het achtervoegsel **lei**; al deze soorten van **bijvzw.** en de **bijvzw.** **rechter** en **linker** worden niet verbogen.

Uit deze les ziet gij, dat de **bijvzw.**, als zij vóór een **znw.** staan, **zwak** verbogen worden.

Verbuiging van een **bijvzw.** en **znw.**

Enk.

Mann.

Vrouw.

Onz.

1	nv.	<i>goede</i> wijn.	<i>goede</i> wol.	<i>goed</i> hooi.
2	"	een glas <i>goeden</i> wijn.	een mand <i>goede</i> wol.	een voer <i>goed</i> hooi.
3	"	die weten wij nog niet.		
4	"	de smaak van <i>goeden</i> wijn.	de kleur van <i>goede</i> wol.	de geur van <i>goed</i> hooi.

Verbuiging van een lidw., **bijvzw.** en **znw.**

Enk.

1	nv.	de <i>goede</i> man.	de <i>goede</i> vrouw.	het <i>goede</i> kind.
2	"	de hoed des <i>goeden</i> mans.	de jurk der <i>goede</i> vrouw.	het been des <i>goeden</i> kinds.
3	"	die weten wij nog niet.		
4	"	de hoed van den <i>goeden</i> man.	de jurk van de <i>goede</i> vrouw.	het been van het <i>goede</i> kind.

Meerv.

1	nv.	de <i>goede</i> mannen.	de <i>goede</i> vrouwen.	de <i>goede</i> kinderen.
2	"	de hoeden der <i>goede</i> mannen.	de jurken der <i>goede</i> vrouwen.	de beenen der <i>goede</i> kinderen.
3	"	die weten wij nog niet.		
4	"	de hoeden van de <i>goede</i> mannen.	de jurken van de <i>goede</i> vrouwen.	de beenen van de <i>goede</i> kinderen.

33e OEFENING.

*Het begrip, de vorming en de verbuiging
van de telwoorden.*

(Zie de 38e, de 39e en de 40e les van de lees oefeningen.)

Leest deze uitdrukkingen: van **één man** tot **millioen woningen**.

Het woordt **één** klinkt hier anders dan, wanneer het een lidw. is: het komt bij **man** als bep. om te noemen, **hoeveel** mannen er zijn; zoo komt het woord **twee** bij vrouwen als bep. ook om te noemen, **hoeveel** vrouwen er zijn, enz.

Leest nu van: **alle graafschappen tot de minste lomperds**.

In deze uitdrukkingen komt bij elk znw. een woord, dat noemt **hoeveel** zelfstandigheden er zijn; sommige woorden noemen, hoe groot of hoeveel zelfstandigheden te zamen of afgezonderd er zijn; zooals: **gezamenlijke, geheele, gansche, halve**, enz.

Al deze woorden zijn bijvoegelijke woorden: waarom?

Alle bijvoegelijke woorden, die noemen, hoeveel zelfstandigheden er zijn, of hoe groot de zelfstandigheden zijn heeten bijvoegelijke telwoorden.

In het vervolg schrijven wij **telw. bijv.** voor bijvoegelijke telwoorden.

Als een **telw.** een getal beteekent, dan weet men juist of bepaald hoeveel zelfstandigheden er zijn, of hoe groot de zelfstandigheden zijn.

Geeft van de **bijv. telw.** op, hoe zij gemaakt zijn.

Neemt van de **bijv. telw.** als zij een uitgang **e** hebben; die **e** af, en geeft dan op, hoe zij gemaakt zijn.

Waarom zijn **meer, meest, minder, minst, heel** in de 30e oefening **bijw.** en hier **telw.**?

Geeft van de uitdrukkingen in de 39e les het verschil in beteekenis op.

Als gij de uitdrukkingen van de 40e les beziet, dan bemerkt gij dat het **bijv. telw. één**, als er geen lidw. **vóór** staat, evenzoo verbogen wordt als het lidw.

dat de andere **bijv. telw.**, die een getal beteekenen, niet verbogen worden;

dat het bijv. telw. **één**, als er een lidw. vóór staat, en de bijv. telw., die geen getal beteekenen, verbogen worden als de bijv. zw.

dat het telw., als er geen znw. bij te lezen is, een hoeveelheid of hoegrootheid noemt en tegelijk een zelfstandigheid aanduidt;

(zulk een telw. noemen wij **zelfstandig telw.**;

het znw., dat er bij te lezen is, moet in de uitdrukking voorkomen, dan is het telw. een bijv. telw.;

in plaats van zelfstandig telw. schrijven wij **telw. zelfst.**)

dat het zelfst. telw. **een** verbogen wordt als een zw. znw.;

dat de zelfst. telw. in het meerv. altijd den meervoudsuitgang **en** krijgen behalve in den 2 nv. meerv., die alleen in samenstellingen voorkomt, en die **er** krijgt;

dat de zelfstandige telwoorden verbogen worden als de znw., behalve in den 2 nv. meerv. die **er** krijgt.

Een znw. noemt een zelfstandigheid.

Een lidw. duidt aan, dat het woord, waarbij het behoort, een zelfstandigheid met kenmerken aanduidt.

Een voegwoord duidt aan, dat twee begrippen in gelijke betrekking verbonden zijn.

Een voorz. duidt aan, dat door het woord, waarbij het behoort, een zelfstandigheid als plaats wordt voorgesteld, en hoe een andere zelfstandigheid ten opzichte van die plaats is.

Een bijv. zw. noemt een kenmerk van een zelfstandigheid.

Een bijw. duidt aan of noemt op zichzelf een bepaling van iets, dat geen zelfstandigheid is.

Een telw. noemt de hoeveelheid of hoegrootheid van zelfstandigheden, of het noemt de hoeveelheid of hoegrootheid van zelfstandigheden en duidt tegelijk een of meer zelfstandigheden aan.

Alles beteekent **al des**, dat is **al van dat**; goeds beteekent het geheel, waarvan **alles** als een deel genomen is.

Veel boeren beteekent, naar hetgeen de menschen afgesproken hebben, een groot aantal boeren, en **vele boeren** een groot aantal en verschillende boeren.

Wat is het verschil tusschen **alle timmerlieden**, de **timmerlieden allen** en **al de timmerlieden**? enz.

Verbuiging van het zelfst. telw. **ieder**.
 Voor de drie geslachten.
 Enk.

- 1 nv. *ieder*
- 2 " *ieders* meening.
- 3 " die weten wij nog niet.
- 4 " de meening van *ieder*.

Verbuiging van het zelfst. telw. **al**.
 Voor de drie geslachten.
 Meerv.

- 1 nv. *allen* (alle)
- 2 " *aller* meening
- 3 " die weten wij nog niet.
- 4 " de meening van *allen* (alle).

Wij ontleden **De melkkan van ééne boerin** dus:

De melkkan, hoofdw.

van ééne boerin, bep. van melkkan; welke melkkan?
 boerin, hoofdw.

ééne, bep. van boerin, hoeveel boerinnen?

De, lidw.

melkkan, znw. gem. st. } vrouw. enk. 1 nv.
 van, voorz.

ééne, telw. bijv. st. }

boerin, znw. gem. st. } vrouw. enk. 4 nv.

De ontleding van **Alles goeds** is dus:

Alles, hoofdw.

goeds, bep. van alles; waarvan alles?

Alles, telw. zelfst. onz. enk. 1 nv.

goeds, znw. gem. st. onz. enk. 2 nv.

34e OEFENING.

*Het begrip, de vorming en de verbuiging van
 de aanw. voorn.*

(Zie de 41e en 42e les van de lees oefeningen).

Leest deze uitdrukkingen van **deze baas tot dit of
 dat spel**.

De woorden **deze, dit, die, dat**, enz., komen bij die
 znw. als bep., niet om te noemen, **welke** zelfstandigheden
 door den spreker bedoeld worden, maar om **aan te duiden**,

welke zelfstandigheden door den spreker bedoeld worden, door aan te duiden, welke plaats die zelfstandigheden ten opzichte van den spreker innemen.

Deze komt bij mann. of vrouw. znw. en **dit** bij onz. znw. om aan te duiden, dat de zelfstandigheid in de nabijheid van den spreker is; **die** komt bij mann. of vrouw. znw. en **dat** bij onz. znw. om aan te duiden, dat de zelfstandigheid van den spreker verwijderd is; **gene** komt bij mann. of vrouw. znw. om aan te duiden, dat de zelfstandigheid aan den overkant van den spreker gelegen is; bij een onz. znw. heeft men zulk een woord niet, in plaats daarvan gebruikt men het bijvzw. **gindsch**; **zulk** duidt aan dat de zelfstandigheid net eender is, dezelfde kenmerken heeft als een andere; **zoo** duidt aan, dat de zelfstandigheid dezelfde hoedanigheden heeft als een andere; **dezelfde** duidt aan, dat de zelfstandigheid geen andere is dan die genoemd wordt.

Dat zijn alle bijvoegelijke woorden: waarom?

Leest het overige van de 41e les.

Als wij **deze**, **die**, **dit**, **dat**, **gene** gebruiken, zonder dat er een znw. bij staat of bijgelezen an worden, dan duiden zij aan, welke zelfstandigheid bedoeld wordt, en tegelijk de zelfstandigheid, die bedoeld wordt; dan zijn het geen bijvoegelijke, maar zelfstandige woorden.

Een woord, dat een kenmerk van een zelfstandigheid of een zelfstandigheid aanduidt en niet noemt, heet een voornaamwoord.

In plaats van voornaamwoord schrijven wij **vnw.**

Een znw. noemt een zelfstandigheid.

Een lidw. duidt aan, dat het woord, waarbij het behoort, een zelfstandigheid met kenmerken aanduidt.

Een voegwoord duidt aan, dat twee begrippen in gelijke betrekking verbonden zijn.

Een voorz. duidt aan, dat door het woord, waarbij het behoort, een zelfstandigheid als plaats wordt voorgesteld, en hoe een andere zelfstandigheid ten opzichte van die plaats is.

Een bijvzw. noemt een kenmerk van een zelfstandigheid.

Een bijw. duidt aan of noemt op zichzelf een bepaling van iets, dat geen zelfstandigheid is.

Een telw. noemt de hoeveelheid of hoegrootheid van

zelfstandigheden, of het noemt de hoeveelheid of hoegrootheid van zelfstandigheden en duidt tegelijk een of meer zelfstandigheden aan.

Een vnw. duidt een kenmerk van een zelfstandigheid, of een zelfstandigheid aan.

Hoe zijn de vnw. van deze 41e les gevormd?

Leest de 42e les.

Als gij de uitdrukkingen van de 42e les beziet, dan bemerkt gij,

dat de bijv. vnw. verbogen worden als de lidw.;

dat de **e** van **deze** en **gene** geen buigingsuitgang is, maar bij het onverbogen woord behoort;

dat het vnw. **dit** eigenlijk niet verbogen kan worden; maar dat **deze** het te hulp komt in de verbuiging;

dat de 2 nv. mann. enk. van **die**, behalve den uitgang **s**, nog een ingeschoven **n** krijgt;

dat het vnw. **dat** eigenlijk niet verbogen wordt, maar in zijn verbuiging geholpen wordt door **die**;

dat het vnw. **gene** geen 2nv. en geen onz. enk. heeft;

dat **zulk** in het enk. niet verbogen kan worden, maar altijd gevolgd wordt door het lidw. **een**; behalve, als het voor een stofnaam komt, en dan heeft het weer geen meerv.; en als het meerv. voorkomt, heeft het geen 2 nv.

dat het eerste lid **de** en **die** van **dezelfde** en **diezelfde** verbogen wordt als het lidw. **de** en het vnw. **die**; en **zelfde** als een bijvnw., dat vóór een znw. staat;

dat de zelfst. vnw. **deze**, **gene**, **dit** en **dat** verbogen worden als het zelfst. telw.

De drie naalden van die drie naaisters ontleedt men zoo:

naalden, hoofdw.

drie bep. van naalden; hoeveel naalden?

die, bep. van drie naalden; welke naalden?

van die drie naaisters, bep. van die drie naalden; welke naalden?

naaisters, hoofdw.

drie, bep. van naaisters; hoeveel naaisters?

die, bep. van drie naaisters; welke naaisters?

Die, vnw. bijv. st.

drie, telw. bijv.

naalden, znw. gem. st.

} vrouw. meerv. 1 nv.

van, voorz.

die, vnv. bijv. st.

drie, telw. bijv.

naaisters, znw. gem. st.

} vrouw. meerv. 4 nv.

Een dezer wordt zoo ontleed:

Een, hoofdw.

dezer, bep. van een; waarvan een?

Een, telw. zelfst. st. enk. 1 nv.

dezer, vnv. zelfst. st. meerv. 2 nv.

35e OEFENING.

Het begrip, de vorming en de verbuiging van de bez. vnv.

(Zie de 43e en 44e les van de leesoefeningen).

Leest de 43e les.

Het woord **mijn** komt bij **broeder** als bep., niet om te noemen, **welke** broeder bedoeld wordt, maar om **aan te duiden**, **welke** broeder bedoeld wordt, door aan te duiden, dat die broeder **met den spreker** in zulk een **betrekking staat**, dat die broeder van den spreker is; het woord **onze** komt bij **broeder** als bep. om **aan te duiden**, **welke** broeder het is; en dat die broeder **met den spreker en met anderen**, voor wie hij tegelijk spreekt, **in betrekking staat**; het woord **uw** komt bij **arm** als bep. om **aan te duiden**, **welke** arm bedoeld wordt, en dat die arm **met den hoorder of hoorders in betrekking staat**.

In plaats van **Pieters hond** kan men zeggen **zijn hond**; **Pieters** noemt den bezitter van den hond, **zijn** duidt den bezitter van den hond aan. In het spreken zegt men ook **Pieter zijn hond**: het is jammer, dat de menschen afgesproken hebben, dat men dat niet mag schrijven.

Evenzoo is het ook met **Moeders oom**, **haar oom**, **Moeder haar oom**: voor dat laatste zeggen de menschen **Moeder der oom**.

Het woord **zijn** komt bij **hond** als bep. om **aan te duiden**, **welke** hond het is, en dat die hond **met één mann. afwezigen persoon in betrekking staat**; het woord **hun** komt bij **hond** als bep. om **aan te duiden**, **welke** hond het is, en dat die hond **met meer dan één mann. afwezigen persoon in betrekking staat**; het woord **haar** komt bij **oom**, om **aan te duiden**, **welke** oom het is, en dat die

oom met een vrouw. afwezigen persoon in betrekking staat; het woord haar komt bij samenstand om aan te duiden, welke samenstand het is, en dat die samenstand met meer dan één vrouw. afwezigen persoon in betrekking staat.

Als die woorden **mijn, ons, uw, zijn, hun, haar** bij een znw. gebruikt worden, duiden zij een kenmerk van een zelfstandigheid aan:

die woorden **mijn, ons, uw, zijn, hun, haar**, kunnen ook zonder znw. voorkomen, zooals uit deze les blijkt; dan duiden zij een zelfstandigheid aan; het zijn dus woorden, die een kenmerk van een zelfstandigheid of een zelfstandigheid aanduiden en niet noemen: het zijn dus vnw.

De woorden **mijn, ons, uw, zijn, hun, haar** zijn hier bijv. vnw.

Mijn, ons, uw zijn mann., vrouw. of onz., al naar dat de spreker of de hoorder, dien zij aanduiden, mann., vrouw. of onz. is.

In plaats van **mijn** zegt en leest men ook **mën** en **më**; in plaats van **uw** ook **jouw** en **je** of **uwlieder** en **jullie**; in plaats van **zijn** ook **zën**; in plaats van **hun** en **haar** ook **ër** en **dër**.

Welk verschil in beteekenis is er tusschen **uw wandelstok** en **mijn wandelstok** en **uw en mijn wandelstok**; tusschen **uw oom** en **uw vriend** en **uw oom en vriend**; tusschen **uw en mijn boek** en **uw boek en het mijne**?

Leest de 44e les.

Als gij de uitdrukkingen van deze les beziet, dan bemerkt gij,

dat de bijv. vnw. **mijn, ons**, enz. evenzoo verbogen worden als het lidw. **een**;

dat de e van **onze** geen uitgang is, maar bij het onverbogen woord behoort, en dat die e in het onz. enk. afgekapt wordt;

dat in uitdrukkingen zooals **ons beider vaders** en **uw aller moeder** de woorden **beider** en **aller** bep. zijn van **ons** en **uw**, die noemen **hoeveel** sprekers of hoorders er bedoeld worden, en omdat zij bijstellingen van die vnw. zijn in den 2 nv. staan; want die vnw. duiden zon-

der buiging hetzelfde aan, wat een znw. door buiging aanduidt;

dat de zelfst. vnw. de **mijne**, de **onze**, enz. verbogen worden als een zw. znw.;

dat die zelfst. vnw. de **mijnen**, de **onzen**, enz. huisgenooten, kinderen beteekenen, als zij meerv. zijn en de zelfstandigheid, die zij aanduiden, niet genoemd is;

Ontleding van **haar**, **uw** en **onze** onderwijzer: onderwijzer, hoofdw.

haar, uw en onze, nev. bep. van onderwijzer; welke onderwijzer?

haar, vnw. bijv. st.

uw, " " "

en, voegw. " "

orze, vnw. bijv. sterk

onderwijzer, znw. gem. sterk.

} mann. enk. 1 nv.

Ontleding van: **haar** lessenaar en de **hunne**.

haar lessenaar en de hunne, nev. uitdrukking, lessenaar, hoofdw.

haar, bep. van lessenaar; welke lessenaar?

haar, vnw. bijv. st.

lessenaar, znw. gem. st.

en, voegw.

de lidw. st.

hunne, vnw. zelfst. zw.

} mann. enk. 1 nv.

36e OEFENING.

Het begrip, de vorming en de verbuiging van de pers. vnw.

(Zie de 45e les van de lees oefeningen).

Leest de 45e les.

Het vnw. **mijn** komt als bep. bij **schuld** om aan te duiden **welke** schuld.

De woorden **van mij** komen als bep. bij **schuld** om aan te duiden **welke** schuld.

Het vnw. **mijn** duidt aan, dat de schuld met den spreker in betrekking staat, dat de schuld van den spreker is.

Het vnw. **mij** duidt alleen den spreker aan, en het voorz. **van** duidt aan, dat de schuld in betrekking tot **mij**,

den, spreker, staat, dat de schuld van **mij**, den spreker is. Een woord, dat een zelfstandigheid aanduidt en niet noemt, is een vnv.

Het verschil in beteekenis van de beide uitdrukkingen is, dat **mijn schuld** gebruikt moet worden, als men dengene wil laten uitkomen, van wien de schuld is en **de schuld van mij**, als men wil laten uitkomen de schulden, die er zijn.

Mij is enkv. 4 nv.

Ons " meerv. 4 nv.

U " meerv. 4 nv.

Hem is mann. enk. 4 nv.

Haar " vrouw. enk. 4 nv., of vrouw. meerv. 4 nv.

Hen " mann. meerv. 4 nv.

Ik is enk. 1 nv.

Wij is meerv. 1 nv.

Gij " meerv. 1 nv.

Hij " mann. enk. 1 nv.

Zij " vrouw. enk. 1 nv.

Het " onz. enk. 1 nv.

Zij " mann. meerv. 1 nv., of vrouw. meerv. 1 nv., of onz. meerv. 1 nv.

Mij, ons, u, ik, wij, gij, zijn mann. vrouw. of onz. al naar dat de spreker, de hoorder of de afwezige persoon, dien zij aanduiden, mann. vrouw. of onz. is.

Het zelfst. vnv. **onzer** is meerv. 2 nv.

" " " **uwer** " " "

" " " **hunner** is mann. of onz. meerv. 2 nv.

" " " **harer** " vrouw. meerv. 2 nv.

Het zelfst. vnv. **mijns** voor het enk. 2 nv. komt nooit als bep. van een zelfstandigheid voor dan in **mijns gelijke**.

In plaats van **mij** zegt, en leest, en schrijft men ook **me**; in plaats van **wij** ook **we**; in plaats van **gij** ook **jij** en **je**; in plaats van **u** ook **jou** en **je**; in plaats van **hij** zegt en leest men ook **i** of **di**; in plaats van **hem** zegt en leest men ook **ëm**; in plaats van **zij** zegt en leest men ook **ze**; in plaats van **haar** zegt en leest men ook **êr** en **dêr**; in plaats van **hen** zegt en leest men ook **êr** en **dêr** en zegt en schrijft men ook **ze**.

In plaats van **wij** gebruikt men ook **wijlieden**, waar-

voor men ook **wullie** zegt; in plaats van **gij** ook **gijlieden**;
 waarvan **jullie** komt; in plaats van **zij** ook **zijlieden**, waar-
 van **zullie**.

Ontleding van **een onzer**
 een, hoofdw.

onzer, bep. van een; waarvan een?

een, telw. zelfst. st. enk. 1 nv.

onzer, vnw. zelfst. st. meerv. 2 nv.

Ontleding van: **uw beider meening**:

meening, hoofdw.

uw beider, bep. van meening; welke meening?

uw, hoofdw.

beider, bep. van uw; bijstelling.

uw, vnw. bijv. st.

beider, telw. zelfst. st. meerv. 2 nv.

meening, znw. gem. st.

Ontleding van: **zijns gelijke**:

gelijke, hoofdw.

zijns, bep. van gelijke, wiens gelijke,

zijns, vnw. zelfst. st. mann. enk. 2 nv.

gelijke, znw. gem. enk. 1 nv.

Voorbeeld van verbuiging van **ik**.

Voor de drie geslachten.

Enk.

1 nv. *ik*.

2 " *mijns* gelijke.

3 " die weten wij nog niet.

4 " de fout van *mij*.

Meerv.

1 nv. *wij*.

2 " een *onzer*.

3 " die weten wij nog niet.

4 " de fouten van *ons*.

Voorbeeld van verbuiging van **gij**.

Voor de drie geslachten.

Enk.

dit bestaat niet meer.

Meerv.

1 nv. *gij*.

2 " een *uwer*.

3 " die weten wij nog niet.

4 " de fouten van *u*.

Voorbeeld van verbuiging van **hij**,
Mann.

Enk.

1 nv. *hij*.

2 " *zijns* gelijke.

3 " die weten wij nog niet.

4 " de fout van *hem*.

Meerv.

1 nv. *zij*.

2 " een *hunner*.

3 " die weten wij nog niet.

4 " de fouten van *hen*.

enz. enz.

37e OEFENING.

*Het begrip, de vorming en de verbuiging van de onbep.
de vrag., het scheid. en de wed. vnw.*

(Zie de 46e les van de lees oefeningen.)

Leest de 46e les.

Het woord **iemand** duidt een persoon, een zelfstandigheid aan en stelt voor, dat die persoon, die zelfstandigheid niet te noemen is; **niemand** duidt een persoon, een zelfstandigheid aan en tegelijk niet alleen, dat die persoon niet te noemen is, maar ook dat die persoon er niet is; **iets** en **niets** beteekenen datzelfde van een zaak; **wat** ook van een zaak, maar beduidt meer een zelfstandigheid, die een zekere hoeveelheid is; **zeker** komt bij **vorst** als bep., duidt een kenmerk van de zelfstandigheid aan en stelt voor, dat dat kenmerk niet te noemen is.

Een woord, dat een zelfstandigheid of een kenmerk van een zelfstandigheid aanduidt en niet noemt, is een vnw.

Iemand, niemand, iets, niets, wat, zeker zijn vnw.

Iemand wordt in den 2 nv. **iemands**,

niemand " " " 2 " **niemands**,

iets, niets en **wat** worden niet verbogen, **zeker** wordt verbogen als een zwak bijvnw.

Wie, wat, welk en **hoe**, zijn ook vnw.

Wie vraagt naar personen, **wat** naar zaken, **welk** en **hoe** naar een kenmerk van een zelfstandigheid.

Wie wordt verbogen als het vnw. **die**.

Wat wordt niet verbogen.

Welk wordt verbogen als het lidw. **een**.

Hoe wordt niet verbogen.

Wat, welk en **hoe** worden ook gebruikt om verwondering aan te duiden en blijven dan toch vnw.: zij duiden dan aan, dat de spreker een zelfstandigheid of een kenmerk zoo groot vindt, dat ieder er naar vragen moet, zonder er antwoord op te kunnen geven.

Wat een mensch beteekent **wat is dat, dat een mensch is**; **wat een menschen** beteekent **wat is die eenheid, die menschen zijn**; **wat voor een man** beteekent **wat is dat, dat voor een man geldt**; **wat voor mannen** beteekent **wat zijn dat, dat voor mannen geldt**.

Het vnw. **welk** kan mann. enk. 1 nv. **welk** of **welke** zijn: **welk heer** vraagt naar de hoedanigheid, naar een kenmerk van den heer; **welke heer** vraagt naar zijn naam, naar de zelfstandigheid **heer**.

Zelf komt bij **Jan** als bep. om aan te duiden, dat **Jan** afgezonderd, afgescheiden wordt van anderen, die in zijn plaats, in zijn naam zouden kunnen staan of komen: het duidt dus een kenmerk van scheiding aan: het is dus een vnw.:

om zulk een kenmerk van scheiding aan te duiden, van den persoon, die door een bijv. vnw. wordt aangeduid, gebruikt men het vnw. **eigen**.

Zelf kan verbogen worden als een zw. znw., **eigen** als een zw. bijvnw.: men kan ze ook onverbogen laten.

Elkander duidt twee of meer personen of zelfstandigheden aan, waarvan de eene in gelijke of tegengestelde betrekking staat tot de andere en wederkeerig de andere tot de eene.

Elkander kan niet in het enk. voorkomen, ook niet in den 1 nv.; de 2 nv. meerv. is **elkanders**, de 4 nv. meerv. is **elkander**.

Ontleding van **iets goeds**:

iets, hoofdw.

goeds, bep. van iets; waarvan iets?

iets, vnw. zelfst. onz. enk. 1 nv.

goeds, znw. gem. st. onz. enk. 2 nv.

Ontleding van **wat wijn**:

wat, hoofdw.

wijn, bep. van wat; waarvan wat?

wat, vnw. zelfst. onz. enk. 1 nv.

wijn, znw. gem. st. mann. enk. 2 nv.

Ontleding van: **een zeker vorst**:

een vorst, hoofdw.

zeker, bep. van een vorst; welke vorst?

een, lidw. st.

zeker, vnw. bijv. zw. } mann. enk. 1 nv.

vorst, znw. gem. zw. }

Ontleding van **wat voor een man**:

wat, hoofdw.

voor een man, bep. van wat, welk wat?

wat, vnw. zelfst. onz. enk. 1 nv.

voor, voorz.

een lidw. st.

man, znw. gem. st. } mann. enk. 4 nv.

Ontleding van **wat een menschen**:

wat, hoofdw.

een menschen, bep. van wat; bijstelling.

een, hoofdw.

menschen, bep. van een; waarvan een?

wat, vnw. zelfst. onz. enk. 1 nv.

een, telw. zelfst. enk. 1 nv.

menschen, znw. gem. zw. manu. meerv. 2 nv.

Ontleding van: **zijn eigen zakdoek**:

zakdoek, hoofdw.

zijn eigen, bep. van zakdoek; welke zakdoek?

zijn, hoofdw.

eigen, bep. van zijn; welke zijn?

zijn, vnw. bijv. st.

eigen, vnw. bijv. zw. } mann. enk. 1 nv.

zakdoek, znw. gem. st. }

38e OEFENING.

Het begrip en de vorming van de ww.

(Zie de 47e les van de lees oefeningen).

Leest deze woorden: van **binden** tot **doen**.

Wat beteekenen die woorden? (werkingen van een zelfstandigheid).

*Een woord, dat een werking van een zelfstandigheid noemt of aanduidt, heet een **werkwoord**.*

In plaats van werkwoord schrijven wij **ww**.

Een znw. noemt een zelfstandigheid.

Een lidw. duidt aan, dat het woord, waarbij het behoort, een zelfstandigheid met kenmerken beteekent.

Een voegw. duidt aan, dat twee begrippen in gelijke betrekking verbonden zijn.

Een voorz. duidt aan, dat door het woord, waarbij het behoort, een zelfstandigheid als plaats wordt voorgesteld, en hoe een andere zelfstandigheid ten opzichte van die plaats is.

Een bijvzw. noemt een kenmerk van een zelfstandigheid.

Een bijw. duidt aan of noemt op zichzelf een bepaling van iets, dat geen zelfstandigheid is.

Een telw. noemt de hoeveelheid of hoegrootheid van zelfstandigheden, of het noemt de hoeveelheid of hoegrootheid van zelfstandigheden en duidt tegelijk een of meer zelfstandigheden aan.

Een vzw. duidt een kenmerk van een zelfstandigheid of een zelfstandigheid aan.

Een ww. noemt of duidt een werking van een zelfstandigheid aan.

Bij deze ww. staat niet door welke zelfstandigheid de werking verricht wordt; men kan de zelfstandigheid zelfs niet noemen of aanduiden, die de werking verricht; die zelfstandigheid is onbepaald; deze vorm van het ww., die niet naar een zelfstandigheid heenwijst, die de werking verricht, heet **onbepaalde wijs**.

In plaats van onbepaalde wijs schrijven wij **onbw.**

Deze ww. zijn niet van andere woorden gemaakt.

Leest van het ww. **drinken** tot het ww. **verkleinen**.

Welke van deze ww. zijn van andere woorden gemaakt.

Hoe zijn zij daarvan gemaakt?

Wat beteekenen zij? (**drenken** = laten **drinken**, enz.;

stikken = sterk **steken**, enz.; **sprekelen** = bij kleine hoeveelheden laten **springen**; **wandelen** = bij kleine hoeveelheden, dus bij herhaling, bij voortdoring **winden** of **draaien**, enz.; **villen** = van het **vel** ontdoen; **kruisen** = van een **kruis** voorzien of een kruis maken, enz.)

Zijn, **worden**, enz. duiden aan, dat de taal voorstelt, dat een zelfstandigheid **maakt** of **veroorzaakt**, dat zij er is, dat zij **wordt**, enz.; **op die wijze** duiden zij een werking van een zelfstandigheid aan.

Regenen, enz. noemen een werking, waarvan die werking tegelijk de zelfstandigheid is, die de werking ver-richt; dus eigenlijk **regent de regen** of **het regenen regent**, enz.

39e OEFENING.

Het begrip van een 4 nv. bij een ww.

(Zie de 48e les van de lees oefeningen.)

Leest de 48e les tot hem, den tobberd, hinderen.

Papier komt bij **maken** als bep. om te beteekenen, **wat gemaakt wordt**; zulk een bep., die iets noemt of aanduidt, dat gedaan wordt, wat het ww. beteekent, staat altijd in den 4 nv.

In **zijn gang gaan** komt **zijn gang** bij **gaan** als bep. om te noemen, **wat gegaan**, d. i. door het gaan voortgebracht, wordt.

Leest **dien jongen uw vriend** noemen, enz.

Dien jongen komt bij **noemen**, als bep. om te beteekenen, **wat genoemd wordt**; en **uw vriend** komt ook bij **noemen** als bep. om te beteekenen, **wat genoemd wordt** beide bep. staan dus in den 4 nv., maar de tweede 4 nv., **uw vriend**, beteekent ook iets van den eersten 4 nv., **dien jongen**; het zegt van **dien jongen**, hoe die jongen genoemd wordt; daarom is die tweede 4 nv. niet alleen een bep. van **noemen** maar ook een gezegde van **dien jongen**

Welk verschil in beteekenis is er tusschen **iets goeds vinden** en **iets goed vinden**, enz.?

Leest **één gulden kosten**, enz.

Één gulden komt bij **kosten** als bep. om te beteekenen, **hoeveel** iets kost; **den geheelen dag** komt bij **blijven** als bep. om te beteekenen, **hoe lang** iemand of iets blijft; **aanstaanden Maandag** komt bij **komen** als bep. om te beteekenen **wanneer** iemand of iets komt; **den arme** komt bij **gedenken** als bep. om te beteekenen, waarvan of van wien het gedenken uitgaat.

Zulke bep. die van een werking beteekenen, **hoeveel**, of **hoe lang**, of **wanneer** die werking is, of waarvan die werking uitgaat, staan ook in den 4 nv.

Ontleding van **iets goeds vinden**:
vinden, hoofdw.

iets goeds, bep. van vinden; wat gevonden wordt?
iets, hoofdw.

goeds, bep. van iets; waarvan iets.

iets, vnw. zelfst. onz. enk. 1 nv.

goeds, znw. gem. st. onz. enk. 2 nv.

vinden, ww. onb. w.

Ontleding van **iets goed vinden**:

vinden, hoofdw.

iets, bep. van vinden; wat gevonden wordt?

goed } bep. van vinden, wat gevonden wordt?
          } gezegde van iets; hoe iets is.

iets, vnw. zelfst. onz. enk. 4 nv.

goed, bijv nw. onverb. onz. enk. 4 nv.

vinden, ww. onb. w.

Ontleding van **aanstaanden Maandag komen**:

komen, hoofdw.

aanstaanden Maandag, bep. van komen, wanneer komen?

Maandag, hoofdw.

aanstaanden, bep. van Maandag, welke Maandag?

aanstaanden, bijv nw. zw. }
Maandag, znw. gem. st. } mann. enk. 4 nv.

komen, ww. onb. w.

40e OEFENING.

Het begrip van een 3 nv. bij een ww.

(Zie de 49e les van de lees oefeningen.)

Leest den vader gehoorzamen, enz.

Den vader komt bij gehoorzamen als bep. om te beteekenen aan wien of waaraan gehoorzaamd wordt; deze bep. beteekent niet, dat de vader gedaan wordt, wat het ww. beteekent; maar dat de vader ten gevolge van de werking gehoorzamen een andere werking doet of gedaan moet hebben: hij moet gebieden of bevelen, geboden hebben of bevelen hebben.

In plaats van de bep. den vader kan men ook zeggen en schrijven aan den vader.

Wanneer de bep. beteekent, dat de zelfstandigheid ten gevolge van de werking dezelfde werking verricht, kan er geen aan in plaats er van gelezen worden, b. v.: Piet ontmoeten, enz.

Soms beteekent zulk een bep. ook voor wien of waarvoor de werking verricht wordt, dan kan men er ook het voorz. voor, gevolgd van een 4 nv., voor in de plaats lezen; b. v.: **hun nieuwsgierigen blikken alles verbergen en alles voor hun nieuwsgierige blikken verbergen.**

Zulke bep., die beteekenen aan wien of waaraan, voor wien of waarvoor de werking verricht wordt, zonder het voorz. aan of voor, staan in den 3 nv.

Geeft eens op, hoe de znw, de bijvoegelijke woorden en de vnw. uit deze les in den 3 nv. verbogen zijn.

Welk verschil in beteekenis is er tusschen een jongen een appel geven, en een appel aan een jongen geven, en een appel geven aan een jongen, enz.?

Ontleding van **mij iets aanmatigen.**

aanmatigen, hoofdw.

mij, bep. van aanmatigen; aan wien aanmatigen.

iets, bep. van aanmatigen; wat aangematigd wordt.

mij, vnw. zelfst. st. enk. 3 nv.

iets, vnw. zelfst. onz. enk. 4 nv.

aanmatigen, ww. onbw.

Voorbeeld van verbuiging:

Mann.

Enk.

1 nv. *hun goede vader.*

2 " de wensch *huns goeden vaders.*

3 " *hunnen (hun) goeden vader* gehoorzamen.

4 " *hunnen goeden vader* roepen.

Meerv.

1 nv. *hunne (hun) goede vaders.*

2 " de wenschen *hunner goede vaders.*

3 " *hunnen (hun) goeden vaders* iets geven.

4 " iets aan *hunne (hun) goede vaders* geven.

41e OEFENING.

Verschillende bep. bij een ww.; uitdrukkingen van de wijze van verbinding van twee begrippen.

(Zie de 50e les van de lees oefeningen).

Leest van de trap springen enz.

Van de trap komt bij springen als bep. om te be-

teekenen, waar vandaan of vanwaar het springen is; zoo komt in het samengestelde woord **afspringen af vóór springen**, om te beteekenen, dat het springen ergens vandaan plaats heeft; zoo beteekent dus een voorz. gevolgd van een znw. **waar vandaan** iets plaats heeft, en zoo ook een bijw. **dat ergens vandaan** iets plaats heeft; zoo kan men ook bepalen **waar, waarmee, waarheen, waartoe** iets plaats heeft; zoo ook **wanneer, hoe** iets plaats heeft.

Niet komt bij **denken** niet als bep. maar om uit te drukken, dat de werking **denken** van de zelfstandigheid, die haar verricht, in de werkelijkheid, heusch, gescheiden is; **niet** noemt men **uitdrukking van ontkenning** van denken; **wel** drukt uit, dat de werking met de zelfstandigheid, die haar verricht, in de werkelijkheid, heusch, verbonden is; **wel** noemt men **uitdrukking van bevestiging** van overleggen; **stellig** drukt uit, dat de scheiding of verbinding van de werking en de zelfstandigheid, die haar verricht, niet afhangt van iets anders; **stellig** noemt men **uitdrukking van stelligheid**; **dan** is een bep. die beteekent wanneer iets plaats heeft, of het is **uitdrukking van voorwaarde**; **ook** is **uitdrukking van samenvoeging**; **alleen** is een bep. die beteekent hoeveel, of het is evenals **slechts uitdrukking van scheiding of tegenstelling**; **zeker** is **uitdrukking van verzekering**; **misschien** is **uitdrukking van twijfel of mogelijkheid** noodwendig is **uitdrukking van noodwendigheid**; **maar** is **uitdrukking van tegenstelling of uitdrukking van toegeving**.

Als een dwaas is een bep. die beteekent, hoe een zelfstandigheid of een werking is, door die te vergelijken met een **dwaas** of met de werking van een **dwaas**; een **dwaas** is daarom **vergelijking** met de zelfstandigheid, die de werking verricht.

Welk verschil in beteekenis is er tusschen **van den boom de appelen plukken**, en **de appelen van den boom plukken**, en **de appelen plukken van den boom**?

Ontleding van **van de trap springen**:
springen, hoofdw.

van de trap, bep. van springen; van waar springen?
van, voorz.

de, lidw. st.

trap, znw. gem. st. } vrouw. enk. 4 nv.

springen, ww. onbw.

Ontleding van **daar kijken**:

kijken, hoofdw.

daar, bep. van kijken; waar kijken?

daar, bijw.

kijken, ww. onbw.

Ontleding van **niet denken**:

denken, hoofdw.

niet, uitdrukking van ontkenning van denken.

niet, bijw.

denken, ww. onbw.

Ontleding van **als een dwaas handelen**:

handelen, hoofdw.

als een dwaas, bep. van handelen; hoe handelen.

een dwaas, vergelijking met dengene, die handelt.

als, voegw.

een, lidw. st.

dwaas, znw. gem. st. } mann. enk. 1 nv.

handelen, ww. onbw.

42e OEFENING.

Het begrip en de vorm van het deelw.

(Zie de 51e les van de lees oefeningen).

Leest een **innemende zieke** enz.

Innemende komt bij **zieke** als bep. om te beteekenen, **hoe** die zieke **doet**;

innemend komt bij gelaat als bep. om te beteekenen, hoe dat gelaat is, het eerste noemt dus een werking, **en** hoe de zelfstandigheid tengevolge van die werking is; het tweede noemt, welke zelfstandigheid het is; het eerste is een ww., en die vorm van het ww. heet een **deelwoord**; het tweede is een bijv nw.; het bijv nw. kan een trap van vergelijking aannemen, het eerste niet.

In plaats van deelwoord schrijven wij **deelw.**

De beteekenis van de uitdrukkingen in deze les wordt verklaard.

Het deelw. heeft den uitgang **ende** of **end**, of het heeft den uitgang **d**, of **t**, of **en**.

Ontleding van **een geleerde les**:

een les, hoofdw.

geleerde, bep. van een les, hoe een les gedaan is.
 een, lidw. st.
 geleerde, ww. deelw. zw. } vrouw. enk. 1 nv.
 les, znw. gem. st.

43e OEFENING.

De volgorde van de begrippen in een begripsuitdrukking.
 (Zie de 52e en 53e les van de lees oefeningen).

Leest de uitdrukkingen van deze les.

Zooals die uitdrukkingen daar staan, volgen de woorden in iedere uitdrukking op natuurlijke wijze, dat is zonder bijzondere bedoelingen, op elkander; om bijzondere bedoelingen met een deel van een uitdrukking, kan de spreker dat deel verzetten; als men een bijzondere bedoeling met een deel heeft, en het is niet verzet, tracht men dat door den klemtoon te vergoeden; dat behoorde zoo niet.

Verzet de deelen van iedere uitdrukking, zooveel dat kan, en geeft van iedere omzetting de beteekenis op.

Ontleding van **dien jongen daarom op school nu de heele week tot genoegen zijner ouders op die wijze noodwendig dan ook maar geen straf geven:**

geven, hoofdw.

geen straf, bep. van geven; wat gegeven wordt.
 maar, uitdrukking van toegeving van geven.

ook, " " samenvoeging van geven.

dan, " " voorwaarde " "

noodwendig, " " noodwendigheid, " "

op die wijze, bep. van geven; hoe geven.

wijze, hoofdw.

die, bep. van wijze; welke wijze.

tot genoegen zijner ouders, bep. van geven; waartoe geven.

genoegen, hoofdw.

zijner ouders, bep. van genoegen; welk genoegen.
 ouders, hoofdw.

zijner, bep. van ouders; welke ouders.

de heele week, bep. van geven; hoe lang geven.

de week, hoofdw.

heele, bep. van week, hoe de week is.

nu, bep. van geven; wanneer geven.

op school, bep. van geven; waar geven.
 daarom, bep. van geven; waarom geven.
 dien jongen, bep. van geven; aan wien geven.
 jongen, hoofdw.
 dien, bep. van jongen; welke jongen.
 dien, vnw. bijv. st. }
 jongen, znw. gem. st. } mann. enk. 3 nv.
 daarom, bijw.
 op, voorz.
 school, znw. gem. st. vrouw. enk. 4 nv.
 nu, bijw.
 de, lidw. st. }
 heele, bijv. zw. } vrouw. enk. 4 nv.
 week, znw. gem. st. }
 tot, voorz.
 genoeg, znw. gem. st. onz. enk. 4 nv.
 zijner, vnw. bijv. st. }
 ouders, znw. gem. st. } mann, meerv. 2 nv.
 op, voorz.
 die, vnw. bijv. st. }
 wijze, znw. gem. st. } vrouw. enk. 4 nv.
 noodwendig, bijw.
 dan, bijw.
 ook, bijw.
 maar, bijw.
 geen, lidw. st. }
 straf, znw. gem. st. } vrouw. enk. 4 nv.
 geven, ww. onbw.

Uit de 53e les ziet gij, dat een bijw. ook bij een
 znw. kan komen, en ook door een voorz. kan voorafgegaan
 worden. De ontkenning kan ook met het lidw. een tot
 geen, met **ooit** tot **nooit**, met **immer** tot **nimmer**, met
 iemand tot **niemand**, met het telw. een tot geen vereenigd
 worden.

